భారతి

ఫిబ్రవరి 1968

వ్యవస్థాపకులు

దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావు పంతులు

వెల / ఒక రూపాయి

Recd 14/3/68

భారతి

మాసపత్రిక

సంపాదకుడు:

శివలెంక శంభుప్రసాద్

ఫిబ్రవరి 1968

సంపుటము: 45 : : సంచిక 2 :

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

ఫిబ్రవరి 1968

ఎవరది దూరంగా

శ్రీ మాదిరాజు రంగారావు

ఎవరది దూరంగా
చెదరిన కేశరాజితో
బొప్పికట్టిన ఫాలంతో
విసరు వాయు ఛురికలకు
కందిన కపోల పాళితో
దెబ్బతిన్న భుజాలపై
మాయని గాయాలతో
అడుగులో అడుగువేస్తూ నడచే
గ్రహణం విడువని చంద్రబింబం!
ఎవరది దూరంగా.

ఆడినమాట తప్పక మెప్పుకై
అవసరమైతే సముద్రంలో దూకి
చావడానికైనా వెనుదీయక,
వచ్చే వరదల్లో కొట్టుకొని
పోవడానికీ సిద్ధంగా ఉన్న
శాంత సహన భావ రూపం.
తాకితే కాల్చని మణిదీపం
ఎవరది?

ఆకలి దారిద్ర్యపు ఎండలలో
కాలు సాగని ఇసుక దిబ్బలపై
గమనం సాగిస్తున్న సాహసమతి
నిన్న వేసిన తప్పటడుగు పరిణామం
ఇవాల్టికైనా తెలిసి రావడంలేదు.

గడచిన ఏ ఒక స్థితినీ
తిరిగి ఎవడూ కూర్చలేడు.
ఆఖరికి భగవంతుడైనాసరే!

కాలం ఎవరి చెప్పుచేతల్లోనూ ఉండదు.
కాలం ఎవరినీ ఎన్నడూ లక్ష్యపెట్టదు.

భోజన సమయంలో టేబిల్ పై నుండి
క్రిందపడి ముక్కలు ముక్కలైన
గాజుపాత్రపై ఆశ వదలి
క్రొత్తదానికోసం ప్రయత్నించు.

లేనిపోని మమకారం పెంచుకొని
పగిలిన ముక్కల వేరి కూర్చి నిలుపుతూ,
తల వాల్చి, ఆవేదన పడేకన్నా
అలౌకిక మేముంది? జీవితంలో.

ఇంతకూ ఎవరది?
జ్ఞాపకం రావడంలేదు.
చితికిన సౌందర్యదీపం.
తెలివివచ్చి ఊడిన స్వప్నం.

గంధంలేని వెలుగులేని
వర్ణంలేని ఊహ వలయం.
ఎక్కడ చూచానో పూర్వం
గుర్తుకు రావడంలేదు.

ఋతువులు వచ్చిపోతూనే ఉన్నవి.
దొడ్లలో, బయళ్లలో గడ్డిపోచలు.
అక్కడక్కడా ఉద్భవిస్తూన్నవి పూలు.
బ్రతుకులు తెల్లవారిపోతూనే ఉన్నవి.

కాలం కదలుతూంది నదివలె.
క్రమిస్తున్నవి లిప్తలు తరగలవలె.

వయస్సు పైబడివస్తూనే ఉంది
ఆయువు తరగిపోతూనే ఉంది.

ఆకులపై చిగుళ్లపై పూలపై పండ్లపై
ఉదయం మెరుస్తున్న మంచు బిందువులు.
సూర్యుడు పైకి ఎక్కరావడంతో
అంతలో ఎక్కడివక్కడే ఇగిరిపోతూన్నవి,
అక్కడికక్కడే కన్పిస్తూ ఆర్ద్రత బ్రతుకులో
ఎక్కడికక్కడే మాయమౌతూంది అంతలో.

ఎండలో చలిలో వానలో
నిశ్శబ్దంగా నిలచిన రోదసి,
ఆత్మనేత్రంవలె తెరచుకొని
దాగిన రహస్యానికి సాక్షిగా ఉంది.

ఔజ్వలం సౌభాగ్యం సంస్కారం
పూర్వచరిత్రలో ఆకాశమంత ఎత్తుగా
భవిష్యత్తుయోజనలో స్వప్నమంత సొగసుగా
వర్తమానంలో వాస్తవంగా పీడకలగా
ఎదురౌతున్నది ఎవరది?

బరువు రెప్పల క్రింద
అణగిన వెలుగులతో,
వెలుగు చూపుల క్రింద
దాగిన చీకట్లతో,
మెడపై వ్రేలాడు ముఖాలతో
దుస్థితిలో కంపించు మనస్సులతో,
మొగిలు మెరపు కనుచూపులతో
చెవులు దిబ్బళ్లువేయు గోడులతో
ఎండలు కాసిన కన్నులతో
చీకటి క్రుమ్మిన కన్నులతో
స్త్రీలు — పురుషులు, పిల్లలు;
ఈ దీపమూర్తి నాశ్రయించిన
ఎందరో దౌర్భాగ్య మహాభాగ్యులు.

శరీరంలో జీవం ఉంది, మృత్యువు ఉంది.
మనస్సులో దైవత్వం ఉంది, దానవత్వం ఉంది.
మానవునిలో దానవత తలఎత్తినపుడు
ఎవడికివాడే ఏ దేశంలోనైనా,
వేరువేరు పోతల్లో అజ్ఞాన రూపాలు.

మానవునిలో మానవత చివురు లెత్తినపుడు
ఎవరైతేనేం ఏ దేశమైతేనేం?
అంతా ఒకటే ఆకృతిలో, చైతన్యశిఖలు.

పెద్ద దూగాం శాసనము

శ్రీ కట్టి సాంబమూర్తి శాస్త్రి

శ్రీకాకుళం జిల్లా నరసన్నపేట తాలూకా పెద్దదూగాం గ్రామములో పదునాలుగు సంవత్సరముల క్రిందట బయటపడిన [illegible] శాసనము భారత ప్రభుత్వమువారి పురాతన శాసన శాఖవారిచే రూ 600—00 ల బహుమానమునకు పాత్రమైనది. ఈ శాసనము ఆకారమున చిన్నది. మూడు రేకులు మాత్రమే. దాత ప్రసిద్ధుడు కాడు. భాష గూడ ప్రశస్తమైనది కాదు. అయినను దీనికింత ఘనత ఎట్లు వచ్చినదో విచారింపవలసియున్నది.

శాసనమునందు దానకాలము, లిపి, అను రెండు విశేషము లగపడుచున్నవి. ముందుగా కాలమును విమర్శింతము. దాత శత్రుదమనమహారాజు. విజయసింహపురమునుండి 9 వ సంవత్సరమున ఈ దానమును ప్రకటించెను. ఆ 9 వ సంవత్సరము ఏ శకమునకు సంబంధించినదో తెలియదు. కళింగమును పాలించిన పూర్వగాంగవంశజులగు హస్తివర్మ మొదలగు రాజులు తమ విజయరాజ్య సంవత్సరములను దక్క వితర శకములనువేనిని పేర్కొనలేదు. కావున వారి కాలనిర్ణయము మిక్కిలి కష్టముగా నున్నది. వీరేకాక ఖారవేలుడు సముద్రగుప్తుడు మొదలగు ప్రాచీనులు గూడ కాలమును తెలుపలేదు. అయినను విదేశీయుల వ్రాతలవలననూ, ఇంకను మఱికొన్ని యాధారములవల్లను వారి కాలములు నిర్ణయింపబడినవి. ఈ పూర్వగాంగుల కాలము సముద్రగుప్తుని కాలము వలన ప్రాయశః నిర్ణయింపబడుచున్నది. ఈ శాసన కాలమునుగూడ అతని కాలమును బట్టియే నిర్ణయింపవలసి యున్నది.

హస్తివర్మ లిరువురు అందొకడు పాలంకాయనులకు కూటస్థుడు. ఆతడు వైంగేయక హస్తివర్మ. ఇతడు సముద్రగుప్తునిచే ఓడింపబడినట్లు అలహాబాదు శాసనమున గలదు. కావున క్రీ. శ. 350 నాటివాడు. కావున అతని కాలము నిశ్చితముగా తెలియుచున్నది. రెండవవాడు గాంగహస్తివర్మ. ఈతని కాలము తెలిసికొనుటకు ఉపాయము లేకున్నది. సాధారణముగా వ్రాతకులు సముద్రగుప్తుని కాలము నుండియే ఇతరుల కాలములన్నియు నిర్ణయించుచున్నారు. ఈ హస్తివర్మ కాలమును లిపికి కొంత ప్రాచీనత్వము నంగీకరించి సముద్రగుప్తుని తరువాతిదిగా చెప్పుచున్నారు. కాని అది సరియైన మార్గమని అంగీకరించుట న్యాయముకాదని నా తలంపు. ప్రాచీన కళింగరాజులు తమ విజయరాజ్య సంవత్సరములను చెప్పుకొనిరి.

శత్రుదమన మహారాజ	......	9 సం॥
చండవర్మ	......	17 సం॥
నంద ప్రభంజనవర్మ	......	20 సం॥
తిర్లింగి శాసనకర్త	......	28 సం॥
ఇంద్రవర్మ	......	39 సం॥
దేవేంద్రవర్మ	......	51 సం॥
(రాజసింహ) హస్తివర్మ	......	80 సం॥
(రాజసింహ) ఇంద్రవర్మ	......	87 సం॥

ఈ రీతిగా 397 సంవత్సరముల వఱకు తమ కాలములను తెలుపుకొనియుండిరి. వీరు ప్రాచీన గంగ వంశమునకు చెందినవారు గాంగులనబడుదురు. తరువాతి రాజులు శాలివాహన శకములను పేర్కొనుచున్నారు. కావున వారి విషయమై ఏ సందేహములును లేవు. గాంగేయ హస్తివర్మ ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరములనేకాని శకాదికాబ్దములను దెలుపలేదు. అయినను అతని శాసనమునందలి అతిప్రాచీనమైన ఆంధ్రలిపినిబట్టి యతనిని సముద్రగుప్తునికంటె అర్వాచీనునిగను తక్కిన కళింగరాజులకంటె బూర్వుడుగను నిర్ణయించినారు. ఆ లిపినిబట్టియే, ఆంధ్రపత్రిక ఉగాది సంచికలో హస్తివర్మ ఉర్లాం శాసనము

ప్రకటించిన వారతనిని క్రీ. శ. 2, 3 శతాబ్దముల వాడని నిర్ణయించిరి. ఇందెవరి వ్రాత సిద్ధాంత మగును?

వేదవేదాంగాది సమస్త వాఙ్మయమును హృదయఫలకములందే లిఖించికొని ప్రాచీన విజ్ఞాన భాండాగారమును భద్రపరచుకొనెడి యా దినములలో లిపి పరిణామము అంతవేగము గాదు. మూడు, నాలుగు శతాబ్దములకించుక మార్పు కొన్ని యక్షరములలో నగపడును. ఎన్ని శతాబ్దములుగానో వచ్చుచున్న తాళపత్ర లిపి ముద్రణ యంత్రములవలన విశేషముగా మార్పు చెందినది. అయినను నీ ఊటకలముల కాలమందు నైతము నపరాము, బండ్డి, అంగారకకాయ, రోంకలి, సమ్మించెను, అంమ్మనోము. లోవ, చేసెమా మొదలగు వ్రాతలు కొందరి లేఖలలో నగపడుచునే యున్నవి. కీ. శే. మా తండ్రిగారు తాటాకుపైని వ్రాయునపుడు గంటమును బట్టుకొను రీతిగనే ఫౌంటన్ పెన్నుగూడ బట్టుకొని వ్రాసెడివారు. ఏతావతా చెప్పదలచినదేమనగా లిపి బహుశతాబ్దములకుగాని మార్పుచెందుట ఆ ప్రాచీనకాలమున సంభవము గాదని.

ఈ ప్రాచీన శాసనము కాలము నిర్ణయించుటకు వేరొక మార్గము నూతనముగా గోచరించినది దాని నీ క్రింద చూపుచున్నాను మొదట చంద్రగుప్తుని కొడుకు సముద్రగుప్తుడు; నాతని కొడుకు రెండవ చంద్రగుప్తుడునుగదా వర్ణితులు ఈ ముగ్గురు రాజులలో నేయొకరికో విక్రమాదిత్యుడను బిరుదము గలదు. అతని యాస్థానమున నవరత్నములని ప్రసిద్ధి నందిన కవిపండిత ప్రవరులుండువారు వారిలో కాళిదాసు మహాకవి యొకడు.

ధన్వంతరి క్షపణ కామరసింహ బాణ
భేతాళభట్ట ఘటకర్పర కాళిదాసాః
ఖ్యాతో వరాహమిహిరో నృపతేస్సభాయాం
రత్నాని వై వరరుచి ర్నవవిక్రమస్య॥

అను సూక్తి ప్రసిద్ధమే.

రెండవ చంద్రగుప్తుడే విక్రమాదిత్యుడని కొందఱును, సముద్రగుప్తుడే విక్రమాదిత్యుడనియు నాతని దండయాత్రనే కాళిదాసు రఘుదిగ్విజయయాత్రగా వర్ణించినాడని కొందఱును జెప్పుదురు. చంద్రగుప్తు లిరువురును విక్రమాదిత్యులైన గావచ్చును. కాని విద్యాధినాథులుమాత్రము గారనుటకు సంశయములేదు. సముద్రగుప్తుడు సర్వవిద్యాసనాథుడు, సకల కళాపారీణుడునని యలహాబాదు శాసనమున హరిషేణుడు చెప్పనే చెప్పినాడు. అట్టి విద్యా వివేకములు గలవాడు కళాపిపాసువు నగుటచేతనే తన యాస్థానమున కవిపండిత ప్రముఖుల నవరత్నముల నుంచుకొని భాషాశాస్త్రములకు వృద్ధి చేకూర్చినాడు. సముద్రగుప్తుని అలహాబాదు శాసనమునకును కాళిదాసుని రఘువంశమందలి మూడు నాలుగు సర్గములకును అత్యంత సన్నిహిత సంబంధమున్నది. దానిని వేరొకమాఱు తెలుపుదును.

కాళిదాసు సముద్రగుప్తుని యాస్థానకవియైనను గాకున్నను నీతని సమకాలికుడనుట కేయభ్యంతరము లేదుకదా! కాబట్టి కాళిదాసు క్రీ. శ. 350 ప్రాంతమువాడని గ్రహించుట కేయభ్యంతరము నుండదు. కాళిదాసుని కాలము ననుసరించి ప్రాచీన గాంగరాజుల కాలము నిర్ణయించుటకు గోచరించిన నూతన మార్గమేదనగా—కాళిదాసు తన నాటకత్రయమున మొదటిదగు మాళవికాగ్నిమిత్రము ప్రస్తావనమున 'ప్రథిత యశసాం భాస సౌమిల్లక కవిపుత్రాదీనాం ప్రబంధానతిక్రమ్య వర్తమాన కవేః కాళిదాసస్య క్రియాయాం కథం పరిషదో బహుమానః' అని భాసుని దనకు బూర్వుడుగను బహుమాన్యుడుగను శ్లాఘించినాడు. ఇంతియకాక భాసుని వాక్యమును 'దేవస్య మందోదరీ... సేయం శ్రీకరిపారలోకవనికాభగ్నేతి విజ్ఞాస్యతాం' అను పదములుగల దాని ననుకరించియే—

పాతుం న ప్రథమం వ్యవస్యతి జలం
యుష్మాస్వపీతేషు యా
నాదత్తే ప్రియమండనా విభవతాం
స్నేహేన యా పల్లవమ్
ఆద్యేనః కుసుమ ప్రసూతి సమయే
యస్యా భవత్యుత్సవః
సేయంయాతి శకుంతలా పతిగృహం
సర్వైరనుజ్ఞాయతామ్॥

అను శ్లోకమును రచించినట్లు స్పష్టపడుచునే

యున్నది. కాబట్టి కాళిదాసునకు భాసుడు పూర్వుడు. ఎంతకాలము పూర్వుడో యని చూచినపుడు మూడు తరములైనను బూర్వుడై యుండుననియు, దరమున కిరువదేనేండ్లు చొప్పున లెక్కించిన డెబ్బదేనేండ్లు ప్రాచీనుడుగా నగుననియు దేలును. అయినచో క్రీ. శ. 350 ప్రాంతముననున్న కాళిదాసునికంటె బూర్వుడగు భాసుడు క్రీ. శ. 290 ప్రాంతమువాడగును. ఇంకను గొంత పూర్వుడైనను గావచ్చును.

భాసుని కాలము తెలిసినచో తక్కిన విషయములును సుగమములగును. భాసుని నాటకములు పదమూడింటిలో తలతోకలు (ప్రస్తావనా భరత వాక్యములు) లేని దొక్క దరిద్రచారుదత్తమె! తక్కిన యన్నిటియందు నా రెండు నొక్క రీతిగనే యున్నవి. అందు భరతవాక్య మిది—

ఇమాం సాగర పర్యంతాం
హిమవద్వింధ్య కుండలామ్
మహీ మేకాతపత్రాంకాం
రాజసింహః ప్రశాస్తు నః॥

ఈ శ్లోకమున నిర్దేశింపబడిన రాజసింహు డెవడు? ఏ దేశపువాడు? ఇది యాతని బిరుదుమా? లేక నామమా? పదుమూడు నాటకములందు ప్రశంసింపబడిన వా డొక్కడా? లేక పెక్కురా? అను ప్రశ్నముల కుపలబ్ధములగు కావ్యనాటకాదులందు సమాధానము లభింపదు. ఏ గద్యపద్య ప్రబంధము లందుగాని దృశ్యశ్రవ్యకావ్యములందుగాని రాజసింహు డనుపేరు గానబడలేదు. అక్కడక్కడ వర్ణనావసరమున నితర ప్రశస్తి వాచక పదములతో గూడి యీ పదము గొచరించినను నీ కృతులందువలె బిరుద వాచకమునుగాదు. పేరసలేకాదు. ఇంక నీ బిరుదాంచితుని గనుగొను టెట్లు? భాసునివే బహుళముగా సకల మహీమండలమును ప్రశాసించుగాతమని యేరాజసింహు డాశాసింపబడినాడో యాత డీకళింగ మహీమండల శాసనుడు ప్రాచీన గాంగరాజుల శాసనములందిత డగపడును. ఒక్కపురుషుడు గాడు—ఇరువురు రాజులు. ప్రాచీన గాంగరాజుల శాసనములలో ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరము 28 నాటి తిర్లింగ శాసనమును 80, 82 సంవత్సరములనాటి హస్తివర్మ ఉర్లాం, నరసింగపల్లి శాసనములను 87 సంవత్సరమునాటి ఇంద్రవర్మ అచ్యుతాపుర శాసనమును లిఖించినాడు. చెక్కినవాడు నొక్క పురుషుడే. భానుచంద్రుని కొడుకు వినయచంద్రుడనువాడు 28 సం॥ శాసనమున 'ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరస్య అష్టావింశతి తమస్య ఫాల్గుణ కృష్ణషష్ట్యామ్' అనియు, 80, 82 సం॥ శాసనములందు 'ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరా అశీతిః కార్తిక దిన 7 (సప్తమి).

ఇదం వినయచంద్రేణ భానుచంద్రస్య సూనునా శాసనం రాజసింహస్య లిఖితం స్వముఖాజ్ఞయా మండలాగ్ర వినిష్పేష నిష్పిష్టారాతి సంహతేః। శ్రీమతో ప్రతిఘాజ్ఞన్యరణాభీతస్య శాసనమ్' అనియు, అచ్యుతాపుర శాసనమున 'ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరాః సప్తశీతిః (87) చైత్రామావాస్యాం

ఇదం వినయచంద్రేణ భానుచంద్రస్య సూనునా।
శాసనం రాజసింహస్య లిఖితం స్వముఖాజ్ఞయా॥'

అనియు లిఖించినాడు. వీనిలో తిర్లింగ శాసనకర్తకు (దాతకు) రాజసింహ బిరుదము లేదు. హస్తివర్మకు, ఇంద్రవర్మకు మాత్రమే కలదు. భాసుని నాటకముల యందలి రాజసింహుడు ఒక్కడో? పెక్కురో? మనకు తెలియదు. ఒక్క కవి అన్ని నాటకములు వ్రాసినపుడు ఆ నాటకములందు ప్రసక్తుడైన రాజసింహుడు గూడ ఒక్కడే అనుటకు విప్రతిపత్తి ఏదియూ ఉండదు. ఆ రాజసింహుడు ఈ గాంగామలకులతిలకులలో నెవడో ఒకడేయని యనవచ్చును ఎవడోయన నేల— హస్తివర్మ శాసనముచే గాంగామలకులప్రతిష్ఠుడైన మహారాజ హస్తివర్మయేనై యుండును.

హస్తివర్మ కళింగమున గాంగ సామ్రాజ్యమును స్థాపించినవాడు. అతని రాజలాంఛనము సింహము. ధాన్యము మొదలగునవి కొలుచు కొలపాత్రలపై సింహము బొమ్మయు, దానిక్రింద మహారాజ హస్తివర్మణః అను పేరును పోతపోయబడుచుండెడివి. ఏదో కొలపాత్ర యొక్క చిన్నముక్కమీద ఈ రాజముద్రిక లభించినది. అది శాసన శాఖవారికి పంపబడినది. కాబట్టి ఇతడే ప్రాచీన గాంగరాజులందరిలోను మిక్కిలి ప్రసిద్ధుడు. ఇతనికి కేవల రాజసింహ బిరుదమేగాక రణాభీత బిరుదము నున్నట్లు తెలియవగును.

మండలాగ్ర వినిష్పేష నిష్పిష్టారాతి సంహతేః।
శ్రీమతోఽవనిపహస్తివర్మణో రణాభీతస్య శాసనమ్॥

అను శ్లోకమువలన గూడ ఇతడు మహాపరాక్రమశాలి యనియు సకల కళింగములను ఏకఛత్రముగా పాలించిన చక్రవర్తియనియు స్పష్టము. స్పష్టముగా నీతడు రాజ్యమున కెపుడు వచ్చినాడో, ఎంతకాలము పాలించినాడో మనకు నిర్ణయించుట కవకాశము లేదుగాని ప్రవర్తమాన విజయరాజ్య సం॥లు 87 నాటికి కీర్తిశేషుడైనట్లు మాత్రము ఇంద్రవర్మ శాసనమువలన తెలియుచున్నది. హస్తివర్మయే రాజసింహుడనియు, ఇతని కాలముననే ఇతని యాస్థానమునందే భానుడు కవిగా నుండినట్లు నిర్ణయింపవచ్చును. లేనిచో ఇంద్రవర్మ (అచ్యుతాపుర శాసనకర్త) హస్తివర్మ కుమారుడే యైన యెడల అతని కాలమున అతని ఆస్థానమందు కూడనుండి తన నాటకమును రచియించి భారత వాక్యములందు తన ఏలికలను పేర్కొనుచు కృతజ్ఞత చూపించిన వాడు నగును. కాబట్టి భానుడును, హస్తివర్మయు సమకాలికులు.

తరమునకు 25 సం॥ లు లెక్క చూచుకొనినచో క్రీ. శ. 350 లో నున్న సముద్రగుప్త కాళిదాసులకంటె భానుడు హస్తివర్మయు 3 తరములు పూర్వులగుదురు. కావున క్రీ. శ. 275 ప్రాంతము వారగుదురు. ఆ హస్తివర్మ కాలము విజయరాజ్య సం॥ 80 గావున ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సం॥ 9లో దానమిచ్చిన శక్తుదమన మహారాజు క్రీ శ. 204 ప్రాంతము వాడగును. కాబట్టి 2 వ శతాబ్దము చివరను 3 వ శతాబ్దము ప్రారంభమునందును పాలించిన వాడగును. ఇతడు కేవలము గాంగశకము ప్రారంభించినవాడు కాడు. 6 వ సం॥లో పాలించిన గాంగరాజు వేఱొకడున్నాడు. కావున శక్తుదమనుడు ద్వితీయుడై యుండును. కనుక ఈ పెద్దదూగాం శాసనము క్రీ. శ. 175 నుండి క్రీ. శ. 204 మధ్య కాలపుది. కావున అతిప్రాచీనము. క్రీ. శ. 120 ప్రాంతమున మృతినందిన కళింగరాజు ఖారవేలుని హస్తిగుంఫా శాసనమునకును ఈ శాసనమునకును మధ్యకాలమున శిలాతామ్రశాసనము లేవియు నింతవఱకు ఉపలబ్ధము కాలేదు.

లిపినిబట్టి కాలము నిర్ణయించుట మిక్కిలి కష్టమైనది. భాష వ్యవహారములో మారినంత వేగముగా లిపి మారదు. వ్రాతపాఠనము అంతగా సులభముకాని యీ ప్రాచీనకాలమున ముందుగా చేతి వ్రాత మార్పుచెందిన కొంతకాలమునకుగాని తామ్ర శిలాఫలకములు చెక్కుటలో మార్పులు సంభవింపవు. కాబట్టి శతాబ్దముల వ్యవధిలోగాని లిపిమారదు. పెద్దదూగాము శాసన లిపికిని, హస్తివర్మేంద్రవర్మల లిపికిని భేదముగపడలేదు. లేఖక ప్రమాదమువలన రణాభీతుడనుటకు రణభీతుడని చెక్కబడినదికదా! అక్కడ హ్రస్వ దీర్ఘముల కాకాలమున నొక్క రూపమే యుండెడి దనవచ్చునా!

ప్రాచీన గాంగుల శాసనములలో పూర్వతర శాసనములు బ్రాహ్మీలిపిలోనుండి పరిణామమందిన వేంగి లిపిలో నున్నవి. విజయసింహపురము (సింగుపురము) రాజధానిగా వేంగిరాజులీ ప్రాంతమును గొంత కాలము పాలించిరి. వారి సంబంధమున నా లిపి ఈ ప్రాంతమునకు వచ్చినది. బప్పభట్టారకుడు సాలంకాయనుల శాసనములయందగపడును. బప్ప పదమును, భట్టారక పదము నీ దూగాం శాసనమున గలవు. వేంగిరాజులు సాలంకాయనులు. హస్తివర్మాదులు గాంగామేకులతిలకులు. శక్తుదమనుడన్నచో తన కుల గోత్రము లేవియు చెప్పుకొనకున్నను బప్పపద వ్యవహారము భట్టారకపాదానుధ్యాతత్వము నాతనికి గల సాలంకాయన సంబంధమును సూచించుచున్నది.

హస్తివర్మ వంశకులగు పాలకులు కళింగములో కొంత కొంత భాగమును వశపఱచుకొని పాలించిన చిన్న రాజులేకాని మహారాజులు గారు. స్వాసిధారా పరిస్పందాధిగత సకల కళింగాధి రాజ్యముగలవాడు తొలుత హస్తివర్మమాత్రమే. తరువాతి వారలిరువుర మను వృత్తము గావించుకొనిరి. వేంగీలిపిలోను, నందనాగరీలోను, తెలుగు కన్నడ లిపిలోను కనబడుచున్న శాసనము లన్నియు మధ్యకళింగమగు శ్రీకాకుళముజిల్లాలోను, అందును ముఖలింగ, కళింగపట్టణములకు చేరువనే కనబడుచున్నవి. కాని మందసా కుత్తరమున నొక్కటి యైనను గనపడలేదు. కారణ మాయుత్తర ప్రాంత మరణ్యమయమై జనావాసశూన్యము గుట కతన గాబోలు. ఉత్తరమున భువనేశ్వర ప్రాంతమును పాలించిన మొదటి రాజు అనంతవర్మ చోడగంగ మహారాజు. అతని పిదప

నిరీహ

శ్రీ వేగుంట మోహనప్రసాద్

అట్లాని
పెద్దబాధా ఉండదు.
వెల్లవేసిన గోడలేమో తెల్లబోతూ ఉంటాయి.
విద్యుత్కాంతికి.
మహా అయితే ఏ ఒక్కబల్లో ప్రాకుతూంటుంది
గోడమీద.
దానినీడ ఒక్కోటే ఛాయామాత్రంగా మదిలో మెదులుతుంది
విచారంగా.
ఎక్కడో దూరాన్నుంచి పట్టి లాక్కొస్తుంది ఏ సినిమా పాటనో
రికామీ గాలి.
తీరా ఆఖరి చరణాన్ని వదిలేసి వెళిపోతుంది రోషంగా జుట్టు పైకెగ
దువ్వుకుని.

ఇక నే నాచరణాన్ని మననం చేసుకుంటాను నా దిగులుతో కలిపి
తెల్లవారెను కోడిగూసెను కోడిగూసెను తెల్లవారెనని
హరే రామ లాగ

గోడకు తగిలించిన గళ్ల టెరిలిన్ చొక్కా మెల్లగా చేతులు
కదుల్చుతుంది
ఉదయం దానికి పూసిన నైట్‌క్వీన్‌ని వాసన చూచుకుంటుంది
రాత్రిలో ఒక్కతే.
నూనెలో మెరుస్తోన్న నల్లని గచ్చుమీద చీమ ఒకటి కాశీయాత్రకి
ప్రాకుతూంటుంది.
ఇది దిగులు చిత్త ప్రవృత్తి సీన్.
సెంట్ రాసిన చొక్కాకి దిగులు.
బల్లికి ప్రాకలేని కాళ్లలో గాలినిండిన ఎగొవి.
బరువైన చివరి చరణానికి మెలంకొలి.

పాలిపోయిన గోడలకు ప్రతీక్ష.
బలాదూర్ గాలికి నైరాశ్య జనితోత్క్రోషం.
చీమకి పలాయనాధ్యాత్మికావేశం.

వస్తుగతం కాని కవితకి భావం బలం.
కేవలం భావంలో భవం.
అధివాస్తవిక విచారం అవ్యక్తం.
అగమ్య గోచరం.
గమ్యమేలేని జానేదేవ్‌గాలి.
వ్యక్తావ్యక్త చరమ చరణం.
దిగులు గుండెల పగుళ్లకు
స్వాతి చినుకుల సాంత్వన వాక్యా
లేవి మరీ?
కరుచుకుపోయిన బల్లిలా గోడకి
నిచ్చెన ఉంటుందిగానీ తీరా ఎక్కేవా
డెవ్వడు ?
వస్తువూ లేక, స్వీయాత్మా లేక నేనేననటం
పోనిస్తూ పెద్ద బాధాలేదని
వాక్యయోన్ బల్లి ప్రలాపంలో—
రక్తం స్రవిస్తోన్నా!

భావభేదము - రసదృష్టి

45/1968

శ్రీ కొండిపర్తి శేషగిరిరావు

"ఆకులతో, పూలతో, పిందెలతో, కమ్మనిపండ్లతో కళకళ్లాడుతూ మనోహరంగా ఉందోచెట్టు."

'ఎంతో అందంగాఉన్న ఈ రమణీయత శాశ్వతమా!'

అని మనస్సు ప్రశ్నిస్తే!

'కాదు.'

అని చెబుతుంది ఆధ్యాత్మికుని హృదయం అందుకని

'కనిపించే ఈ చెట్టు రమణీయత అంతా అశాశ్వతమే! కానీ దానిలోగల గుప్తమైన శక్తే శాశ్వతం. పైకి కనిపించే ఈ రమణీయత ఏదో ఒక నాడు నశించిపోయేదే!

అని అంటాడు ఆధ్యాత్మికుడు.

'పళ్లు చాలా బాగున్నాయి. కమ్మగా కూడా ఉండొచ్చు'

అని అనుకొంటూ ఉరకలువేస్తుంది వస్త్వపేక్షగలవాని మనస్సు.

అంతే కాదు.

'కర్రకూడా బాగున్నట్లే ఉంది. ఓ మంచి టేబుల్, కుర్చీ, ఇంకా అనేక వస్తువులు చేసుకోవచ్చు.'

అని అనుకుంటాడు భౌతికవాది.—

ఇలా అందంగా మందంగాఉన్న ఆ చెట్టును వీరిద్దరూ చెరో దృక్పథంతో చూచారు. కంటికి కనిపించే వస్తువును దూరంచేసుకొని భావాలలో ఒకరు విహరిస్తే, మరొకరు వస్తువును దగ్గరకు తీసుకొని అది ఎలా తనకు ఉపయోగపడుతుందో చూచారు. మొదటిభావన సమాధికి దారితీస్తే, రెండవ భావన స్వార్థానికి దారితీసింది. అంతేగాక ఒకరు భావనలో అంత్యాన్నిచూస్తే, మరొకరు భౌతికంగా అంత్యాన్ని ఆలోచించారు. అందుకని ఈ ఇరువురి హృదయాలలోనూ రమణీయాస్వాదనా రసతత్వం లోపించింది.

అలా వీరిరువురిలో లోపించిన రమణీయాస్వాదన, రసహృదయునికి ఉంటుంది. రసహృదయుడు ఆధ్యాత్మికుని మాదిరిగా వస్తువును దూరం చేసుకోడు. భౌతికవాది మాదిరిగా కేవలము తన స్వార్థానికే వస్తువును ఉపయోగించుకోడు. కాకపోతే ఈ రెంటికీ సంబంధించని సౌందర్యపథంలో తాను ప్రయాణించి, తన హృదయాన్ని రసానందముతో నింపుకొని, మధురానుభూతిని పొందుతాడు.

ఆ తరువాత అతను పొందిన ఆ మధురానుభూతిని, తన రసభావనలో మేళవించి ఓ మాటనో, గీతికనో, ఓ కనువిందైన మూర్తినో, వర్ణచిత్రాన్నో సృజిస్తే సృజించవచ్చు. లేకపోతే లేదు. ఒకవేళ రస సృష్టిచేస్తే అతను కళాకారుడౌతాడు. లేకపోతే రస హృదయుడౌతాడు. ఇలా ఉంటుంది రసదృష్టి, రస సృష్టి.

ఈ రసతత్వము కేవల ఆధ్యాత్మిక భౌతిక వాదులలో లోపిస్తుంది. అలా లోపించిన రసతత్వం మాత్రము, రసహృదయునిలో మొలకెత్తి చిగురించి వికసిస్తుంది. అది పరిపక్వస్థితికివస్తే, అనేక రసఫలాలను లోకానికి అందిస్తుంది. అప్పుడు లోకమంతా ఆ రమణీయ రసాన్ని ఆస్వాదిస్తూ, తనను తామూ, ఒకోప్పుడు తన పరిసరాలనుకూడా మర్చిపోవడం కద్దు. అలాంటి రసతత్వాన్ని ఈ ఆధ్యాత్మిక భౌతికవాదాలు ఎందుకు త్రోసివేసి రస ప్రపంచానికి దూరవౌతున్నాయో మరి!

కానీ కొంచె మాలోచిస్తే కొన్ని కారణాలైనా దొరకకపోవు.

భౌతిక, మానసిక ప్రేరణలకు లొంగిపోకూడదనే దృక్పథమే. ఆధ్యాత్మికుణ్ణి ఆవరించిన మాధుర్యాన్ని, అతనికి దూరం చేస్తోంది. దానికి తోడు అడుగడుగునా కనబడు రమణీయతే; తనని బంధితునిగా చేసి తనను అస్వతంత్రునిగా చేస్తుందనే భావనచే, ఈ రమణీయత ఇంకా ఇంకా అతనికి దూరమైపోతోంటుంది. పోతే భౌతికవాది కేవలం తన సుఖజీవనాన్నీ, తన సౌఖ్యాన్నే, ధ్యేయంగా పెట్టుకోవడంతో, అటు వస్తువులోగల రమణీయతా, ఇటు ఇతనిలోని రస గ్రహణశక్తీ, భౌతికవాదిలో సహజీవనం చేయలేక అతనికి దూరమైపోతున్నాయ్.

ఇక రసహృదయుడు ఈ రెండు మార్గాలనూ దూరంచేసుకోక వస్తువుకు దగ్గరగావెళ్ళి, దానిలోగల సౌందర్యాన్ని రసభావుకుడై గ్రహిస్తాడు. కానీ భౌతికవాది మాదిరిగా అతను వస్తువును తన సుఖజీవనానికి మాత్రం ఉపయోగించుకోడు. ఓ రకంగా రసోపాసి ధ్యేయంలో ఓ ప్రయోజనమున్ననూ, అది వస్తువులోని రమణీయతను, వస్తువునుండి వేరుచేసి, దానిని తన రసభావనచే అభిషేకించి, కళాఖండముగా తయారు చేయడమే అతని ప్రయోజనమౌతోంది. ఈ రస ప్రకాశత అతని స్వార్థమే కావచ్చును. ఐనా ఇతరుల సౌందర్యాస్వాదనానికది ఆలంబమౌతోంది. అందుచే రస హృదయుడు వస్తువుకు ఉపయోగకర్త మాత్రం కాడు. కానీ వస్తువులోగల సౌందర్యాన్ని పైకితీసి, ఓ నవీన సౌందర్యసృష్టిచేసి, దానిలోని రమణీయతను తోటివారికి పంచిపెట్టే ఓ రసదాత ఔతున్నాడు.

పోతే ఇతను ఆధ్యాత్మికునిమాదిరిగా భావుకుడే ఐనా, ఆ భావన ఏదో నిరాలంబమూ, నిర్వికల్పమూ నిరూపకత్వముతో కూడిన అవ్యక్త భావం మాత్రము కాక రమణీయ రసస్వరూపమైన ఓ భావంగా ఉంటుంది అది. అందుచే ఈ రసభావన, ఎప్పుడూ ఆధ్యాత్మిక భావనలోని వైరాశ్యదృష్టితో వస్తువుకు దూరంగా రసోపాసిని తీసుకుపోదు. అంతేకాకుండా ఈ రసతత్వంలో మరో విశిష్టతకూడా ఉంది. అది వస్తువును అంటిపెట్టుకొన్నట్లుగా ఉన్ననూ, వస్తువుకు మాత్రము అంటకుండా ఉంటుంది. పైగా వస్తు రమణీయతతో ఆ రసభావన కలసిమెలసి సహజీవనం చేస్తుంది.

కనుక రసోపాసి ఆధ్యాత్మికుని మాదిరిగా వస్తువుకు దూరమైపోడు. పైగా ఆధ్యాత్మికునిచే నెట్టివేయబడిన రసగ్రహణ, రసతత్వములను తనలో కలిగియుండి రసభావుకుడౌతున్నాడు.

అసలు రసతత్వము వస్తువులోని వస్తుత్వాన్ని దాటటానికి ఉపయోగిస్తుందే కానీ, రసతత్వంద్వారా మానవుడు వస్తువుకు కట్టుబడి ఉండటానికి అది ప్రయత్నించదు.

ఇక రసహృదయుడు భౌతికవాది మాదిరిగా వస్తువును కేవలం తన సౌఖ్యానికీ, తన సుఖజీవనానికీ ఉపయోగించాలని వాంఛించడు. కాకపోతే వస్తువులోని సౌందర్యాన్ని స్వీకరించి అది ఎలా సౌందర్యవంతమైన నిర్మాణానికి దోహదమౌతుందో ఆలోచిస్తాడు. ఆ ఆలోచన అతనికి అంత జీవితోపయుక్తమైనదిగా యుండదు. ఒకవేళ ఏ కొంచెమైనా ఆ భావన అతనికి జీవితోపయుక్తమైనదిగా ఉన్నా, అది ఏ కొంచెమో! అందుచే రసవస్తు నిర్మాణంలో అధికభాగం అతని హృదయస్థమైన రమణీయతకూ, దాని ప్రేరణకూ, చెందినదే ఔతోంది. అందుచే రసోపాసి మధురభావన అతని సుఖజీవనానికి ఏమంతగా తోడ్పడదు. ఐతే సౌందర్యోపాసి వస్తువును ఎప్పుడూ తనకు కావాలంటాడు. అంతేకాదు. రసదృష్టితో వస్తువుచుట్టూ పరిభ్రమిస్తుంటాడు కూడా. కావున రసోపాసి కేవలం భౌతికవాది మాదిరిగా వస్తువులో తన సుఖజీవనాన్ని అంతగా చూడడు అనటం మాత్రం సత్యం.

అసలు రసతత్వము వస్తువుమీదే ఆధారపడి ఉంటుంది. రసస్రష్ట దాన్ని పైకితీసుకొచ్చి కళగా రూపొందిస్తాడు. అలారూపొందిన ఓ అందమైన గీతో, గీతికో; శిల్పమో, శబ్దమో, విస్మయోజనంగా మాత్రం ఉండిపోక కొంత ప్రయోజనాన్ని సాధిస్తుంది. దానివల్ల మానవుడు కొంత మానసికమైన, హృదయస్థమైన ఆహ్లాదాన్ని పొందగలడు. దాన్ని భౌతికవాది ప్రయోజనాత్మక లక్షణాలతో కనక చూస్తే, అదీ ఓ రకంగా మానసిక, హృదయస్థమైన ప్రయోజనమే ఔతోంది. కాకపోతే ఇది మానవుని భౌతిక ప్రయోజనాలకు కొంచెం దూరంగా ఉంటుంది.

ఏది ఏమైనా కేవల భౌతికవాది, వస్తువు ఎలా తనకు సుఖజీవనాన్ని ప్రసాదించగలదు అనే దృష్టితో వస్తువును చూడడంతో అతనిలోని ఈ రస తత్వం నశిస్తోంది. అందుకని అతను వస్తురమణీయతకూ, తన హృదయంలోగల రసప్రేరణకూ దూరమై పోతున్నాడు.

ఇలాంటి ఆధ్యాలిక భౌతికతలలో సహజీవనం చేస్తూ ఆ రెండు వాదాలూ త్రోసివేసిన రసతత్వములో తన రమణీయ భావాలను పెనవేసుకొని పురోగమిస్తాడు రసస్రష్ట. అందుకనే ఈ రెండు వాద విభేదాల మధ్య ఉదయిస్తున్న కళాకారుడు దేన్నీ దూరం చేసుకోడు. ఈ రెండు వాదాల తత్వాలను కొంతవరకు తన సౌందర్య భావాలతో మిళితంచేసి వినూత్న జగత్తును సృష్టించి వారి ముందుంచుతాడు.

అప్పుడు ఆధ్యాత్మికుడు దాన్ని, భావాత్మకంగా చూస్తే, భౌతికవాది దాన్నే ప్రయోజనాత్మకంగా చూస్తాడు. ఐనా తాత్కాలికంగా మాత్రము వారు ఆకళ నుండి సౌందర్యానుభూతులను పొందుతారు. కానీ ఈ ఇరువర్గాలవారూ అంతటితో ఊరుకోరు. ఆధ్యాత్మికుడు తిరిగి తన వ్యక్తిత్వంలోకిపోయి ఇంత సుందరమైన ఈ కళాఖండముకూడా అశాశ్వతమే అంటే, ఇంత అందంగాఉన్న ఈ కావ్యమో, శిల్పమో, రాగమో, చిత్రమో, మానవ జీవితోపయుక్తమైనదై అతని సుఖజీవనానికి అంతగా తోడ్పడదు. అందుకని దీని నిర్మాణము నిష్ప్రయోజనం అని అంటూ; ఈ రస సృష్టికొరకు వినియోగించిన ఇంత శ్రమా, ఇంత బుద్ధి కుశలతా, మానవ ఉపయోగ వస్తు క్రియాత్మక శక్తిలో కనక ఉంటే, దానివలన తయారైన వస్తువులు మానవునికి ఎంతో సుఖజీవనాన్ని ప్రసాదించ గలిగేవి—అని అంటాడు భౌతికవాది.

కనుక రమణీయమైన వస్తువును గురించి ఆధ్యాత్మిక భౌతికవాదులు ఇలా నిరసిస్తారు. కానీ వారిముందున్న, ఈకళాఖండము మాత్రం వారిరువురి వ్యతిరేకతలమధ్యా ఉద్భవించిందనీ, వారు అభిమానించ లేని ఓ నవీనఅంశమునుండి ఈ రమణీయత ఉద్భవించిందనీ, వారిద్దరినీ ఈ రసతత్వం సమన్వయ పరుస్తోందనీ, వారు గ్రహించలేరు. పైగా వారిలో లోపించిన ఈ రసతత్వమును లలితకళలు పైకిలీను కొస్తున్నాయని కూడా వారు భావించలేరు.

ఆలోచిస్తే దీనికంతకూ వారివారి వాదాలలో వారికిగల ఓ ప్రగాఢమైన విశ్వాసమే కారణం—అని అనిపిస్తుంది.

ఆ దృఢ విశ్వాసాలవలన వారి హృదయాలలో సౌకుమార్య లాలిత్యాలకు తావులేక, వారి హృదయాలు కొంతవరకు రసవిహీనాలైనట్లుగా తోస్తుంది. రస దృష్టితోచూస్తే !

ఇక సామాన్యుడు రస హృదయునికి అతి సామీప్యంలో ఉంటాడు. వానిలోని రసతత్వము కళతో సహజీవనం చేయగలదు. ఎందుకంటే సామాన్యుడు ఇటు వస్తువును భౌతికవాదంతోనూ చూస్తాడు. అటు వస్తువుకు దూరమై ఆధ్యాత్మికుని మాదిరిగా భావుకుడూ ఔతాడు. పైగా ఆ భావన రసపూరితమైనదిగాకూడా ఉంటుంది.

మొత్తంమీద రసదృష్టితోచూస్తే ఆధ్యాత్మిక భౌతిక వాదాలు రసప్రపంచానికి దూరమైపోయాయి. అవిరెండూ అలాదూరమైపోవుట శోచనీయం. వస్తువులోగల రమ్యతకు ఆ వాదాలలో స్థానంలేక రమ్యతను వానినుండి వేరుచేశాయి. అలా వేరైన రసతత్వం మాత్రము తనలో ఈ రెండువాదాలను దృష్టిలోనూ, సృష్టిలోనూ విలిక్షీకృత మొనరించుకొని, ప్రకృతిలోని ముడిపదార్థాన్నీ, తన రసభావననూ సమన్వయించి వస్తువును సుగంధ పరిమళ పూరితం చేస్తుంది.

స్థూలంగాచూస్తే మానవునికి భౌతికవాదం ఆశను కలిగిస్తే, ఆధ్యాత్మికవాదం అతనిలో నైరాశ్యాన్ని కలిగిస్తోంది. బలవత్తరమైన ఈ వాదాల మధ్య ఉదయించిన రసవాదము మాత్రం మానవునిలో ఆధ్యాత్మిక, భౌతిక సమ్మిశ్రిత రసభావాల్ని పెంచి రసస్పృష్టిని చేయిస్తోంది. ఆనందింపజేస్తోంది.

ఒకటి మానవుని దృష్టిని ఆశగా క్రిందికి లాగితే, మరొకటి శూన్యంలోకి లాగుతోంది. కానీ ఈ రెంటి మధ్యనున్న రసవాదము మానవదృష్టికి ఆహ్లాదాన్ని కలిగించి అతని పురోగమనాన్ని ఒడుదుడుకులు లేకుండాచేసి, అతనికి పూలబాటను ప్రసాదిస్తోంది.

మాయ

శ్రీమతి ఆర్. వసుంధర

'సిరిపాడు!' అని కేకేశాడు కండక్టరు.

'సిరిపాట్లో దిగాల్సినవాళ్లూ!' అని యింకా పెద్దగా అరిచాడు.

సత్యం మేష్టారు ఆ కేకకు పులిక్కిపడి చేతిలోని 'భజగోవిందం' పుస్తకం గబగబా చేతిసంచీలో పెట్టుకొని బస్సు దిగాడు. 'హోల్డాల్ పార్'అంటూనే హోల్డాల్ ఎత్తి కాస్త గట్టినేలమీదకు విసిరేసి 'రైట్' అన్నాడు కండక్టరు. డబ్బారేకుల తప్పెట్లలా పెద్దశబ్దం చేసుకుంటూ బస్సు ముందుకు సాగిపోయింది.

క్రితం రోజు కురిసిన వానకు కాబోలు నేలంతా కుమ్మరివాడు కలుపుకున్న బంకమట్టి దిబ్బలాగా వున్నది. పగలు కాసిన ఎండకు కాలిబాటలోని బంకమట్టి నీళ్లన్నిటినీ ఈడ్చుకొని కొద్దిగా గట్టిపడి పొలాన్నుండీ వచ్చే పోయే మనుష్యుల అడుగుల బరువుకి నున్నగా మెరుస్తూ తేలి వూళ్లోకి పోతున్న పెద్ద కొండచిలువలాగా వున్నది. బస్సు దిగిన చోటికి వది గజాలు అవతలినుంచీ ప్రారంభమై తాటాకు కప్పిన పూరిళ్లు కాస్త దూరదూరంగా అవలికి వ్యాపించి వున్నాయి. మధ్యమధ్యలో గడ్డివాములు బంగారు రంగులో ఎత్తుగా ఠీవిగా ఏనుగల్లాగా నిలిచివున్నాయి. దూరాన పూరి మధ్యలోగా చలికి ముడుచుకు గుంపుగా కూర్చున్న ముసలివాళ్లలాగా పాత పెంకుటిళ్లు ఓ డజను ఒకేచోటులో కూర్చుని పూరిని పర్యవేక్షిస్తున్నాయి.

'ఛీ, ఛీ, ఏం పల్లెటూళ్లు!' అనుకున్నాడు సత్యం మేష్టారు చీకాకుగా. ఆయనకు పల్లెటూరితోటి తొలిపరిచయం యిదే. అంతా ఏమిటోగా క్రొత్తగా వున్నది. ఆ పెంకుటిళ్లవేపుగా వెళ్లాలనుకున్న మేష్టారు హోల్డాలు తీసుకరావటానికి ఎవరైనా దొరుకుతారేమోనని [illegible]చుట్టూ చూశాడు. దూరాన పొలాల మధ్యనుంచీ నల్లగా మెరుస్తున్న మెలికలబాటవెంబడిగా మెల్లగా భద్రంగా నడుస్తూ వస్తున్నాడో మనిషి. వూళ్లోకి వెళ్లి తలదాచుకొను చోటు వెతుక్కోవటానికి త్వరపడుతున్నాడు సత్యం మేష్టారు. అవతలి మనిషికి తొందరనేది లేనట్లుంది. అతిమెల్లగా నడుస్తున్నాడు. క్రిక్కిరిసిపోయి ఒకదాన్నొకటి దూరినట్లు అతుక్కుపోయివుండే యిళ్లతో, కాలంతో, పందెంవేసుకొని పరుగులిడే జనంతో కిటకిటలాడుతుండే పట్టణానికీ ఎదురుబదురుగావుండే యిళ్లతో మన్నుదిన్న పెంజేరులా మెల్లిగా కదిలే మనుషులతో, కాలం లేనట్లుగా తాపీగా నడిచే పల్లెటూరికీ ఏవిధా సంబంధం కనబడలేదు. 'అంతా కొత్తగా వున్నది' అనుకున్నాడు కొండచిలువలాంటి దోవనుచూస్తూ. ఎందుకో భయంవేసింది. అంతలోనే 'అక్కడా ఆ మనుష్యులే, యిక్కడా ఆ మనుష్యులే...భేదం ఏముంది!' అనుకున్నాడు, తలపైకెత్తిన భయాన్ని మనసు లోతుల్లోకి నెట్టేస్తూ.

'వూళ్లోకి వెళ్లాలి. వరువుమట్ట తెస్తావా?' అనడిగాడు దగ్గరగావచ్చిన మనిషిని.

మనిషి చేతిలోని దుడ్డుకర్రను నేల కానించి నిలబడి చేతిసంచీనీ, హోల్డాలునీ, మేష్టారినీ పరిశీలనగా చూశాడు. నోట్లో నములుతున్న పుగాకు ఎంగిలిని తుపుక్కున వుమ్మేశాడు బాటప్రక్కగా. కుతూహలంగా చూస్తూ 'కొత్త ఎడ్మాస్టరా?' అనడిగాడు.

'అవును...వరువు తెస్తావా?'అన్నాడు మేష్టారు.

'వూళ్లో అనుకుంటుండారులెండి...కొత్త ఎడ్మాస్టరు రావాలని. సూడగానే అనుకున్నా, కొత్తాయన ఎవరుండాలబ్బా అని...మా పిలగాడుకూడా ఆ బళ్లోనే సదూతుండాడు. ఎంకడని...మూడో కళాసు. మంచి సురుకుగలోడు లెండి. నూతాత్రుగా...నాపేరు సాయేబు, బాబూ, పోదాం పదండి' అన్నాడు సాయెబు చేతిసంచీ,

హోల్డాలు నెత్తికెత్తుకుని ముందు దారితీస్తూ. వాడి వెనకాలే వెళ్లాడు సత్యం మేష్టారు వూళ్లోకి.

వేపచెట్టు చుట్టూ విశాలంగా కట్టిన నల్లరాతి అరుగులమీద నలుగురు రైతులు కూర్చొని వున్నారు—ఎఱ్ఱటి ముతక ఖద్దరులో మోకాటి పొడుగులో కంటిమెడ చొక్కాలూ, అదేరకం పంచెలూ ధరించి. పాలేరు వాళ్ల ఎదురుగా ఆగాడు. 'కొత్త ఎడ్మాస్టరు' అన్నాడు, తోటపిల్లలికి గుప్పెట్లోని తాయిలం చూపిస్తున్న పిల్లాడిలా. నలుగురు రైతులూ మేష్టార్ని పరకాయించి చూశారు. అందులో ఒకాయన లేచి నిల్చున్నాడు. వోట్లోంచీ చుట్ట తీసి 'రండి, యింటికి వెళ్దాం...నేను యీ వూరి బోర్డు ప్రెసిడెంటుని. నా పేరు శ్రీమన్నారాయణ...' అన్నాడు. మిగతా ముగ్గురు రైతులుకూడా లేచారు, చొక్కాలు సరిచేసుకుంటూ. 'పదండి, మేం కూడా అటే వస్తున్నాం' అన్నారు.

నాలుగు రోజులు ప్రెసిడెంటు యింట్లోనే వుండిపోయాడు సత్యం మేష్టారు. అప్పటికి తన కోసరం నాలుగురూపాయిల అద్దెతో ఏర్పాటయిన చిన్నవూరిల్లు అలికి ముగ్గులు పెట్టించటం పూర్తయింది. పైన తాటాకు తిరగ కప్పించారు. అయిదో రోజున అందులో చేరాడు. చేరాక తెలుగు కాలెండరు సున్నంకొట్టినమట్టిగోడకు తగిలిస్తూ తిథీ నక్షత్రం చూసి గతుక్కుమన్నాడు. ఆ వేళ అష్టమీ మంగళవారం కృత్తికా నక్షత్రం. కాని అంతలోనే మనస్సు చిక్కబట్టుకొని 'ఆ, ఏమిటో, అంతా మాయ! తిథి నక్షత్రాల్లో ఏముంది' అని ఆ విషయాన్ని మనసులోంచీ కొట్టిపారేశాడు.

పెంకుటిళ్లకు కాస్త దూరంగా వూరిళ్ల మధ్యలో దర్జాగా తలెత్తుకు నిల్చొనివుంది ఎలిమెంటరీ స్కూలుకి కొత్తగా కట్టిన భవనం. పల్లెటూరి సినిమాహాలులాగా అదీ ఒక రేకులషెడ్డే అయినా ముందరిభాగంమాత్రం ఘనంగా వున్నది—ఓ కంట్రాక్టరుకు చదువుగురించివున్న అభిప్రాయానికి రూపు కల్పిస్తూ. రోడ్డులో నిలబడిచూస్తే సినిమాహాలో, రైస్‌మిల్లో అనిపించినా దానిమీద నికరమైన నాలుగు రంగుల్లో 'ఎలిమెంటరీస్కూలు, సిరిపాడు' అని వ్రాసి వున్నది, ఏవిధమైన అపోహలకూ తావివ్వకుండా.

'ఇదివరలో ఓ పాతపెంకుటింట్లో వుండేది బడి. నేను ప్రెసిడెంటయ్యాకనే యీ బిల్డింగును కట్టించాను' అని శ్రీమన్నారాయణ ఉత్సాహంగా చెప్పాక బిల్డింగును గమనించి 'బాగుంది! బాగుంది!' అన్నాడు మేష్టారు.

* * *

వూరి పరిస్థితి మేష్టారికి ఏమాత్రం నచ్చలేదు. వూళ్లో పార్టీ రాజకీయాలు వుధృతంగా వున్నాయి. సిరిపాడు పంచాయతీలోనే దానికి అనుబంధంగావున్న వుత్తరపువేపుమాలపల్లి దక్షిణాన వున్నకాలువదగ్గరున్నమాదిగవాడ తూర్పువేపునచాకలిపేట అన్నీ కలిసేవున్నై. రైతులు కొద్దిమంది. ఎలక్షన్లలో వయోజనఓటు అంటూవున్నది గనుక అధికారం నిలువుకోవటానికి రైతులకు భూసంపద గొప్పదనం అనేవి పనికిరాకుండావున్నై. మాల మాదిగవాడల్లోని మెంబర్లూ, రైతులూ వాళ్లఆశ్రితులూ అయినవారిమెంబర్లూ అందరూ కలిసే ప్రెసిడెంటును ఎన్నుకోవాలి. ఇద్దరూ దాదాపు సమాన సంఖ్యలోనే వున్నారు. తను జీతగాళ్లుగా కూలివాళ్లుగా వుంటూన్నవాళ్లది పైచెయ్యి అయి, ప్రెసిడెంటు గిరీ వాళ్లపరవహౌతుందేమోనని రైతులు నానాగుంజాటనా పడిపోతున్నారు. యింత బ్రతుకూ బ్రతికి యింటి వెనుక చచ్చినట్లు!...క్రిందటితూరి ఎలక్షన్లలో మాలవాళ్లు మంచివట్టుమీదే వున్నారు, ఎట్లైనా ప్రెసిడెంటనిపించుకోవాలనీ, రైతుల పొగరు అణగకొట్టెయ్యాలనీను. కాని చివర్న ఎన్నో లంచాలు, ఏవో ప్రలోభాలూ చూపించి రైతులు కోటిగాణ్ణి వాళ్ల ప్రక్కకు తిప్పేసుకుని యీసారికి ప్రెసిడెంటు గిరీ వాళ్లదే ననిపించుకునేవరికి మూడు చెరువుల నీళ్లు త్రాగినంత పనైంది. ఏ వూరినుండో పొట్ట చేతబట్టుకొని వచ్చి జీతగాడుగా స్థిరపడిన గవన్నబాసడు కూలివాళ్ల ప్రక్కన తీవ్రంగా పనిచేస్తున్నాడు...ఈ విషయాలన్నీ శ్రీమన్నారాయణే మేష్టారితో చెప్పాడు.

మేష్టారికి రాజకీయాలంటే ఏవగింపు. ఆయన తమ మనిషని అనిపించుకోవాలని రెండు పార్టీల వాళ్లూ ప్రయత్నిస్తున్నట్లు తెలిసింది. ఆయన ఎటూ మొగ్గ చూపలేదు. అసలా విషయమే పట్టించుకో

లేదు. పల్లెటూరి ప్రజలమీద అసహ్యం పుట్టుకొచ్చింది. తిండీ, నిద్రా, సంసారం యిందులో పళ్ళీలు కొడుతుండే చిన్నబతుకుల మనుష్యులు వాళ్ళు. పూను పోక తగూలు ముందేసుక కూర్చుంటారు. ఓచదువూ, జ్ఞానం, సత్యం ఏమీ ఎరుగని మూర్ఖులు...'భజగోవిందం, భజగోవిందం మూఢమతే!...'అనుకున్నాడు మేష్టారు విసుగ్గా.

మేష్టారికి కావలసిన పది మానికల బియ్యం నెల నెలా ప్రెసిడెంటుగారే పంపిస్తున్నారు. పాలూ, పెరుగూ యితర రైతులు పంపిస్తున్నారు. అప్పుడప్పుడు కూరగాయలుకూడా వస్తున్నాయి. మిగతా యిద్దరు పంతుళ్ళకు కూడా బియ్యం తప్పించి మిగతా సప్లైలు జరుగుతూనే వున్నాయని తెలిసింది. బళ్ళో రైతుల పిల్లల్ని ముందువరుసలో కూర్చోబెట్టి మిగిలినవాళ్ళను కాస్తంత దూరంగా కూర్చోబెట్టారు. వాళ్ళని ఏ సందర్భంలోనూ కోప్పడకూడదు. వాళ్ళను 'అమ్మా' 'బాబూ' అనే పిలుస్తున్నారు ఆ పంతుళ్లిద్దరూ.

సాయెబు కూడా రెండుసార్లు సొరకాయలు తెచ్చియిచ్చి బళ్ళో రైతులపిల్లల్ని వేరుగా కూర్చోబెట్టటం గొప్పగా మాటడం బాగాలేదని చెప్పివెళ్ళాడు. చదువుకునే పిల్లల్లో యిలా భేదభావం చూపించటం న్యాయంకాదని సత్యంమేష్టారు అనుకున్నాడు. కాని యీ వూరితో తనకు సంబంధమూ లేదు; యీ పరిస్థితి తానేర్పరచిందీకాదు. అదీగాకుండా తనొక్కడూ పూనుకున్నా ఏమీ మార్చలేడు. 'యీ దేశంలో ఎక్కడ చూసినా రాజకీయాలేగాని న్యాయం ఎక్కడేడ్చింది!' అనుకున్నాడు మేష్టారు. అందువలన యివన్నీ పట్టించుకోకుండా వుండే పద్ధతిని సాగనివ్వటమే సులువైన పద్ధతిగా తోచింది. అందువలన రైతులిచ్చిన వస్తువులన్నీ పుచ్చుకొంటూనేవున్నాడు. వాళ్ళ పిల్లలు వేరుగా కూర్చున్నవిషయం మరచిపోతున్నాడు. అన్నీ మామూలుగా సులువుగా జరిగిపోతున్నై...

ఈ పల్లెటూరి వాళ్ళకుండే మరో అలవాటు అవతలివాళ్ళ అజలన్నీ కనుక్కోవటం. ముదురు వయసులోవుండే మేష్టారు ఒంటరిగా సంసారం పెట్టటం వాళ్ళ కుతూహలాన్ని రేకెత్తించింది. 'ఒకరే చెయ్యి కాల్చుకుంటున్నారు. సంసారం ఏం లేదా?' అన్న ప్రశ్నకు సమాధానంగా 'మొన్నటివరకూ అమ్మవుండేది. పోయింది. యిప్పుడు ఒకర్నే వుంటున్నాను' అన్నాడు. పెళ్ళయిందా? పెళ్ళాం వుందా? అన్న ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పాలనిపించలేదు. చెప్పలేదు.

ఉదయం తొమ్మిది గంటలకంతా వంట పూర్తి చేసుకుంటాడు మేష్టారు. వూడ్చటం, గిన్నెలు కడగటం, స్నానం చేశాక పంచే బనీనూ పిండి ఆరవేయటం యీ పనులన్నీ నాలుగు రోజులు కోటయ్యగారి పాలేరు పిల్లాడు చేసి పెట్టాడు. తరువాత పనిచేసేపని రత్తి వచ్చింది. కూలిపని లేనప్పుడు వూళ్ళో కూరగాయ అమ్ముతుంది రత్తి. దాని మొగుడు బాపడు ఎవరింట్లోనో జీతగాడుగా వున్నాడు; తాగుబోతు ముండా కొడుకు; సంపాదించిందంతా తాగేస్తాడు; పిల్లాజెల్లా లేరు – అన్నీ చెప్పింది రత్తి. సరే, చెయ్యమన్నాడు మేష్టారు.

మర్నాడు పుదయం కోటయ్యా యింకో యిద్దరు రైతులూ వచ్చారు. 'రత్తి పని మురిగ్గా చేస్తుంది దాన్ని ఎవరూ పనికి పెట్టుకోలేదు వూళ్ళో; దాని మొగుడు తాగుబోతు; అది లేవదీసుకొచ్చిన రకంగా కప్పిస్తోంది; దాన్ని పనికి పెట్టుకోవటం మంచిది కాదు' అని చెప్పారు. రత్తి మొగుడు గవళ్ళ బాపడు అవతలి పార్టీవాడన్న విషయం గుర్తొచ్చింది మేష్టారికి. రత్తి పని చెయ్యటం అప్పటికే ఒక రోజు చూచివున్న మేష్టారికి అది పని మురిగ్గా చేస్తుందన్న విషయం బాగానే తెలిసింది. అయినా 'ఏదో జరిగినవ్వాళ్ళూ జరగనివ్వండి. దాని గుణంతో నాకేం పని' అన్నాడు. చెప్పవచ్చిన వాళ్ళు మరేంమాట్లాడలేక అప్పటికి వూరుకున్నారు. నేనెప్పుడూ యీ వూళ్ళోనే వుండబోతానా!' యింకో మంచి వూరికి బదిలీ రాకపోతుందా! అనుకున్నాడు మేష్టారు మనసులో.

పది రోజులు జరిగేసరికి పందికొక్కు కన్నాలు పూడ్చటం, యిల్లలకటం యింటిపనిచెయ్యటంతో పాటుగా పొయ్యిముట్టించటం బియ్యంకడిగివ్వటం లాంటి చిన్నపనులు చేయటం ప్రారంభించింది రత్తి. దాని మడ్డితనానికి అసహ్యం వేస్తున్నా, అది చేస్తున్న సహాయంమాత్రం బాగానే వుంది మేష్టారికి. ఆయనకు భగవద్ధ్యానం తప్పించి మిగతావన్నీ అల్పవిషయాలు. 'భజగోవిందం' శ్లోకాలన్నీ రోజుకోసారైనా చదువు

కొని వాటిలోని స్వారస్యం అనుభవించనిదే ఆయనకు మనసు బాగుండదు. అవన్నీ ఎప్పుడో కంఠతా వచ్చేసినై. అయినా అందులోని సారాసారం వివేచన చెయ్యాలంటే పుస్తకం ముందుంటేనే బాగుంటుందని అనుకుంటాడు. ఆ పుస్తకమే ఆయనకు వేదవేదాంగాల సారం.

వూళ్లో రైతులకు మేష్టారి వాలకం సరిగా అంతుబట్టటం లేదు. యిచ్చినవన్నీ పుచ్చుకుంటాడు గాని యిచ్చారుగదా అన్నభావం కన్పించదు. బయట దోవలో కనిపించి నవ్వినా చూసీచూడనట్లుంటాడు. పలకరించినా సరిగా తిరుగూ ఒరుగూ చెప్పడు. ఈ ముభావం వాళ్లకు కొరుకుడు పడలేదు. 'మన చేతి కిందే వుంటాడంటారా?' అనుకున్నారు రచ్చబండమీద సందేహంగా. ప్రెసిడెంటు వాళ్ల సందేహాన్ని కొట్టి పారేశాడు. 'మనింట్లో వున్న నాలుగు రోజులూ నేను బాగా చూశానుగా...ఆయనది ఒక రకంలే. ఎప్పుడూ ఏదో వేదాంతధోరణిలో వుంటాడు. శ్లోకాలు పాడుకుంటాడు. మన లోకం లేదు.. వేదాంతం కదిలించారంటే బాగానే మాట్లాడతాడు' అన్నాడు.

కాస్త వేదాంత ధోరణి తమలో వున్నదనుకునే రైతులు నలుగురూ 'పుణ్యంకోసం' మేష్టారింటికివెళ్లి రెండు శ్లోకాలకు అర్థం విని రావటం ప్రారంభించారు. సంవత్సరానికోసారి మాటవదార్లిచ్చి శాస్త్ర్లవారిని పిలుచుకొచ్చి హరికథ చెప్పించుకున్నట్లుగా మేష్టారి చేత శ్లోకాలు చెప్పిస్తే అందరూ నాలుగు మంచి మాటలు విన్నట్లూ వుంటుంది; మేష్టారు మన మనిషని మిగతా వాళ్లకూ తెలిసొస్తుంది— అనుకున్నారు.

వూళ్లో వాళ్ల చెవిలో నాలుగు మంచి మాటలు వెయ్యటానికి సత్యంమేష్టారికీ యిష్టమే అయింది. ఇదివరలో ఆయన ప్రతిభను గుర్తించి యిలాంటి కోరిక ఎవరూ కోరలేదు. 'పల్లెటూళ్లే నయం ఒక్కోసారి' అనుకున్నాడు మేష్టారు.

రచ్చబండ పెంకుటిళ్ల మధ్యన మూడు దోవల చేరికలో వున్నది. భోజనాలయ్యాక తీరుబాటుగా రైతులు ఓ ఇరవైమంది వరకూ చేరారు అక్కడ. పెద్దవారు బండమీదా నన్నవారు క్రింద చాపలమీదా కూర్చున్నారు. పాలేళ్లూ అలగా వాళ్లూ కొందరు గోడలవారగా క్రింద మట్టిలోనే కూర్చున్నారు. మగవారి కంటబడరు గనుక ఆడవారు రచ్చబండకు ఆ ప్రక్కా యీ ప్రక్కావుండే నాలుగిళ్లలోనూ అరికిన దొడ్లలో చాపలూ దుప్పట్లూ వేసుకుని కూర్చున్నారు. యింటి చుట్టూ కట్టిన తాటాకు దడిమీదుగా రచ్చబండ కన్పిస్తుంది వారికి.

మేష్టారికి గొంతు పెద్దదీ కాదు; రాగయుక్తంగా పాడటమూ బాగా రాదు. ఇంట్లో చదువుకునే స్థాయిలోనే జంకుతో ప్రారంభించినా అలవాటూ వుత్సాహం వుండటాన సులువుగా శ్లోకాల్లోకి దూకేశాడు. అర్థం చక్కగా వివరించి చెబుతున్నాడు. 'చచ్చాక బంధువులేమిటి, పెళ్లాం బిడ్డలూకూడా నీ కట్టెను అవతల పారేస్తారు. ప్రాణం వున్నంతసేపే యీ బంధాలన్నీను. బతికినన్నాళ్లూ ఏవేవో ఆసక్తులతో తారట్లాడుతావు, తరువాత మట్టిలో కలిసి పోతావు. ఆడదంటే ఎముకలతోటీ రక్తమాంసాలతోటీ ఏర్పడిన ఆకారమే. ఆ ఎత్తుపల్లాలనుచూసి భ్రమసి పోవటం మూఢత్వం. ఈ మాయలోంచీ బయటపడు. జీవితం ఒక కొండచిలువ. అది నిన్ను మింగేస్తుంది! దేవుణ్ణి ధ్యానించు' అని చెప్తుంటే మేష్టారి గొంతులోంచీ మాయ అంతా వుమ్మిగానూ వమనంగానూ బయటకొచ్చేస్తున్నట్లనిపిస్తోంది. వింటున్న వాళ్లకు సంసారం మీద విరక్తిగాని ఆడవాళ్లమీద అసహ్యంగాని కలుగక పోయినా 'ఆయన చెప్పేదంతా నిజవే కదా. మంచి సత్యం చెబుతున్నాడు' అనుకుంటున్నారు.

ఉపన్యాసం మంచిపట్టులో వుండగా ఒకాయన లేచాడు. దడదడా బండదగ్గరకు నడిచి వచ్చాడు. 'వాదొక సందేహం...' గట్టిగా అందరికీ వినిపించేట్లు అని గర్వంగా అందరివైపూ ఓ మారు చూశాడు. 'మనుష్యులకి యీ భ్రమంతా ఎందుకిచ్చాడు దేవుడు?' అన్నాడు సవాలు చేస్తున్నట్లు. సత్యం మేష్టారికి నవ్వొచ్చింది. చిన్నపిల్లలడిగే తెలివి తక్కువ ప్రశ్నలాగా తోచిందది. 'అంతా కర్మనుంచీ ఒస్తుంది...ఎవరు చేసిన కర్మ వారనుభవించకా ఏరికైనను తప్పదన్నా...' అన్నాడు మేష్టారు రాగయుక్తంగా. అందరూ నవ్వారు. 'కర్మమాత్రం ఎక్కణ్ణుంచీ ఒచ్చిందయ్యా మొదట? ఈ మాయ అంతా దేవుడు ఎందుకు ఏర్పరిచాడు?' అన్నాడు లేచినాయన కోపంగా. సత్యం మేష్టారికి యీ సారి సమాధానం గభాల్న తోచలేదు. ఒక నిముషం బిత్తర

పోయి తరువాత గుంభనగా అన్నాడు నవ్వుతూ 'అంతా ఆ పరమేశ్వరుని లీల అంటారు...అదీగాకుండా నిజమైన దానికి కారణం వుంటుందిగాని, లేనిదానికి, మాయకు, కారణం ఏముంటుంది లీలకాకుంటే!' అన్నాడు. ఈ సమాధానం అందరికీ నచ్చినట్లుంది. 'కూర్చోవయ్యా, శేషయ్యా...ఏమిటో నాలుగు మంచి ముక్కలు చెవినేసుకుపోక యీ ప్రశ్నలేమిటి! నీ వెప్పుడూ యింతేగా!...' అని విసుక్కున్నారు. మేష్టారి సమాధానానికి తిరుగు తోచలేదు శేషయ్యకు వెంటనే. 'ఆలోచనుండే వాడికైతే ప్రశ్నలొస్తాయి. మీకేం తెలుస్తుందిలే...బూటకపు వేదాంతం... దేవుడూ లేడు, దయ్యమూ లేదు!' అని దూకుడుగా అని విసురుగా కూర్చున్నాడు.

మరునాడు వుదయం వుల్లాసంగా వుంది మేష్టారికి. గాలిలో తేలిపోతున్నట్లుగా చకచకా పని చేసుకున్నాడు. రత్తి గిన్నెలు మురికిగా కడిగినా ముభావంగా వుండేవాడు కాస్తా యీ రోజు 'ఏమే, నిన్న ఏ గిన్నెలో ఏ పదార్థం వండేనో మరచిపోతానని కొంచెం కొంచెం మిగిల్చి పెడతావా కడిగేటప్పుడు?' అని పరిహాసంకూడా ఆడేడు. మాటి మాటికి క్రితం రాత్రి సభలో జరిగిన సంభాషణే జ్ఞప్తికి వస్తోంది. శేషయ్య ప్రశ్నవేయటం దానికి అతికినట్లుగా మంచి సమాధానం తానివ్వటం ఎందుకో మనసులో నిలిచిపోయింది. 'నిజమైన దానికి కారణం వుంటుందిగాని మాయకు కారణమేమిటి!' అన్నాడు తాను. మాయకు కారణాలు మాయలోని కారణాలు ఏమిటి వెర్రిగాకుంటే!

ఇంటికి వచ్చిన కోటయ్యను 'నిన్న రాత్రి ప్రశ్న లడిగిన శేషయ్య ఎవరు?' అనడిగాడు మేష్టారు. కోటయ్య నవ్వి 'వాడా...వాడో తలతిక్క ఘటంలెండి... ప్రతిదానికీ అడ్డుప్రశ్నలువేసి తన తెలివి చూపించుకోవాలనుకుంటాడు ఎప్పుడూ. అందరూ తెలివి తక్కువ వాళ్లనీ తనేమో మహాతెలివిమంతుణ్ణనీ గర్వపడిపోతుంటాడు...అందరూ వాణ్ణి వుత్తరాల పిచ్చాడంటారు. దేశంలో గొప్పోళ్లందరికీ ఉత్తరాలు రాస్తాడు. సమాధానాలువస్తే వాటిని పదిలంగా దాచి వాళ్లతో సమానంగా తనూ ఓ గొప్పొణ్ణని పొంగి పోతుంటాడు. వాడి దగ్గర మంత్రులు, పుస్తకాలు రాసేవాళ్లు, నెహ్రూ దగ్గరినుండీకూడా వుత్తరా లున్నాయి...' అని పెద్దగా నవ్వేశాడు కోటయ్య.

శేషయ్య తీసిపారెయ్యాల్సిన మనిషిగా కన్పించ లేదు, మేష్టారికి. మిగతా వాళ్లందరూ అన్నింటికీ గొర్రెపోతుల్లా తలలూగిస్తూంటే, ఆలోచించగల సామర్థ్యం శేషయ్యకే వున్నట్లు తోచింది. అంతే గాకుండా అతను లేవదీసిన ప్రశ్నగాని దానికి తానిచ్చిన సమాధానంగాని చాల వున్నత స్థాయిలో వున్నట్లు తోచింది. ఈ వెధవ పల్లెటూళ్లో యింత మేధావి వుండటం ఆశ్చర్యంగానే వున్నది...శేషయ్యతో పరిచయం పెంచుకోవాలని వుత్సాహంగా వున్నది మేష్టారికి.

వూళ్లో వాళ్లు చూపించిన గౌరవ మర్యాదలు చూపించలేదు శేషయ్య. 'నువ్వు, నువ్వు' అనే సంబోధించాడు. 'అంతా మాయ అంటున్నావు. కడుపునిండా తిని నెలనెలా జీతం తెచ్చుకుంటూ, ఏ బాదరబందీ లేకుండా వుండే వాడివి, జీవితం గురించి నీవేం ఎరుగుదువయ్యా? ఈ కడుపు నిండిన వేదాంతం ఎవరైనా చెప్పగలరులే' అన్నాడు హేళనగా. 'నా బ్రతుకంతా నేను కష్టపడి నిర్మించుకున్నానయ్యా. నా కెవడూ కించిత్తు సహాయంకూడా చెయ్యలేదు — చెయ్యని వాడెవడో వున్నాడని నేను ఎలా నమ్మేది? ఆ దేవు డెవడో నాకు తెలియదు...నా చిన్నతనం లోనే అమ్మా నాన్నా పోయారు. మేనత్త దగ్గర చేరాను. అప్పుడు నా పేర్లేమిటో తెలుసా—'చచ్చు పీనుగ' 'మొద్దునన్నాసీ'ను. చాకిరీ చేయించుకొని తిండి పెట్టేది. సినిమాకి డబ్బులు కావాలంటే పేకాటలో సంపాదించేవాణ్ణి. ముంజెలు, తోటలో కొబ్బరి కాయలు, పచ్చిమామిడికాయలు—ఏవి వీలయితే, అవి యిచ్చి కొట్లో బీడీలూ అగ్గిపెట్టెలూ తెచ్చుకునే వాణ్ణి. నా కథ వింటే నీలాంటి వెర్రివేదాంతులు దొంగ అనీ, చెడిపోయినవాడనీ అనుకోవచ్చు. అలాంటి దేమీలేదు! నేను అప్పుడు దొంగనైతే యిప్పుడు దొంగగా ఎందుకులేను! మర్యాదస్థుణ్ణి ఎట్లా అయ్యాను?...నేనప్పుడూ దొంగని కాదు. నేను చేసిన చాకిరీకి న్యాయమైన ధరనే పుచ్చుకున్నాను. మనసిచ్చి చేసేతులా యివ్వలేనిది తెలియకుండా పుచ్చుకున్నాను... యింతపని చేయించుకొని నన్ను కమతగాడిగా వుంచేసేదే. ఆవిడ కూతురు నుబ్బులుచేత ప్రేమింపజేసు

కొని, దాన్ని పెళ్లాడేను. ఆస్తి స్వంతదారు నయ్యేను. వుండే అయిదెకరాలూ మగతా కిచ్చాను...యిదిగో శుభ్రంగా బట్టలువేసుకొని బుజంమీద పేటంచు వుత్తరీయం వేసుకొని పెద్దమనిషిగా వున్నాను...' అంటూ పెద్దగా విపరీతంగా నవ్వేడు శేషయ్య.

శేషయ్య మాటలు మేష్టారిలో సంచలనం కలిగించాయి. తనది కడుపునిండిన వేదాంతం కాదనీ, అది తన జీవితాన్ని నడిపే సత్యమనీ, తను నమ్మిన నిజమనీ శేషయ్యకు ఎలా నచ్చచెప్పాలో తెలియలేదు. 'శేషయ్యా, నన్ను నమ్ము! నేను చిన్నప్పటినుండీ ఏకాకిగా బ్రతికాను...' అనాలనిపించింది. ఎందుకో శేషయ్య తనను నమ్మటం అవసరమనిపించిందికాని శేషయ్య నమ్మడు! ఎగతాళి చేస్తాడు; నీకు తల్లి, ఆస్తి వున్నదంటాడు. నిజానికి తనకు అందరూ అనుకునేవిధంలో తల్లిలేదు. చిన్నప్పుడుకూడా ఆమె మీద తాను ఆధారపడలేదు. ఆమెను ఒక మనిషిగా, వేరుగా చూశాడేగాని తన తల్లిగా తనలోని భాగంగా చూడలేదు. తనకు గుర్తున్నంతవరకూ ఆమె ఎప్పుడూ స్నేహితులతో పచ్చీసూ గవ్వలూ వామనగుంటలూ ఆడుతూ తా ననుభవిస్తున్న బాధలగురించీ తన అసహాయజీవితాన్నిగురించీ మాట్లాడుతూ ఏడుస్తూ వుండేది. ఆమె మాటలన్నీ అబద్ధాలుగా, 'ఆ ఏడుపు మొసలి కన్నీటిలా, ఆమె బ్రతుకు అసత్యంగా అనిపించేది...ఎదుటివాళ్లను నిశితంగా పరీక్షించే గుణం చిన్నప్పటినుండీ వున్నది తనకు...తాను అందరిలాంటివాడుకాదు—అప్పుడూ, యిప్పుడూ కూడా! వేదాంతిలా జీవితానికి దూరంగా కూర్చొని కాలం గడిపాడు! పదేళ్లక్రితం ఆవిడే తనకు పెళ్ళంటూ ఒకటి చేసింది. పెళ్లిలోనే కానుకలదగ్గర పేచీ వచ్చింది. పెళ్లాం ముఖంకూడా సరిగా చూడలేదు. పుట్టినప్పటినుండీ ఏకాకిగా బ్రతికిన తనను 'బాదరబందీ లేని జీవితం, కడుపునిండిన వేదాంతం' అంటున్నాడు శేషయ్య. 'ఏమిటో, అంతా మాయ!' అని నిట్టూర్చాడు మేష్టారు.

* * *

రాబోయే ఎలక్షన్లకోసం అప్పుడే ప్రచారం ప్రారంభమైంది. శేషయ్య రైతులకి వ్యతిరేకంగా కూలివాళ్ల పక్షానికి తిరిగిపోయాడు. శేషయ్యతో మాట్లాడటం మంచిదికాదని రైతులు మేష్టార్ని హెచ్చరించారు. 'ఈ పట్టింపు లన్నీ నాకు లేవు' అన్నాడు మేష్టారు. పాలు పెరుగుల సప్లై తగ్గిపోయింది. 'ఆళ్లు దొంగముండాకొడుకులు. పని జరుపుకోడని కిత్తారుగాని వూరికేనే యిత్తారా?...... యిన్నాళ్లూ యీ కొంపని కొక్కులు తన్నేస్తున్నాయని ఎవరన్నా యింట్లో దీపం పెడ్తాసాలని మాత్తుండారే. ఆళ్లోళ్లదనిగెందా మీకు నాలుగు రూపాయలకి అంటగెట్టారు' అన్నది రత్తి.

శ్రీమన్నారాయణగారి కళ్లంలో గింజలు దొంగలు ఎత్తుకపోయారు, కాపలివుడుకున్న జీతగాణ్ణి కొట్టి. రైతుల అనుమానం బాసడిమీద పడ్డది వాడు అడపాదడపా చిన్నదొంగతనాలు చేస్తున్నట్లు వాళ్లకి అనుమానంగానే వున్నది ముందునుంచీ. దొడ్లలోని కొబ్బరికాయలూ, వీలు చిక్కినప్పుడూ పురుల్లోని ఒడ్లూ పోతూనేవున్నై. రాజకీయపు పట్టుదలమీద వున్న రైతులు యీసారి దొంగని పట్టితీరా లనుకున్నారు. అంతా కలిసి దౌర్జన్యంగా వాళ్ల యిళ్లలో దూరి సోదా చేశారు. అన్నీ కూలికి తెచ్చుకున్న రకరకాలు కలిసిన ఒడ్లేగాని ప్రెసిడెంటుగారి ఒడ్లు ఎవరింట్లోనూ దొరుకలేదు.

ఇంత దౌర్జన్యం చేసినందుకు మా పనుల్లోకి రామని కూలివాళ్లు తిరుగబడ్డారు. రైతులు రెండు బస్తాల ఒడ్లు బాసడి యింట్లోనూ రెండు బస్తాలు సాయెబు యింట్లోనూ వేయించి అందరిమీదా కలిపి కేసు పెట్టించారు. 'వాళ్లెలాగూ దొంగలే, తప్పులేదు. కోర్టులచుట్టూ తిరిగి చావనీ. రోగం కుదురుతుంది. ప్రెసిడెంటుగిరీ కావాలట!' అనుకున్నారు.

రెండుమూడు రోజుల కోసారి కేసు వాయిదా వచ్చేసరికి పదిహేనుమంది కూలివాళ్లూ ప్రొద్దున్నే చద్దికూడుతిని కొంచెం మూటగట్టుకొని రేపల్లెకు నడిచివెళ్లటం, కేసు మరో వాయిదాపడటం, రాత్రికి కాళ్లీడ్చుకుంటూ తిరిగి రావటం మామూలైపోయింది. ఓప్రక్క డబ్బుఖర్చు అవుతోంది, వాయిదా రోజుల్లో కూలిపనీ లేకుండాపోతోంది. రెండునెల్లు తిరిగేసరికి వాళ్ల ప్రాణం కడబట్టినట్లయింది. కాని బాధ ఎక్కువైనకొద్దీ పట్టుదలా ఉక్రోషం జాస్తిఅయాయేగాని వాళ్లు లొంగిరాలేదు. రెండు పార్టీల మధ్య నిప్పుగడ్డివేస్తే భగ్గుమనేట్లు తయారైంది పరిస్థితి.

భగ్గుమనిపించిన పచ్చగడ్డి బళ్లోనే పడ్డది. ప్రెసిడెంటుగారి కొడుకు సుందరం క్లాసుకు కాస్త ఆలస్యంగావచ్చి ముందువరుసలోకి వెళ్తుండగా దోవలో సాయెబు కొడుకు ఎంకడు కాలు అడ్డం వెయ్యటం, సుందరం బోర్లాపడటం, వెనుక వరుసలవాళ్లంతా పెద్దగా నవ్వటం జరిగింది. సుందరం మొహం కంద గడ్డలా చేసుకొని క్లాసంతా తేరిపారజూశాడు. సత్యం మేష్టారు ఏమీ గమనించకుండా పుస్తకం చూసుకుంటున్నాడు. క్రిందపడిన పలకను ఎత్తుకొని గురిచూసి ఎంకడిమీదకు విసిరాడు సుందరం. పలక నేరుగాపోయి ఎంకడి కంటిపైన తగిలింది. నెత్తురు ధార కట్టింది.

మేష్టారు లేచివచ్చి సుందరాన్ని ఒక్కటేసి యింటికి పంపించేశారు. ఎంకణ్ణి బావిదగ్గరకువెళ్లి కన్ను కడుక్కొని యింటికి వెళ్లమన్నాడు. కాస్సేపట్లో సుందరాన్ని వెంటబెట్టుకొని కోటయ్య వచ్చాడు. 'పెద్దా చిన్నా అంతరం ఎరక్కుండా ప్రెసిడెంటుగారి పిల్లాణ్ణి కొట్టి యింటికి తరిమేస్తావా? తిన్నయింటి వాసాలు లెక్కబెడతావా? యిదంతా వూరికినే పోతుందనుకోకు!' అని యిష్టంవచ్చినట్లు తిట్టేశాడు. సత్యంమేష్టారికి నోరుపెగిలి ఒక్కమాట రాలేదు. 'వీళ్ల వెధవ సప్లైలు తీసుకోకుంటే బాగుండేది' అనుకున్నాడు. కోటయ్య అటు వెళ్లగానే సాయెబు బాపడూ యింకో యిద్దరూ ఎంకణ్ణి ఎత్తుకొని వచ్చారు. ఎంకడికి కుడికంటి ప్రక్కగా నల్లగా వాచిపోయి వున్నది. దానిమీద పసుపు నిండుగా పట్టించారు. 'పెద్దోళ్ల అండవుంటేమాత్రం మంచీ చెడ్డా అక్కర్లేదా? కాస్తలో తప్పోయిందిగాని కన్నుపోయిన పన్తెపోతే పిలగాణ్ణి ఒక్కణ్ణే యింటికెల్లమంటారా? ఆ కొట్టిన దొరబాబుని ఏం చేశారు?' అని నిలదీశాడు సాయెబు. 'అళ్లకో నాయం యీళ్లకో నాయం ఏందయ్యా? అసలు రోగం నీ దగ్గరే వుంది. అళ్లనీ యీళ్లనీ ఏరేరుగా కూకోబెట్టటం దేనికి?' అన్నాడు బాపడు పొగరుమోత్తనంగా మీదికివస్తూ. వాడి నోట్లోంచి కల్లువాసన గుప్పున కొట్టింది. 'పై వోళ్లకి పిటీషన్ రాసిపడెయ్యాల' అన్నాడు యింకోడు. అందరూ వెళ్లిపోయాక 'బళ్లోకివచ్చి యిలా గలాటా చెయ్యటానికి వీళ్లకేం హక్కుంది? బయటికి పొమ్మని చెప్పివుంటే?...ఈ వూళ్లో వాళ్లు మహోదార్జన్యకారి మనుషులు!' అనుకున్నాడు సత్యం మేష్టారూ. అంతా తలాతోకాలేని విషయంగా కనిపించింది. 'ఈ వూరినుంచీ బదిలీ త్వరగా ఒస్తే బాగుండును' అనుకున్నాడు. మనశ్శాంతికోసం 'భజగోవిందం' తెరిచాడు. నాలుగు శ్లోకాలు చదివేసరికి మనసుకాస్త కుదుటబడ్డది. 'కామక్రోధాది అరిషడ్వర్గం అడిస్తుంటే శ్లేష్మంలోపడ్డ యీగల్లాగా మాయలో పడి తన్నుకుంటున్నారు' అనుకొని ఆ విషయం మనసులోంచీ కొట్టిపారేశాడు.

సాయంత్రం శేషయ్య కనబడి ఎగతాళిగా నవ్వుతూ 'ఏమయ్యా, మేష్టారూ, నీ కృష్ణలీలల్ని గురించి ఏమిటో వినబడుతోందే. పెద్దనీతులు చెప్తావు పైకి...రత్తి మాయలోపడి ప్రెసిడెంటు కొడుకునే కొట్టావటగా. వాళ్లు వుడికిపోతున్నారులే' అన్నాడు. మేష్టారికి చాల కోపం వచ్చింది. 'ఏమిటి శేషయ్యా నీ వనేది?...ఛీ, ఛీ...' అన్నాడు.

ఇంటికివచ్చి కూర్చున్నాడు. మనసు చీకాగ్గా వున్నది. 'శేషయ్య ఎందుకలా అన్నాడో! అసలీ పుకారు ఎలా ఒచ్చిందో కనుక్కుంటే బాగుండేది...అఏమిటో ఈ వెధవ పల్లెటూళ్లలో యిలాంటి వాటికి కొదువేముంటుంది! అల్పపు మనుషులు,!' అనుకున్నాడు. కారణంలేని భయంలాంటి ఆవేశంతో చెదిరిపోయి మనసంతా అల్లకల్లోలంగా వున్నది. 'ఇదంతా వాళ్ల మౌర్ఖ్యమేగాని నాకేం సంబంధం లేదు' అనుకున్నాడు భజగోవిందం పుస్తకం చేతిలో పట్టుకొని...

రత్తి పనికి ఆలస్యంగా వచ్చింది. నెలరోజుల్నుంచీ కూలికిపోయి, అక్కణ్ణుంచీ చీకటిపడ్డాకనే పనిలోకి వస్తోంది. మేష్టారు దీపంకూడా ముట్టించుకోకుండా చాపమీద పడుకొనివున్నాడు. కళ్లు మూసుకొని రత్తివచ్చి దీపం ముట్టించింది. గబాగబా గిన్నెలు బయటవేసి యిల్లూడ్చింది. 'బళ్లో ఎంకణ్ణి ప్రెసిడెంటు కొడుకు చితకతంతే చూసి వూరుకున్నావంటగా......ఏందయ్యా మరీ అంత అన్యాయం?' అన్నది, పొయ్యి ముట్టిస్తూ. ఇంట్లో కూడా అదే మాట వినపడటంతో మేష్టారికి కోపం వచ్చింది. అయినా ఏమీ అనకుండా దానివేపు చూశాడు. ఇన్నాళ్ల నుంచీ పనిచేస్తున్నా ఎప్పుడూ దాన్ని సరిగా గమ

వించలేదు. అది సన్నగా రివటలాగా ఛలాకీగా వున్నది. ఒళ్ళు నల్లగా నున్నగా వున్నది. ఏదో ఆకలి నిత్య స్థావరం ఏర్పరచుకున్నట్లుగా మొహం ఎండుకుపోయి కళ్ళు మెరుస్తున్నాయి. మాట్లాడినప్పుడు పళ్ళు పెద్దగా తెల్లగా వరుసగా కన్పిస్తున్నాయి. మేష్టారి దృష్టి తొడలపైకి ఎగగట్టిన చీర క్రిందనుండి కన్పిస్తున్న కాళ్ళమీద నిలిచింది. పైన మనిషి ఎంత సన్నగా వున్నదో కాళ్ళు అంత బలంగా స్తంభాల్లాగా వున్నై. మోటుగా అసహ్యంగా లావుగా వున్నై.

మేష్టారి చూపు గమనించి రత్తి కాస్త తొట్రుపడ్డది. 'ఏందయ్యా అట్లా పడుకున్నావ్? జెరంగాని ఒచ్చిందా?' అంటూ దగ్గరికొచ్చింది. వేడి చూస్తున్నట్లు అయన చెయ్యిపట్టుకున్నది. మేష్టారికి అసహ్యంతో ఒళ్ళు గగుర్పొడిచింది. 'ఏమీలేదు... ఏమీ లేదు' అన్నాడు కంగారుగా చెయ్యి విదిలించుకుంటూ.

ఎప్పుడు ఎల్లా ఒచ్చాడో బానడు 'ఒసే, రంకు ముండా...యిదంటే నువ్వు చేసేపని! పద యింటికి...' అన్నాడు. మేష్టారికి ముచ్చెమటలు పోశాయి. లేచి ఒణుకుతూ నిలబడ్డాడు. బానడు రత్తి వీపుమీద దబదబా నాలుగు గుద్దులు వేశాడు. కొట్టబోతూన్నట్లుగా మేష్టారి దగ్గరకువచ్చి 'నీ సంగతి మళ్ళీ చూస్తాలే' అనేసి రత్తిని యీడ్చుకెళ్లిపోయాడు.

తలుపు గట్టిగా గడియ వేసుకొని చాపమీద కూలబడ్డాడు మేష్టారు. ఒంట్లో ఒణుకు తగ్గలేదు. బానడి రౌద్రరూపం ఎదురుగా వున్నట్లు, వాడు కొట్టబోతున్నట్లు వున్నది. ఎక్కడికన్నా పారిపోదామా అనిపించింది. ఒంటరిగా బయటి చీకట్లోకి పోవటానికి భయంవేసి నిస్సత్తువగా కూర్చుండిపోయాడు. 'కోవతాపాలంటే అసహ్యం నాకు. దెబ్బంటే చీదర' అనుకున్నాడు.

...చిన్నప్పటి తెలుగు మేష్టారు గుర్తొచ్చాడు. పుస్తకాలు క్లాసుకు తీసుకురాకపోయినా, ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పలేకపోయినా బెంచిమీద నిలబెట్టి పొట్టలో పిండేవాడు, పిడికిట్లోంచి బొటన వ్రేలు బయటికిపెట్టి డొక్కలో యీ ప్రక్కా ఆ ప్రక్కా పొడిచేవాడు. ఆయనంటే తనకూ సింహస్వప్నంగా వుండేది. తనెప్పుడూ పొరపాటు చెయ్యలేదు—ఒక్కసారి తప్పించి. ఆ సారి మేష్టారు కొట్టడానికి వస్తుంటే ముచ్చెమటలూ పోశాయి. బెంచి ఎక్కబోతూ క్రిందపడిపోయాడు. ముందున్న డెస్కు నుదుటికి కొట్టుకొని రక్తం ధార కట్టింది. కాని దెబ్బలు తప్పిపోయినై.

ఇంకా చిన్నతనంలో ఓసారి అమ్మ డబ్బులోంచి చెప్పకుండా అర్ధరూపాయి తీసుకొని పక్కింటి వాళ్ళతో సినిమా కెళ్ళాడు. తిరిగి రాగానే 'దొంగవెధవా, చెప్పకుండా డబ్బులెత్తుకు పోతావా' అంటూ చేతిలో వున్న ఇనుప వూదుగొట్టం పైకెత్తింది కొట్టడానికి. తాను భయపడి బయటకు పరుగెత్తాడు. ఆమె తలుపు లోపల గడియ వేసుకుంది. బయటంతా చిమ్మ చీకటి. ఆ చీకట్లో వుండే నల్లటి భూతాలన్నీ వచ్చి తనచుట్టూ ఆడటం మొదలెట్టాయి. ఎంత పిలిచినా ఆమె తలుపు తీయలేదు. భయంతో కొయ్యబారిపోయి నల్లటిచీకట్లో నిలబడిపోయాడు. లోపలి దీపపు వెలుగుతో ముందుగది కిటికీ మెరుస్తోంది. 'నేను ఆ వెలుతురునే చూస్తుంటే చీకటి దయ్యాలు నన్నేమీ చెయ్యలేవు. కొంచెం ఏమరినా అవి నన్ను మింగేస్తాయి' అని తనకు తానే చెప్పుకున్నాడు. మనసును గట్టిగా బిగబట్టుకొని ప్రాణాలు కళ్ళలో పెట్టుకొని కిటికీవేపు చూస్తూ వుండిపోయాడు. రెండో ఆట సినిమాకు వెళ్తున్న కొట్టుసీతయ్య చూసి తలుపు తీయించి లోపలికి పంపించాడు...

తలనొప్పితో కలత నిద్రపోయాడు మేష్టారు. అర్ధరాత్రి తలుపు బాదిన చప్పుడుకు మెలకువ వచ్చింది. ఒణుకుతూనే తలుపు తీశాడు. బయట చీకట్లో పెద్దదుడ్డుకర్రలు పట్టుకొని పాయెలు, బానడు, వాళ్ళవెనక యింకో పదిమందీ యమకింకరుల్లా నిల్చుని వున్నారు. హరికేన్ దీపం వెలుగు సన్నగా మసగ్గా వాళ్ళమీద పడుతోంది. అందరూ బాగా తాగి మంచి నిషామీద వున్నట్లున్నారు. 'దొంగ సన్యాసిముండాకొడుకుని ఎయ్యండ్రా'

అంటూ కర్రపై కెత్తాడు సాయెబు. వెనక నున్నవాళ్ళు ప్రక్కలకువచ్చి కర్రలు పైకెత్తారు. చీకటిలాంటి కొండచిలువ మింగటానికి వస్తున్నట్లని పించింది. చేతులూ రెండూ నెత్తిమీద పెట్టుకొని 'ఒద్దు, ఒద్దు' అంటూనే క్రిందపడిపోయాడు మేష్టారు.

శానడి కర్ర మీదపడ్డది. సాయెబు పడి పోయిన మేష్టార్ని కాలితో ఒక్క తోపు తోశాడు. 'దెబ్బపడకుండానే కూలిపోయాడ్రా పిరికి ఎదవ' అన్నాడు. క్రిందికివంగి తాకిచూచాడు. 'సచ్చినట్టు న్నాడు...రెండు పుటికి పోదామంటే పూరికె సచ్చాడ్రా నా కొడుకు' అన్నాడు లేచి నిల్చొని ఎంగిలి వుమ్మేస్తూ. 'పదండి...పదండి...' అనుకొంటూ పరుగెత్తుతూ చీకట్లో కలిసిపోయారు అందరూ.

బోర్లా పడిపోయివున్న సత్యం మేష్టారికి కాస్త దూరంలో చాపమీద వున్నది, 'భజగోవిందం' పుస్తకం— భద్రంగా...

పరిశోధకులైన విద్వాంసు లింకను వీనివిగూర్చి పరిశ్రమ చేయుదురని భావిస్తాను.'][1] —అని అధోజ్ఞాపికలో వెంకటరావుగారు వ్రాసియున్నారు. వారి సూచన ననుసరించి కొన్ని యంశములు విద్వల్లోకమునకు విన్నవింపబడును.

ఆంగ్ల వాఙ్మయము: ఇందు నాలుగు జంటల కవులు (రచయితలు) కలరు.

1. బోమంట్ (Francis Beaumont) A. D. 1584–1616.

ఫ్లెచ్చర్ (Fletcher,Giles) 1579–1623.

పై యిరువురును ఆంగ్లదేశమును పాలించిన ఎలిజబెత్ రాణి (1533–1603) యుగమునకు చెందిన ప్రఖ్యాత నాటకకర్తలు. విశ్వవిఖ్యాతి నందిన విలియం—షేక్స్పియర్—మహాకవికి (1564–1616) సమకాలికులు. బోమంట్‌కవియు, షేక్స్పియర్ కవియు ఒక వత్సరముననే (1616 లో) నిర్యాణము నందిరి. పై జంటకవులు కేంబ్రిడ్జి యూనివర్సిటీలో మన్నతవిద్య నభ్యసించి, ఆ కాలమున ప్రఖ్యాతుడగు బెన్–జాన్సన్ ప్రోత్సాహమువలన గాఢమిత్రులైరి.

'The two dramatists met at Mermaid Tavern under BenJonson's leadership and soon became inseparable friends, living and working together. Tradition has it that Beaumont supplied the judgment and the solid work of the play, while Fletcher furnished the high-coloured sentiment and the lyric poetry without which an Elizabethan play would have been incomplete. Of their joint plays, the two best known are 'Philaster' and the 'Maid's Tragedy' — (Dr. W. J. Long's History of English Literature — p. 163—1909 A. D.)

'Fletcher was the famous collaborator of Beaumont in numerous plays which were popular in their day and take high position in the dramatic literature of the Country, containing sterling poetic beauties allied with much vulgarity'— Pears' Cyclopaedia, p. 326 (1914 A.D.)

2. థామస్–కాంపియన్ (Thomas Campion) 1567?–1619

నికలస్–బ్రేటన్ (Nicholas Breton) 1545?–1626, గేయకర్తలు.

'Like all the lyric poets of the age, they are a curious mixture of the Elizabethan and the Puritan standards. They sing of sacred and profane love with the same zest, and a careless lovesong is often found on the same page with a plea for divine grace' (Long's History of English Literature, p. 192.)

3. ఎడిసన్ (Joseph Addison) 1672 1718.

స్టీల్ (Richard steele) 1672–1729.

శ్రీ పానుగంటివారి 'సాక్షి' ఉపన్యాస రచనల కుద్బోధకమైన 'స్పెక్టేటర్' (The Spectator) పత్రికను స్థాపించి, ఎన్నో లోకోత్తరములైన వ్యాసము లను ఉపన్యాసాదులను ప్రకటించి కీర్తినందిన ఎడిసన్ మృదువు తప్పని ఇతరులను నొప్పింపని హాస్యధోరణి చమత్కార రచనలచే కీర్తినందిన మహనీయుడు ఎడిసన్. సంఘమునందలి లోపములను రచనల ద్వారమున సంస్కరించుటకు 'స్టీలు' (Steele) తో కలిసి వాచాలుడు (Tatler) అను ఇంకొక పత్రికను ఎన్నేండ్లో నిర్వహించెను.

4. ఆటో — బోట్లింగ్ (Prof. Otto von Bohtlingk—1815–1904)

ఆర్. రోత్ (Prof. R Roth-1821-18)5)

జర్మనీదేశమునందలి సంస్కృత విద్వచ్ఛేఖరులలో అగ్రగణ్యులు. వీరిరువురును చిరకాలము సంస్కృత సారస్వతమున కఠోర వ్యాసంగ మొనర్చి సంస్కృతమున అగాధ వైదుష్యమును బడసి, అమరవాణికి 7 సంపుటములలో (1855–75) సర్వంకష నిఘంటువును నిర్మించిరి. 'Sanskrit—worterbuch'

---

1. కుండలీకృతభాగములు శ్రీ వేంకటరావు గారి వ్యాసమునుండి ఉదాహృతములు.

అను నీ కోశమున సంస్కృతపదములకు జర్మన్ భాషలో వివరణము కలదు. దీని మహత్త్వమును గుర్తించి రష్యా ప్రభుత్వమువారు దీనిని ముద్రించి, ప్రకటించి అమరభాషకెంతో సేవచేసిరి.

ఆంధ్ర సారస్వతము :

ఆంధ్ర వాఙ్మయమున మొదటి జంటకవులు కాచవిభుడు – విఠలరాజు, అని వేంకటరావుగారు వ్రాసి యున్నారు. కాని ఇది సరికాదు. ఆంధ్రమున ఆదికవి యగు నన్నయభట్టునకు మహాభారత పరివర్తనమున కుడిభుజముగానుండిన వాఙ్మయధురంధరుడు, ఆంధ్ర గీర్వాణ కర్ణాటక భాషలయందు మహావిద్వాంసుడు, కవికుంజరుడు అయిన నారాయణభట్టును, నన్నయ భట్టును (క్రీ. 11 వ శతాబ్దము) తెనుగున మొట్ట మొదటి జంటకవులని చెప్పదగును.

సంస్కృత సారస్వతము :

1. రామిల – సో (సౌ) మిలులు కవిపుత్త్రులు: మనకు తెలిసినంతవఱకు వీ రిరువురు మొట్ట మొదటి జంటకవులు. కాళిదాసుకంటెను ప్రాచీనులు. కవికులగురువు మాళవికాగ్నిమిత్రమున —

'ప్రథితయశసాం భాస– సౌమిల్లకకవిపుత్త్రా దీనాం ప్రబన్ధా నతిక్రమ్య వర్తమానకవేః కాళిదాసస్య క్రియాయాం కథం బహుమానః'—I అం. 1 పు. (Sri Balamanorama Series–No 13, 3 rd. ed. 1944).

ఈ క్రిందిశ్లోకము శార్ఙ్గధరపద్ధతియందు 188 శ్లో. జల్హణుని సూక్తిముక్తావళియందు నుల్లే ఖించుకొనబడెను. (49 పు. 111 శ్లో.)

'భాసో, రామిల–సోమిలౌ, వరరుచిః
–శ్రీసాహసాంకః కవిః'.

రామిల–సోమిలులు బహుశః సోదరులగు కవి కుమారులని ఊహింపబడుచున్నారు. వీరు రచించిన కృతులు లభించలేదు, కాని రాజశేఖరుని యీ క్రింది శ్లోకమునుబట్టి వీ రిరువురును శూద్రక కథానిర్మాత లని తెలియుచున్నది—

'తౌ శూద్రకకథాకారౌ
వన్ద్యౌ రామిల - సోమిలౌ,
యయోర్ ద్వయోః కావ్య మాసీ
దర్ధనారీశ్వరోపమమ్.'

సదాశివబ్రహ్మేంద్ర సరస్వతి రచించిన గురు రత్నమాలికపై (క్రీ. 1720) ఆత్మబోధేంద్ర సరస్వతి రచించిన వ్యాఖ్యయందు రామిలకవి రచించిన మణిప్రభనుండి కొన్ని పద్యగద్యము లుదాహృతములు; కామకోటిపీఠము నలంకరించిన ఆదిశంకరులకు 20 వ తరమునకు చెందిన మూకార్యశంకరులును పై జంట కవులును సమకాలికులని అట పేర్కొనబడెను :

విద్యాధిపః —'రామిలాఖ్యః స్వస్యైవ ఆశ్రయ శాలావిచారకః తాదాత్వికవిబుధజన— మానసీయ— తద్విరుద వాహీ మణిప్రభాకారో మైథిలం ఇతి లక్ష్యమ్.

అ త్రామునన్దేయం యత్కిల మణిప్రభాయామ్
సూత్రధారః — 'ఆర్యే, అవధీయతామ్.

శా. భఙ్గం చన్దన మర్దినః ప్రణతయోః
స్ఫూర్జద్రసం సాహితీం
హర్షక్ష్మోణిపతేశ్చ హర్షమతులం
దృష్ట్వైవ యే తావిమౌ,
ధీరాంస్తాన్ గురుశఙ్కరేన్ద్రయమిన
శ్చైత్తే స్మరన్ రామిలః
ప్రాణైషీత్ స మణిప్రభాం ప్రథయితుం
భక్త్యా ర్గురో ర్గౌరవమ్'

నటీ—'అజ్జఉత్త, కోసోం చ దణమద్దీకే పణదాకో'

2. హేమచంద్రుని కావ్యానుశాసనమున (పు·) శూద్రకకథపై జంటకవుల రచనగా పేర్కొనబడెను· హర్షచక్రవర్తియొద్ద రామిలుడు అశ్వాధ్యక్షుడనియు, మేంఠుడు గజాధ్యక్షుడనియు చెప్పబడెను. మేణ్ఠుని గూర్చి యీ క్రింది శ్లోకము రాజశేఖరుని రచనగా జల్హణుని సూక్తిముక్తావళిలో నుదాహృతము.

'వక్రోక్త్యా మేణ్ఠరాజస్య
వహన్త్యా సృణిరూపతామ్,
ఆవిద్ధా ఇవ ధున్వన్తి
మూర్ధానం కవికుంజరాః'— (పు. శ్లో.)

అహారిసమహీవాలోకే వా సుగహీతణామహే అసంరిందా ఇతి సంకీర్తి_జ్జ ఇగురుపదేణ సమంచే అక ఇణా.

సూత్రధారః — న జానాసి?

శా. మూకార్భోఽపి జగద్గురోః కరుణయా
విద్యాఘన స్యాప్తవా
గాచార్యోఽపి హి శఙ్కరేన్ద్ర బిరుదః
సర్వజ్ఞ పీఠాధిపః,
అర్వాకిఙ్కర మాతృగుప్త కవితా గర్వస్య
నిర్వాసవా —
యా ధార్యోఽశ్వస — వాగపా వపి కవీ
రామిల్లమేదూ క్షణాత్ —
(గురురత్నమాలికా, 53 పు.)

కించ —

'ఆచార్యేశద్విజన్మార్థ్యతిథిషు వినతో
వైవతేయః శకాహేః
కశ్మీరానేవ కావ్యం కిమపి కవయితుర్
దత్త్వా న్రపమత్తమ్,
రక్షాదత్త ప్రహర్ష ప్రకృతి
కృతిశతాధ్మాత హర్షః సహర్షః
కర్ణాభ్యర్ణావతీర్ణః కథమథతదనో
విక్రమా విక్రమార్కః?
ఇత్యాదినా

యచ్చ హయగ్రీవవధేఽపి

'ఖ్యాత శ్రీ శఙ్కరేన్ద్ర ప్రచురతర
కృపాలబ్ధ సాహిత్య విద్యః
సద్యః సాధూక్తి సంమోద్యపి
పరకవితామర్శిణో మాతృగుప్తాత్,
ప్రాఢాః ప్రౌఢోక్తి రూఢైర్ నిబిడరసభరైర్
గుమ్ఫనై ర్యత్ర మేదుర్
మేధుర్మోదాదినాదీ ద్దయవదనవధం
వాగ్మ్యకుణ్ఠ స్స మేణ్ఠః'
—ఇతి చ ప్రపఞ్చితమ్.[3]

కామకోటి పీఠము నలంకరించిన 20 వ శంకరు లిధినలకు పేర్కొనబడిరి. ఈయనయే మూకకవి (మూకార్భకశంకరులు) క్రీ.396–436). రామిలుడు మణిప్రభయందును, మేంఠుడు హయగ్రీవవధయందును తమ గురువగు మూకకవిని ప్రస్తుతించినట్లు తెలియుచున్నది. మాతృగుప్తుడును ఈయనయు సమకాలికులు. పుట్టుకతోనే మూగవాడగు నీయన విద్యాఘనుడను నొకానొక యోగీశ్వరుని యనుగ్రహమున మంత్రపూర్వకస్నాతుడై వాక్కును పడసి, కంచికామాక్షీదేవిని 5 శతకములచే స్తుతించెను. దివ్యకవితానురభిళముగునీస్తుతి భక్తిరస గర్భ నిర్భరమగు కవి హృదయమున పొంగి పొరలి వచ్చి నట్లుండును. ఈ గ్రంథము 'మూకపంచశతి' యని ప్రఖ్యాతి నందినది.[4]

2. భట్టబాణుడు, తత్తనయుడు భూషణ భట్టు: (క్రీ. 7 వ శతాబ్ది.)

మహావిద్వాంసుడు కవిశేఖరుడు, విద్వత్కవి మండలికి పట్టుగొమ్మయునగు హర్షవర్ధన చక్రవర్తి

---

3. Dr. M Krishnamachariar: History of Classical Sanskrit Literature—pages : 551—52, para 566 (1937.)

4. ఉపజీవ్య గ్రంథమంజరి :

1. కావ్యానుశాసనము (హేమచంద్రుడు; Ed. R. C. Parikh, 1938.)

2. గురురత్నమాలిక (సదాశివ బ్రహ్మేంద్ర సరస్వతి)

3. మాళవికాగ్నిమిత్రమ్ (బాలమనోరమా ప్రచురణ 1944.)

4. మూకపంచశతి (మూకకవి), బాలమనోరమా ప్రచురణ, 1937.

5. శార్ఙ్గధర పద్ధతి (శార్ఙ్గధరుడు, 1888.)

6. సూక్తిముక్తావళి (జల్హణుడు; G. O. S.-Baroda) 1938.

7. History of Classical Sanskrit Literature — Dr. M. Krishnamachariar (1937.)

(క్రీ. 6 వ శతాబ్ది అంతము, 7 వ శతాబ్ది పూర్వార్ధము) ఆ స్థానము దిగ్దంతులవంటి కవికోవిదుల కాశ్రయము. బాణుడు, మయూరుడు, మాతంగ దివాకరుడు మొదలగు కవిశిరోమణు లాయన సభ నలంకరించిరి. అందు గద్యకవి చక్రవర్తియగు భట్ట బాణుడు కాదంబరి అను కథను, హర్షచరితమను ఆఖ్యాయికను చండీశతకాదులను రచించెను. కాదంబరిలో పూర్వభాగమును మాత్ర మాయన రచించి కాలధర్మము నందెను. ఇట్టి గ్రంథరాజ మసమగ్ర మగుటకు విచారించి, ఆయన కుమారుడు భూషణ భట్టు తన వైదుష్యరచనాప్రావీణ్యముల ననుస రించి గ్రంథము పూర్తిచేసెను.

'కాదంబరీ రసాస్వాదా దాహారోఽపి న రోచతే' (కాదంబరి అను బాణుని గ్రంథము, మద్యమును) అని విద్వన్మండలిలో లోకోక్తి. ఒక్కకాదంబరిని కూలంకషముగ వ్యాసంగము చేసిన అమరవాణీయుండు ద్విధ వ్యుత్పత్తి కలుగును. మూలగ్రంథమును తండ్రి కొడుకు లిద్దరు రచింపగా తద్వ్యాఖ్యను గురుశిష్యు లిరువురు— భానుచంద్రుడు సిద్ధచంద్రుడును (వరుసగా పూర్వోత్తర భాగములకు) విర్మించిరి. ఇంకొక సాహిత్య చమత్కారమును తెలిపి ఈ ప్రకరణమును ముగింతును. మూల గ్రంథము గద్యమైనను ఛందోబద్ధమైనను వ్యాఖ్యమాత్రము వచన రూపమునవే ఉండును. కాని, దక్షిణ భారత వర్షమున కొన్ని సంస్కృత గ్రంథములకు భూమికయే కాక ముఖ వ్రతముకూడ ఛందోబద్ధముగా నుండుట విచిత్రము. అట్లే దాక్షిణాత్య వ్యాఖ్యాత యొకడు కాదంబరికి ఛందోబద్ధ వ్యాఖ్య రచించెను. దీనిప్రాత్రప్రతి కేరళ ప్రాచ్యగ్రంథ నిలయమున కలదు.

3. జినసేనుండు (క్రీ. 783), తదంతేవాసి గుణభద్రుడు :

జైన సంస్కృత రచయితలు అమరవాణికి చేసిన సేవ అపారము. జినసేనుడు, తచ్ఛిష్యుడు గుణభద్రుడును రాష్ట్రకూట ప్రభువుల కాశ్రితులేకాక, మతాచార్యులుగా ఆశ్రయులుకూడ. మహావిద్వాంసుడు, కవిశేఖరుడు అగు జినసేనుని గూర్చి ఒక ఐతిహ్యము కలదు. క్రీ. 793 న హరివంశమును రచించి, మేఘదూత సమస్యా రూపమగు పార్శ్వాభ్యుదయమును 814 లో ముగించి, ఆదిపురాణ రచన కుపక్రమించి 42 సర్గలు మాత్రము వ్రాసిన తర్వాత తన శ్రవసాన కాల మాసన్నమగుట గుర్తించి, గ్రంథపూరణమును తన శిష్యులలో నొకని కప్పగింప నెంచెనట. శిష్యమండలినుండి ఇరువురను పిలిచి వారిలో కావ్యనిర్మాణకౌశల మెవ కున్నదో కనిపెట్టుటకై, తమయెదుటనున్న ఎండిపోయి చెట్టును (మోడును) వర్ణించుమనెను. అపుడు కవితారంగమున జాత్యంధుడగు ప్రథమ శిష్యుడు— 'శుష్కం కాష్ఠం తిష్ఠత్యగ్రే'—అని నుడువగా నీతనికి కవితావాసన లేశమైనను లేదని, గురువు లోలోన నవ్వుకొని రెండవవాడగు గుణభద్రుని అడుగగా వాతడు—

'నీరసతరు రిహ విలసతి పురతః'—అని వర్ణించెనట. మొదటివాడు రసస్ఫూర్తి లేని మాటలను కూర్పగా, ఆ విషయమునే గుణభద్రుడు రసస్ఫోరక శబ్దములతో మనోహరముగా నుడివెను. ఆచార్యు లానందించి, గ్రంథమును పూర్తిచేయుమనెను. శిష్యుడు పరిశిష్టభాగమును ఉత్తరపురాణమను పేరున 5 సర్గలలో ముగించెను. గుణభద్రుని మఱొక గ్రంథము జినదత్తచరితము.

ఎండువలె శుష్కములై కవితాసామగ్రిగా నుప యోగింపని పదములు కొన్ని, రసస్ఫూర్తి కలిగి కవిత కుపయోగించు శబ్దములు కొన్ని. పై రెండింటి భేదమును భోజుడు సరస్వతీ కంఠాభరణమున ఇట్లు వివరించియున్నాడు :

'పశ్యతి ప్రీతి వాక్యే హి న రసః ప్రతిభాసతే,
విలోకయతి కాంతేతి వ్యక్తమేవ ప్రతీయతే.'

స్త్రీ పశ్యతి: కాంతా విలోకయతి—అను పదములకుగల భేదమును గుర్తింపదగును.

4. ధనంజయుడు, తత్సోదరుడు ధనికుడు (క్రీ. శ. 950—995.)

వీ రిరువురును మాళవదేశాధీశ్వరుడగు ముంజ మహీపాలుని (=రెండవ వాక్పతిరాజు) విద్వత్సభ నలంకరించిరి. ముంజుడు కవియు, పండితుడే కాక కవికోకిల కల్పద్రుమము. పద్మగుప్తుడు

(-పరిమళ కాళిదాసు) నవసాహసాంక చరితకర్త, సరస్వతీ పుత్త్రుడని ప్రఖ్యాతినందిన ధనపాలకవి (-తిలక మంజరీ రచయిత), కవి రహస్యకర్త యగు హలాయుధుడును సమకాలికులు. ఈ ధనంజయుడు ద్విసంధాన—నామమాలాదులను నిర్మించిన జైనకవి కంటె భిన్నుడు. మన ధనంజయుడు నిర్మించిన దశ రూపకము పాఠప్రవచనములవల్ల విఖ్యాతినందినది. దీనిపై 'అవలోకము' అనువ్యాఖ్యను రచించిన విద్వత్కవి ధనికుడు ధనంజయుని సోదరుడే. ధనికుడు ఉత్పల రాజనామాంతరముగల ముంజభూపాలుని విద్వత్సభ నలంకరించి, ఆ ప్రభువు సన్నిధిచే మహాసాధ్యపాలకు డను ఉన్నతోద్యోగిగా నుండెను. ఈతని కృత్యం తరము కావ్య నిర్ణయము అవలోకమున పలుసారు లుల్లేఖింపబడెను.

5. క్షేమేంద్రుడు, ఆయన కుమారుడు సోమేంద్రుడు (క్రీ. 11 వ శతాబ్ది).

కాశ్మీర దేశవాసి, అభినవగుప్తపాదుని శిష్యుడు; శకట గ్రంథస్రష్ట, అనంతవర్మ మహారాజా (1029—64) న కాశ్రితుడు, వైష్ణవ భాగ వత శిరోమణియు అగు ఆచార్య క్షేమేంద్రుడు పరమత సహనముగల ఉదారుడు. ఈయన రచించిన గ్రంథములలో బౌద్ధావదానకల్పలత ఒకటి. అది యసంపూర్ణముగానుండ ఆయన తనయుడు తుది ప్రకరణమును రచించి గ్రంథమును పూర్తిచేసెను. బాణుడు, తత్తనయుడును కాదంబరిని పూర్తిచేసి నట్లు క్షేమేంద్ర—తత్తనయులు కలసి అవదాన కల్ప లతను నిర్మించిరి. ఈ గ్రంథమును ఇటీవల డాక్టర్ పి. యల్. వైద్యపండితుడు, దర్భాంగ సంస్కృత విద్యాపీఠపక్షమున చక్కగా సంస్కరించి ప్రచురింపఁ జేసెను.

6. ఆచార్య—మమ్మటుడు—అల్లటుడు (అల కుడు)—క్రీ. 1050—1100.

బహుశాస్త్రములకు, మహాకవులకు, విద్వ చ్చూడామణులకును జన్మస్థానమగు కాశ్మీరదేశముననే మమ్మటు డవతరించెను. రాజానక—జయ్యటు డీయన జనకుడు. వైయాకరణ శిరోమణియగు కయ్యటు డును, వేదభాష్యకారుడగు ఉవ్వటుడును ఈయన సోదరులని యందురు. విద్వత్కవికల్పద్రుమము, విద్యున్మార్తాండుడు, కవిశేఖరుడునగు భోజుడు, నన్నయ—నారాయణభట్టులు, తత్పోషకుడగు రాజరాజనరేంద్రుడు, వైజయంతీకోశనిర్మాత యాదవప్రకాశులు, ఈయనకు మొదట శిష్యుడును, పిమ్మట గురువును అగు భగవద్రామానుజులును (క్రీ. 1017—1137), ఈయనకు పరమగురువగు యామునాచార్య చరణులు మొదలగు వెందఱో దివ్యవిజ్ఞాన దీపికలు వెలిగిన కాల మది.

సంస్కృత సాహిత్యశాస్త్ర ప్రపంచమున అభ్రంకషములగు మహాశిఖరములు మూడు: ధ్వన్యాలోకకర్త ఆనందవర్ధనుడు (క్రీ. 850), కావ్యప్రకాశనిర్మాత మమ్మటుడు, రసగంగాధరస్రష్ట జగన్నాథ పండిత—రాయలును. ఆనందవర్ధనునకు, అభినవగుప్తునకు (క్రీ. 1000) పిమ్మట నవతరించిన ఆలంకారిక శేఖరులలో అగ్రగణ్యుడు మమ్మటుడు. వాఙ్మయ ప్రపంచమున, విద్వన్మండలియందును పాఠప్రవచనము లచే విశేషాదరము నందిన గ్రంథము కావ్యప్రకాశము. రచింపబడిన స్వల్పకాలమునుండియే పఠనపాఠనములచే ఆసేతుశీతాచలమును దీనికి వ్యాప్తి కల్గెను. ఈ గ్రంథముపై నాటినుండి ప్రతిశతాబ్దమునను వ్యాఖ్య లెన్నియో నిర్మింపబడెను. 19, 20 శతాబ్దము లలో ఆంగ్లము, ఆంధ్రము, కన్నడము, హిందీ మొద లగు నెన్నియో భాషలలోని కిది అనువదింపబడెను. సమగ్రత, సంగ్రహత్వము, వైశద్యము గల ఈ గ్రంథ మున తత్కర్తయొక్క విశాలము, అగాధము నగు వైదుష్యము, సునిశితమగు విమర్శశక్తి, చక్కని కవితా రసాస్వాదన పాటవమును కన్పట్టును.

కారికా—వృత్తిరూపమునమన్న ఈ గ్రంథమున 10 ఉల్లాసములు, 602 ఉదాహరణములును కలవు. కావ్య ప్రకాశము మమ్మటుడు పూర్తిగా రచింపలేదనియు, పరికరాలంకార చర్చవఱకు మాత్రము తద్రచన అనియు, మిగిలిన స్వల్పభాగమును రాజానక—అల్లటుడు రచించెనని కొన్ని శతాబ్దములనుండియు పండితుల విశ్వాసము. ఈ గ్రంథముపై కాశ్మీర వాసియే యగు రాజానక—ఆనందుడు 'నిదర్శ' అను

వ్యాఖ్య రచించి (క్రీ. 1765) లం దిట్లు వ్రాసి యున్నాడు :

'కృత శ్రీమమ్మటాచార్యవర్యైః పరికరావధిః
ప్రబంధః పూరితః శేషో విధా యాల్లటసూరిణా'

కావ్య ప్రకాశ వ్యాఖ్యాతలలో కాల క్రమ మునుబట్టి రెండవవాడగు మాణిక్యచంద్రుడు (క్రీ. 1190 –1210) మమ్మటునికంటె ఒక శతాబ్దము తరువాతి వాడు. ఈయన 'సంకేత' వ్యాఖ్యయందు (పు. 304) పై విషయమునే యిట్లు తెల్పియున్నాడు. 'అథ చ అయం గ్రంథం అన్యే నారబ్ధః అపరేణ సమాపితః ఇతి ద్విఖండోఽపి సంఘటనావశాత్ అఖండాయతే.'

7, 8 శతాబ్దులక్రిందనున్న మాణిక్య చంద్రుని అభిప్రాయమును వ.క. మంగీకరింపవలసినదే. ప్రబల ప్రమాణాంతరము లభించినకాని దీనిని నిర సింప జాలము. కావున కావ్యప్రకాశ రచనమున అల్ల టుడు మమ్మటునకు సహగ్రంథ కర్తయని సిద్ధాం తీకరింపవలెను.

7. రామచంద్రకవి, అతని సహాధ్యాయి, గుణ చంద్రుడు: (క్రీ. 12 వ శతాబ్ది.)

హేమచంద్రుని శంతేవాసులు పలువు రుండెడి వారు—రామచంద్రుడు, గుణచంద్రుడు, దేవచంద్రుడు, ఉదయచంద్రుడు, బాలచంద్రుడు, యశశ్చంద్రుడు, మహేంద్రసూరి, వర్ధమానగణి—మొదలగువారు. వీరిలో రామచంద్రగుణచంద్రులు, వైదుషీ వైభవమువల నను, కవితాకౌశలమువల్లను అగ్రగణ్యులు. వీరిలో రామచంద్రుడు దైవయోగమున కాణుడయ్యు (ఏకాక్షి యయినను) గ్రంథశతనిర్మాత. వీనిలో కొన్ని మాత్ర మునలబ్ధము లైనవి. ఆ కాలమున ఘూర్జరదేశమున రచింపబడిన గీర్వాణరూపకము లిరువదియైదింటిలో 11 నాటకములు రామచంద్రకవి నిర్మితములే. ఈ కవి నాటకము, నాటిక, ప్రకరణము, వ్యాయోగము అను వివిధరూపకముల రచించెను. రామచంద్రుడు, తత్సతీర్థుడగు గుణచంద్రుడును కలసి ప్రశస్తమైన నాట్యశాస్త్ర గ్రంథమును - నాట్యదర్పణ మను పేర రచించిరి. ధనంజయుని దశరూపకమును పై జంట కవులు ఎఱిగియే యుండియు, నాట్యదర్పణమున తమ ఉపజ్ఞను అనుభవములను పురస్కరించుకొని ఎన్నియో విశేషములను విశదీకరించిరి. మనము కని విని యెఱుగ నివి ఉత్పన్నప్రాయములు, నామమాత్రజ్ఞాతములు అగు ప్రశస్త రూపకములనుండి యిందెన్నో ఉదాహరణ ములు క్రోడీకరింపబడెను. విస్మృతకల్పులగు కవి శేఖరుల నామము లెన్నో ఈ యాకరములవల్ల తెలియుచున్నవి. సంస్కృత సారస్వత చరిత్ర నిర్మాణ మున ఈ పరికరము లమూల్యములు.

1. అనంగవతి (నాటిక)
2. అనంగసేనా హరినందిని (ప్రకరణము)
3. అభినవ రాఘవము (క్షీరస్వామి)
4. ఇందులేఖ
5. ఉదాత్త రాఘవము
6. కృత్యారావణము
7. కౌసలికా—నాటిక
8. కౌముదీ మిత్రానందము(రామచంద్రకవి)
9. చిత్రోత్పలావలంబకిక (అమాత్యశంకుకుడు)
10. ఛలితరామము
11. తరంగదత్తము
12. తాపసవత్సరాజము
13. దరిద్ర చారుదత్తము
14. దేవీ చంద్రగుప్తము
15. ధర్మపాలము
16. పాండవానందము
17. పార్థవిజయము
18 పుష్పదూషితకము
19. ప్రతిమానిరుద్ధము
20. ప్రయోగాభ్యుదయము
21. బాలికావంచితకము
22. భీమపరాక్రమము
23. మహారమావత్సరాజము (భీమటకవి)
24. మల్లికా మకరందము (రామచంద్రకవి)
25. మాయా పుష్పకము
26. రాధా విప్రలంభము
27. రోహిణీ మృగాంకము

28. వనమాల (రామచంద్రకవి వనమాలిక?)
29. విలక్ష దుర్యోధనము
30. సత్యహరిశ్చంద్ర నాటకము (రామచంద్ర కవి)
31. వృష్ణదశాననము (భీమదేవకవి)
32. స్వప్నవాసవదత్త (భాసకవి; కాని ఇందలి యీ ఉదాహరణము తిరువాన్కూరు ప్రతిలో లేదు.)

రామచంద్రకవి కృతులలో మనకు తెలియ వచ్చిన రూపకములు :

1. కౌముదీ మిత్రానందము, (భావనగరమున ముద్రితము.)
2. నలవిలాసము
3. నిర్భయభీమము (వ్యాయోగము)
4. మల్లికా మకరందము
5. యాదవాభ్యుదయము (ఈ పేరుతోనే వేదాంత దేశికులు రచించిన మహాకావ్య మొకటి కలదు.)
6. రఘువిలాసము
7. రాఘవాభ్యుదయము
8. వనమాలిక
9. సత్యహరిశ్చంద్రము [నిర్ణయసాగర ప్రెస్సున ముద్రితము. ఫ్లోరెన్సు నగరమున (Florence) ఇటాలియన్ భాషానువాదము ప్రకటితము.]

ఒక్క భాస మహాకవి తప్ప ప్రాచీన సంస్కృత కవులలో 10 నాటకములు వ్రాసినవారే లేరు. పైని పేర్కొనిన 9 గ్రంథములను రామచంద్ర—గుణ చంద్రులు రచించిన 'నాట్యదర్పణము'నందు ఉదాహరించుకొనబడెను.

8. కృష్ణలీలా శుకుడు, తదంతేవాసి దుర్గ ప్రసాదయతి (క్రీ. 13 వ శతాబ్ది.)

మహాకవి భక్తచూడామణియునగు లీలాశుకుడు కవితా క్షేత్రమునందేకాక వ్యాకరణ—వేదాంతములయందు కూలంకష వైదుషీభాషితుడు. కేరళ దేశీయుడగు ఈయన జననీజనకులు నీలీదేవి దామోదరులు. గురువు ఈశానదేవుడు. లీలాశుకుడు సన్యసించి బిల్వమంగళు డని వ్యవహరింపబడుచుండెను. అమృతతుల్యమగు కవితామాధురితో 3 శతకములుకల ఈయన కృష్ణ స్తుతి కావ్యము ప్రఖ్యాతము. 'త్రిభువనసుభగము' పురుషకారము 'బృందావనస్తుతి' మొదలైన వెన్నో ఈయన రచనలు కలవు. 'గోవిందాభిషేక'మను 8సర్గల కావ్యమున నీయన ప్రాకృత వ్యాకరణ సూత్రము లకు లక్ష్యముల నెన్నిటినో ఉదాహరించెను. అసమగ్ర మగు నీ కృతిని ఈయన శిష్యుడగు దుర్గ ప్రసాదయతి[5] 4 సర్గలలో పూర్తిచేయుటేకాక, పూర్తిగా గ్రంథముపై వ్యాఖ్యను రచించెను. ఈ కావ్యమునకు శ్రీ చిహ్నకావ్యమని నామాంతరము. మహా కావ్యలక్షణములలో ఎక్కడనో కాని కావ్యాంకములు (చిహ్నములు) పేర్కొనబడలేదు. కాని సంస్కృత కావ్యములందు ఈ యంకము లనేక స్థలములందు కన్పట్టుచున్నవి. ప్రఖ్యాతములగు కిరాతార్జునీయ మున, శిశుపాలవధయందు కల కావ్య చిహ్నములు విద్వ న్మండలికి తెలిసినవే. అట్టివిట కొన్ని సూచింప బడును.

---

5. Vol. I. G. O. S – Baroda – 1 st ed' 1929; 2nd ed. 196—

6. దుర్గప్రసాదయతి—వ్యాఖ్యానము నందలి ఈ శ్లోకములను చూడదగును.

'శ్రీ కృష్ణలీలాశుకబద్ధకావ్యం
 వివృత్య లోకస్య హితాయ పూర్వమ్
తన్నైవపూర్తిం చ పునర్విధాయ
 వివృణ్మహే ఉత్తరభాగ మేతమ్.
ముక్తిస్థలాలయ భక్తిలేశాత్
దుర్గప్రసాదయతి రిత్యభిధాం దధానః

గోవిందాభిషేకము (=శ్రీ చిహ్నకావ్యము)న శ్రీకృష్ణచరిత్ర అభివర్ణింపబడెను. లీలాశుకుడు రచించిన మొదటి 8 సర్గములందు వరరుచి ప్రాకృత ప్రకాశమున కుదాహరణము లీయబడెను. మిగిలిన 4 సర్గములందు దుర్గప్రసాదయతి త్రివిక్రముని ప్రాకృత వ్యాకరణమునకు లక్ష్యముల నొసగెను.

Dr. M. K.'s H. C. S. L. paras 4 and 292.

1. అనురాగ (సేతుబంధమున)
2. అభ్యుదయ (కృష్ణచరితము)
3. ఆనంద (శూద్రక కథ)
4. ఉత్సాహ (హరివిజయ)
5. జయ (ఉషాహరణ)
6. జిన (నిర్వాణ లీలావతి)
7. ధైర్య (తాపసవత్సరాజ)
8. రత్న (హరవిజయ)
9. వీర (బాలభారత; పద్మానందమహాకావ్య)

ఇట్టి కావ్యాంకములను మొదట సూచించి వర్గీకరించి, ఉదాహరించిన సాహిత్యవేత్త ఆచార్య హేమచంద్రుడు (క్రీ. 1088–1174). ఈయన కావ్యానుశాసనమున 8 వ ప్రకరణమున (పు. 335 R. C. Parikh's ed. 1938 Bombay) ఈ విషయములను విశదీకరించెను.

9. కవిరాజ అరిసింహుడు, తత్సహపాఠి, శిష్యుడునగు అమరచంద్రుడు. (క్రీ. 13 వ శతాబ్ది).

'సారస్వతామృత మహార్ణవపూర్ణిమేన్దుః,
సేవ్యారిసింహసుకవేః కవితా రహస్యమ్.'
(–అమరచంద్రుని కావ్యకల్పలత 1–2)

అరిసింహఠక్కురకవి లావణ్యసింహుని తనయుడు; జినదత్తసూరి శిష్యుడు; వస్తుపాల మహామాత్యునికి అత్యంతాప్తుడై క్షేత్రాది బహుమానముల ఆయన వల్ల పొందెను. గృహస్థుడైనను అరిసింహుడు సన్న్యాసియగు అమరచంద్రసూరికి లలితకళా గురువు. సాహిత్యవేత్తయు, కవిశేఖరుడునగు అమరచంద్రుడు అరిసింహుని అతని కవిత్వమును ఎంతయో ఆదరించెడివాడు. తనకు కవితాగురువగు అరిసింహునితో కలిసి అమరచంద్రుడు 'కావ్యకల్పలత' అను కవిశిక్షా గ్రంథమును రచించెను. అమరచంద్రునికి కవితారంగ ప్రవేశము అరిసింహుని ప్రోత్సాహ శిక్షణములవల్లనే కలిగెను. ప్రభువగు విశాలదేవుని యాస్థానమున అరిసింహునకు ప్రవేశము అమరచంద్రునివల్ల కలిగెను. విశాలదేవుడు వీరధవళ మహీపతి యనంతరము (క్రీ. 1238) సింహాసనము నధిరోహించిన తత్తనయుడు. ఈయన ఒకనాడు 'నీ కవితాగురువెవరు' అని అమరచంద్రు నడుగ కవిరాజగు అరిసింహుడని అతడు ప్రత్యుత్తరముచెప్పి, రాజాజ్ఞ కాగా మరునాడు అరిసింహుని అమరచంద్రుడు రాజసభకు తీసికొనిపోయెను. ప్రభువు కత్తిపై అనుకొని కూర్చుండి, సమయోచితముగ తన కవితాకౌశలమును ప్రదర్శింపదగునని అరిసింహునితో ననెను. వెంటనే కవి ఆశువుగా మహీపతి హస్తమునందలి ఖడ్గమును 4 శ్లోకములలో మనోహరముగా వర్ణించెను. భూపతి తద్వర్ణనమున కెంతయో సంతసించి కవికి భూరివేతనము గల స్థిరోద్యోగము నొసగెను. మహీపతి ఒకనాడు ఒక గడ్డిపోచను పట్టుకొనియుండ కవి తత్సన్నివేశమును మనోజ్ఞముగా ఛందోబద్ధముగా వర్ణింప[7] ప్రభువెంతయో యలరి కవివేతనమును ద్విగుణీకరించెను.

అరిసింహుని కవితాసౌరభము, గుజరాత్‌దేశమునకు వెలుపలగూడ ప్రసరించెను. సహృదయమండలి కీయన కవిత్వముపై ఆదరము కలిగినది. జల్హణుని సూక్తిముక్తావళియం దీతని పేరున ఈ క్రింది 7 శ్లోకము ఉదాహృతములు:

1. అతివిపులం (శార్ఙ్గధరపద్ధతియందును కలదు.)
2. కాంతారేద్వైవ.
3. తడిద్వ్యా.
4. వంకోవా.
5. (దధిమథన – ఇది అరిసింహునిదికాదు.) అమరచంద్రుని 'బాలభారతము'లోనిది, ఆదిపర్వము. 11 వ సర్గ.)
6. నక్తం నిరంకుశ.
7. మధ్యేన తస్యా

రత్నమందిరగణి (క్రీ. 1461) 'ఉపదేశతరంగిణి'యందు వస్తుపాలుని ప్రశంసించు అరిసింహుని శ్లోక మొకదాని నుల్లేఖించి, దానికి కవికి 2000 బహుమతి లభించెనని తెల్పియున్నాడు. అరిసింహుని సాహిత్యక్షేత్ర కృషికి, కవితారంగవ్యవసాయమునకు లభించిన ఉత్తమఫలము 'సుకృత సంకీర్తనము'–అను నైతిహాసిక మహాకావ్యము. వస్తుపాలమహామాత్యుని

---

7. Prabandhakosa of Rajasekhara-suri (p. 61, Ahmedabad & Calcutta (1935)

జీవితచరిత్రను, ఆ మహాపురుషుని ఘనకార్యములను ఇది వివరించును. ఇందు 11 సర్గలు, 553 శ్లోకములును కలవు. సోమేశ్వరకవి 'కీర్తికౌముది'యందు వస్తుపాలుని రాజకీయజీవితమును చిత్రింపగా, 'సుకృతసంకీర్తనము'న లోకోపకారకములు, మతోద్ధారకములు నగు వారియన ఘనకార్యములు కీర్తింపబడెను. అందువలన ఈ రెండును పరస్పరానుబంధము లన దగును.

అమరచంద్రకవి (=వేణీకృపాణామరచంద్రుడు)

1. అలంకార ప్రబోధము.
2. కలాకలాపము.
3. కవిశిక్ష (వ్యాఖ్య).
4. కావ్యకల్పలత (కాశీప్రతి 1931)
5. కా. క. పరిమళము.
6. ,, మంజరి
7. చతుర్వింశతి—జినేంద్ర - సంక్షిప్త చరితము—(బరోడాప్రతి 1932)
8. ఛందోరత్నావళి.
9. (జినేంద్రచరిత = పద్మానందమహాకావ్య బరోడాలో ముద్రితము, 1932.
9. పద్మానందమహాకావ్యం-జి. చ.
10. బాలభారత — (నిర్ణయసాగర ప్రెస్, బొంబాయి, 1894.)
11. సూక్తావళి.
12. స్యాదిశబ్ద సముచ్చయ (కాశీప్రతి—వీర శక—2441.)

వ్రబ్రహ్మచారి కవితా గురువు అగుకవిరాజ అరిసింహుని యనుగ్రహమున సిద్ధసారస్వత మంత్రము నుపదేశమంది సారస్వత సిద్ధిని పడసి, ఆశుకవితా కళయందు నిష్ణాతయ్యె. అష్టోత్తర శత సమస్యలను ఒక్కపట్టున పూరింపగల్గి ద్వాదశ గ్రంథరాజముల నిర్మించిన అమరచంద్రసూరి ప్రాతఃస్మరణీయుడు; 'బ్రహ్మందు—బ్రహ్మజ్ఞ' బిరుదములను పడసిన సాధుపుంగవుడు యతిశేఖరుడు.

'బ్రహ్మజ్ఞ ప్రవరో, మహాప్రవతధరో, వేణీకృపాణామరః'—అని నయచంద్రసూరివే హమ్మీరమహాకావ్యమున (14. స. 31 వ) ప్రస్తుతింపబడిన అమరచంద్రసూరి మధ్యయుగ సంస్కృత సారస్వత చరిత్రయందు ప్రఖ్యాత కవి కోవిదులలో నొకడు. పైనుల్లేఖింపబడిన పండ్రెండు గ్రంథ రత్నములలో కావ్యకల్పలత బాలభారతములనుబట్టి యీయనపేరు విద్వన్మండలిలో వ్యాపించినది. ఈయన మొదట వాయడగచ్ఛమునకు చెందిన బ్రాహ్మణుడు. పిమ్మట జినదత్తసూరి శిష్యుడై జైనసన్యాసి అయ్యెను. తాను జైనమతము నవలంబించినను పూర్వాశ్రమ వాసనా ప్రభావమున, బాలభారతమునందు ప్రతిసర్గాదియందును వ్యాసమహర్షిని ప్రస్తుతించెను. మఱియు నీగ్రంథాంతిమ సర్గమునందలి ప్రశస్తిలో వాయడగచ్ఛమున కధిష్ఠానదైవమగు వాయుదేవునిట్లు నుతించెను.

శా. 'కించిత్ సంచలితేఽపి వస్తుని భృశం
యత్సంభవా న్మన్మహే
విశ్వం యన్మయ
మీశ్వరాదిమయతాస్పష్టప్రమాణేప్సితమ్,
సంసార ప్రసరః పర స్తనుమతాం
యస్యానురోధేషు యత్
సంరోధేషు శివం స యచ్ఛతు సతాం
శ్రీ చారుతాం మారుతః' (1 వ.)

మఱియు వాయడగచ్ఛమునందలి విప్రవరుల ప్రార్థనమువల్లనే ఈయన బాలభారతమును రచించి నట్లు తెలియుచున్నది. జైనుడయ్యు ఈ మహనీయుడు వైదికవిజ్ఞానమున కూలంకషప్యాసంగ మొనర్చినట్లు కావ్యకల్పలతనుబట్టి తెలియుచున్నది; ఈయన తనకు పితృపితామహులనుండి లభించిన బ్రాహ్మణత్వమును మూలముట్టుగా విసర్జింపలేదు. కవిరాజ అరిసింహుడు తన కుపదేశించిన సిద్ధసారస్వతమంత్రమును అమరచంద్రుడు ఏదేకదీక్షతో 21 దినములు, విశాలదేవ మహీపతియొద్ద అమాత్యుడగు పద్మకవి భవనమున నొక వివిక్త ప్రదేశమున జపించెను; 21 వ నాటి అర్ధరాత్రి సరస్వతీదేవి చంద్రమండలమునుండి అవతరించి ఆయనకు ప్రత్యక్షమై, 'సకలరాజన్యులను సమ్మానించు సర్వోత్కృష్టకవి వగుదువు' అని వరమును ప్రసాదించెనట. తన్మహిమచే ఆయన అనేక

గ్రంథరాజముల రచించి, తన ఖ్యాతిని నలుదెసలను వ్యాపింపజేసెను. ఈయన కవితావైభవమును గూర్చి విని విశాలదేవప్రభు వీయనను తన దర్బారున కాహ్వానింప అమాత్యుడగు వైజలుని పంపెను. దర్బారునకు వచ్చుటయే తడవుగ అమరచంద్రుడు విశాలదేవుని కీర్తించుచు రెండు శ్లోకముల ఆశువుగా పఠింప, శ్రీఘ్రకవితయందీతని ప్రజ్ఞాపాటవమును పరీక్షించుటకై, ఆ దర్బారు నలంకరించిన సోమేశ్వరకవి, సోమాదిత్యుడు (వామనస్థలివాసి) కమలాదిత్యుడు (కృష్ణనగర్), నానాకకవి మొదలగు కవిశేఖరులు 108 సమస్యల నీయగా, వెనువెంటనే అమరచంద్రుడు వాని నన్నింటిని పూరింప నచ్చటి కవులు ఆనందచమత్కృతులై సాయంకాలమువఱకు ఆకవితాగోష్ఠిలోనే యుండిపోయిరి. ప్రభువగు విశాలదేవుడు అమరచంద్రుని తన విద్వత్సభలో కవిశేఖరునిగాచేసి గౌరవించెను. ఆ కాలమున ఆశువుగా 108 శ్లోకముల రచింపజాలిన వాడే మహాకవిగా గణింపబడెడివాడు. బహుశః ఇదియే నాటి అష్టోత్తర శతావధానము కావచ్చును.

అక్బర్‌చక్రవర్తికి (క్రీ పాలన 1556–1605, సూర్యసహస్రనామోపదేష్టయగు భానుచంద్రుని శిష్యుడు సిద్ధిచంద్రుడును అట్లే అష్టోత్తర శతావధానముచేసి, చక్రవర్తినుండి బిరుదములు సన్మానములను పొందెనట.

సాహిత్యరంగమున తానెంతటి మహోన్నతస్థానము నలంకరించినను అమరచంద్రుడు తనకవితా గురువగు అరిసింహ కవియందచంచలభక్తి గౌరవములను గల్గియుండెడివాడు. ఈ విషయము అరిసింహుని సుకృత సంకీర్తనమునకు ప్రతిసర్గాంతమున అమరచంద్రుడు చేర్చిన 4, 5 శ్లోకములవల్ల విశదమగును.

అమరచంద్రుడు బహుముఖవైదుష్యీభూషితుడు, బహుగ్రంథ నిర్మాత. ఈయన గ్రంథములలో 5 మాత్రము ముద్రితములు. కొన్ని ఉత్పన్నములు, నామమాత్ర జ్ఞాతములు: తద్గ్రంథ సూచిక—

1. అలంకార ప్రబోధము.
2. కలాకలాపము.
3. కవిశిక్షా—వ్యాఖ్య,
4. కావ్యకల్పలత (కాశీముద్రణము.1931)
5. కావ్యకల్పలతా - పరిమళ వ్యాఖ్య
6. ,, మంజరి (ఉత్పన్నము)
7. చతుర్వింశతి-జినేంద్ర-సంక్షిప్త చరితము (బరోడాలో. 1932)
8. ఛందోరత్నావళి
9. (జినేంద్ర చరితము) పద్మానంద మహాకావ్యము (బరోడా. 1932)
10. బాలభారత ,, (నిర్ణయసాగర్ ప్రెస్ బొంబాయి—1894)
11. సూక్తావళి
12. స్యాదిశబ్ద సముచ్చయము (కాశీ వీర శకము: 2441).

పై వానిలో 3, 4, 7, 9, 10, 12, సంఖ్యలు గలవి ముద్రితములు.

1. అలంకార ప్రబోధము లుప్తప్రాయము: కావ్యకల్పలతావృత్తి (=కవిశిక్ష)యందుదాహృతము.

2. కలాకలాపము శాస్త్రగ్రంథమని రాజశేఖర సూరి ప్రబంధకోశమున సూచించెను. బహుశః, క్షేమేంద్రుని కళావిలాసమువలె నిదియు వివిధకళావిచారకము కావచ్చును.

3–4. కవిశిక్ష కావ్యకల్పలత (కాశీలో ముద్రితము) క్షేమేంద్రుని కవికంఠాభరణము దేవేశ్వరుని కవికల్పలతవలె కవి కాదలచినవానికి శిక్షాగ్రంథము. రాజశేఖరుని కావ్యమీమాంసయు కొంతవఱ కిట్టిదే.

5. కావ్యకల్పలతా పరిమళము (అముద్రితము). కావ్యకల్పలతపై శుభవిజయ పండితుడు రచించిన 'మకరంద'మను వ్యాఖ్య (క్రీ. శ. 1609) యొకటి కలదు.

6. ,, మంజరి (ఉత్పన్నము.)

7. చతుర్వింశతి — జినేంద్ర — సంక్షిప్త — చరితము. (పద్మానంద మహాకావ్య పరిశిష్టముగా ముద్రితము. 24 గురు తీర్థంకరుల జీవితము: బరోడాలో ముద్రితము.)

8. ఛందోరత్నావళి (లుప్తప్రాయము.)

9. జినేంద్ర చరితము=పద్మానంద మహాకావ్యము. (బరోడలో ముద్రితము.)

జినేంద్రుడు, ఆదినాథుడు అనబడు ప్రథమ జినేంద్రుని జీవిత చరిత్ర 19 సర్గలు కల యీ మహాకావ్యముయొక్క గ్రంథాగ్రము 6281 శ్లోకములు. ఇందు వివిధవృత్తము లుపయోగింపబడెను. ఈ కావ్యము వీరాంకము.

10. బాలభారతము—ఇదియు పై దానివలెనే 'వీరాంకము'—ప్రతిసర్గము చివర 'వీర' శబ్దాంకితము. ఇందు 18 పర్వములు, సర్గలు 44 కలవు. దీని గ్రంథాగ్రము 6950 శ్లోకములు. వ్యాసదాస నామాంతరముగల క్షేమేంద్రునివలె అమరచంద్రునికిని వ్యాసమహర్షి యెడ నఖండభక్తి గలదు. ప్రతిసర్గాదిని ఈ కవి వ్యాసుని నుతించెను. మొత్తము 43 సారు లితడు వ్యాసుని ప్రశంసించెను.

క్షేమేంద్రుడు భారతమంజరిలో మహాభారతమును సంగ్రహించెను. బాలభారత నామముతో మఱి 2 గ్రంథములు గలవు;2అంకములు మాత్రమే లభించిన బాలభారత మను రాజశేఖరుని రూపక మొకటి. రెండవది అగస్త్యుడను విద్యానాథుడు రచించిన బాలభారత మను 20 సర్గల మహాకావ్యము.

11. సూక్తావళి : ప్రబంధకోశమున ఉదాహృతము. ఇది జల్హణుని సూక్తిముక్తావళివలె సంకలన గ్రంథము కావచ్చును.

12. స్యాది శబ్ద సముచ్చయము: (ఇదియు ప్రబంధకోశమున ఉదహృతము). హేమచంద్రుని వ్యాకరణమునందలి సంస్కృత భాగమునకు సహాయ గ్రంథము. ఇందు 4 ప్రకరణములు, వానిలో క్రమముగా 26; 23; 2; 3 కారికలు కలవు. వల్లెవేసి ధారణ యందుంచుకొనుటకు విద్యార్థుల కీకారికా గ్రంథమెంతయో అనుకూలించుటచే విద్యార్థిమండలి దీనిని బాగుగా పఠనప్రవచన రూపమున ఆదరించుచుండును. జయానందుని వ్యాఖ్యతో నీ గ్రంథమున కెన్నియో లిఖిత ప్రతులు ప్రాచీన జైన భాండారముల యందు లభించుచున్నవి.

అమరచంద్రుని బిరుదు: (వేణీకృపాణుడు):

మహాకవుల గ్రంథములలోని మనోహర వర్ణనములను కొన్నిటినిబట్టి విద్వల్లోకము వారివారికాయా బిరుదములొసగుట సంస్కృత సారస్వత సంప్రదాయముగా నున్నది. క్రింది విట్టి బిరుదములే.

1. దీపశిఖా—కాళిదాసు. 2. ఛత్రి —రవి. 3. ఘంటా—మాఘుడు. 4. తురంగ—బాణుడు. 5. తాళరత్నాకరుడు. 6. అనంగ—హర్షుడు. అమరచంద్రునికిని ఇట్టి బిరుద మొకటి లభించినది. దీనికి నిదానము బాలభారతమునందలి యీ క్రింది పద్యము. (I. 1. 6. ప)

'దధిమథనవిలోలల్లోల దృగ్వేణిదంభా—
దయ మదయ మనంగో విశ్వవిశ్వైకజేతా,
భవపరిభవకోప—త్యక్తబాణః కృపాణ—
శ్రమ మివ దివసాదౌ వ్యక్తశక్తిర్ వ్యనక్తి.'

ఒకానొక చంచలాక్షి ఉదయముననే పెరుగు చిలుకుచుండగా నిటునటు చలించు నామె వేణి భవపరాభవమువల్ల మదనుడు త్యజించిన కత్తివలె నున్నదట. ఇట్టి భావ మీగ్రంథముననే ఆదిపర్వమున (III. 63; XI. 6) రెండుసార్లు కన్పట్టుచున్నది. దీనినిబట్టి యీ కవికి 'వేణీకృపాణుడు' అను బిరుదు లభించె నందురు.

అమరచంద్రుని ముక్తకశ్లోకములు జైన ప్రబంధములందు, ఉపదేశతరంగిణి మొదలగువానిలోను ఉదాహరించుకొనబడినవి. ఒకసారి వస్తుపాలుని సంఘయాత్రలో అమరచంద్రుడు నిద్రాముద్రితుడై జోగుచుండగా వస్తుపాలుడు ఛలోక్తితో నాతని పరిహసించెనట. దానికి కవి లక్ష్మీనారాయణు లీయాత్రిక సార్థవాహమును చూచి తద్వైభవమును గూర్చియే చెప్పుకొనుచుండ, దానిని వినుటచే గల్గిన ఆనందమువల్ల తనకు నేత్రనిమీలనము కల్గినదని వక్కాణించెనట. దాని కలరి వస్తుపాలుడు అమరచంద్ర భూషితమగు సింహపీఠికను దర్బారునందలి కవులందఱి స్థానములకంటె నగ్రస్థానమున వేయించి గౌరవించెనట.

ఉపదేశతరంగిణినిబట్టి యీ క్రింది విషయము తెలియుచున్నది — ఒకసారి మహామాత్యుడు అమరచంద్రుని మతోపన్యాసగోష్ఠి కరుగుచుండ ద్వారము వద్ద నుండగా కవి యీ క్రింది పద్యమును పఠించుట

వినెనట—'అస్మి న్నసారే సంసారే పారం సారంగలోచనా.' విని వస్తుపాలుడు 'ఈ కవి స్త్రీలోలుడు; కనుకనే సన్యాసియైనను ఈయన యిట్టి భావమును కల్గియుండె'నని ఆయనకు నమస్కరింపనేలేదు. అప్పుడు దీనిని కనిపెట్టి కవి ఉత్తరార్థము నిట్లు పఠించెను: 'యత్కుక్షి ప్రభవా ఏతే వస్తుపాల భవాదృశాః'. దీనిని విని ఆశ్చర్యచకితుడై వస్తుపాలుడు కవికి నమస్కరించెనట. అట్టి సమయస్ఫూర్తి కలవా డమరచంద్రకవి.

ఈ వ్యాసమున ప్రథమ ప్రకరణమున క్రీ. శ. 4 వ శతాబ్దము మొదలు 13 వ శతాబ్దివఱకు (5 శతాబ్దములలో) విలసిల్లిన 18 గురు కవులను (అనగా 9 జంటలను) గూర్చి తెలుపబడెను.

4 వ శతాబ్దమున ఇద్దరు
7 „ „
8 „ „
11 „ అర్గురు (3×2)
12 „ ఇరువురు
13 „ నలుగురు (-2×2)

ఉ ప సం హా ర ము

సింహావలోకనము

1. పాఠక సౌకర్యమునకై ఈ వ్యాసమునందలి ప్రధానాంశములు సూక్ష్మముగా నిట చూచింపబడును. జంటకవుల సంప్రదాయము మొట్టమొదట ఆంధ్ర వాఙ్మయములోనే తలయెత్తెననుట సరికాదు. సంస్కృత సారస్వతమునందే ఈయాచారము ప్రప్రథమున బయలు దేరెను. అంతేకాక, ఆంగ్లవాఙ్మయమునకూడ ఈ పద్ధతి కలదు.

2. ఆంధ్రసారస్వతమున మొదటి జంటకవులు శ్రీ వేంకటరావుగారు కాచవిభుడు—విఠలరాజు అనుట సరికాదు. నన్నయభట్టు—నారాయణభట్టులే ఆంధ్ర వాఙ్మయమున తొలి జంటకవులనుట సమంజసము.

3. పాశ్చాత్య వాఙ్మయములలో ఆంగ్లమున జంటకవులు (రచయితలు) కలరని నాలుగు జంటల రచయితలు పేర్కొనబడిరి.

4. సంస్కృత సారస్వతమున 9 జంటల రచయితలు (కవులు) 9×2=18 మంది ప్రాచీనుల వృత్తాంతములు ఇట తెలుపబడెను. ఆంధ్ర వాఙ్మయమున మొదటి జంటకవులు నన్నయ—నారాయణభట్టులు క్రీ. శ, 11 వ శతాబ్దికి చెందిన వారు. సంస్కృతమున మొట్టమొదటి జంటకవులు రామిల—సోమిల కవులంతకు 9, 10 శతాబ్దములకు పూర్వులు. ఈ సంస్కృతకవుల జంటలలో కొందఱు సోదరులు, కొందఱు తండ్రికొడుకులు, కొందఱు సహపాఠులు, మఱికొందఱు గురుశిష్యులు, ఇక కొందఱు దంపతులు.

తప్పించుకుపోయావు

శ్రీ సి. నాగేశ్వరరావు

భగవాన్!

మనస్సులో దాచుకున్నాను
నిన్ను ఎంతో జాగ్రత్తగా
నైవేద్య మిచ్చేటపుడు వేసే
అజ్ఞానపు తెర నిన్ను చూడనీకుండా
అడ్డగిస్తోంది.

హారతి ఇవ్వాలని
తెర తొలగించగానే
నీవు మాయమయ్యావు!
నా హృదయాలయంలోనుండి.

కనురెప్పల నడుమ నిండిన
కడవలోనుండి బహుశా తొణుకుతూ
తప్పించుకున్నావేమొ?
అడ్డుతెర తొలగిందని
ఆనందంగా కవాటాలు తెరుచుకుని
రేబవళ్లు పనిచేసే శ్రామికుల గుండెల్లో
పవళించాలని కాబోలు పరుగెత్తావుకదూ?

ఓహో!

ఎప్పుడూ వీడు పొగిడే భట్రాజా
పొగడ్తలు వింటూ ఎవరు కూర్చోవాలి
అనుకుని విసిగి—వేసారి—చెవులు మూసుకుని
ప్రపంచ పరిస్థితులను పరికించడానికి
పుష్పక విమానంలాటి ఖగరాజుపై ప్రయాణించావనుకుంటాను

తప్పించుకుపోయినా—ఏడేడు పర్వతాల్లో—
తమిలో—పర్యాప్తముకాని అనంతంలో
దిక్కుల్లో—చుక్కల్లో, చంద్రునిలో—పూలగుండెల్లో
నీకొరకు కళ్లల్లో భక్తిజ్యోతి వెలిగించుకుని
వెదికాను. ఎక్కడా లేవు.
మరెక్కడికి తప్పించుకుపోయావు?

ప్రథమ ప్రాసంగిక వ్యాకరణము

డా. బొడ్డుపల్లి పురుషోత్తం

సంస్కృతమునందు వ్యాకరణము, అలంకారము, ఛందస్సు అనునవి మూడును పృథగ్ఖ్యాతము లగు శాస్త్రములుగా విలసిల్లినవి. కాని తమిళ కర్ణాటాంధ్రభాషలలో ఛందోఽలంకార వ్యాకరణాదులతో గూడిన లాక్షణిక గ్రంథములు వెలువడుట ఈ భాషల లోని యొక విలక్షణతగా నెంచదగును.

తమిళమునం దత్యంత ప్రాచీనమయిన 'తొల్కాప్పియము'నందు (i) ఎళుత్తు (అక్షర సమామ్నయము) (ii) సొల్ (శబ్దము) (iii) పొరుళ్ (కావ్యవస్తువు) అను మూడధికారములు గలవు. ఇందలి తొలి రెండధికారములు వ్యాకరణమునకుఁ జెందినవియే. 'సొల్లదిగారమం'దు మాటల పుట్టుకయు; వాని యర్థములును వివరింపబడినవి. ఇది కేవలము వ్యాకరణమునకుఁ జెందిన విషయమే యనఁజాలము. అర్థశాస్త్రమునకు (Semanties)జెందినది. ఇది యిట్లుండ, 'పొరుళ్ అదిగారవ్' బొత్తిగా వ్యాకరణముతో సంబంధము లేనిది. 'కామము, తత్సంబంధమగు విషయములు; యుద్ధవిధానము, రహస్యప్రేమ, సాంసారికప్రణయము, సాత్త్వికభావములు, ఛందస్సు, లోకోక్తులు — మొదలగు తొమ్మిది భాగము లీ పరిచ్ఛేదమునఁ గలవు. వీనిలో తమిళుల సామాజిక జీవన విధానము మనోజ్ఞముగా వివరింపఁబడినది. వారి యభిరుచులు, ఛందస్సంప్రదాయములు, ఆచారవ్యవహారములు, జాతి వార్తాచమత్కృతులు, మొదలగువానిని తెలిసికొనుటకు ఈ పరిచ్ఛేదము తోడ్పడుచున్నది.' (దక్షిణ భారత సాహిత్యములు — పుట 5).

కన్నడమునం దత్యంత ప్రాచీనమగు 'కవిరాజమార్గ'యను లక్షణగ్రంథమందు 'దోషాదోష వర్ణన నిర్ణయ'; 'శబ్దాలంకార' 'అర్థాలంకార' అను మూడు పరిచ్ఛేదము లున్నవి. ఇందు లాక్షణిక విషయములతోపాటు చారిత్రక, వ్యావహారిక విషయములు కూడ తెలుపబడినవి.' (అందే — పుట 58)

ఇట్టి ద్రావిడభాషా సంప్రదాయము ననుసరించి కానోపు, తెనుఁగున చిన్నకోట పెద్దన తన ప్రభువు కోర్కెను బురస్కరించుకొని, (i) భావరస ప్రపంచమునఁ బర్వు నలంకృతి లక్షణంబు (ii) ఛందోవిచిత్ర ప్రచారము (iii) కూతహాలదస్ఫురదంధ్రదేశభాషా వివిధ ప్రసంగముల ఛందమును 'కావ్యాలంకార చూడామణి'యనుపేర అందముగా నొనర్చి తన చతురత్వమును బ్రకటించెను. (కా. చూ. I—11 ప.)

ఆంధ్రశబ్దచింతామణియందును ఛందో అంకార విషయములు సూచితములు. 'శ్రన్ద్యాద్యాఽవచ గణా, వళిరాద్యమనన్తరాక్షరం ప్రాసః' అనునది ఛందో విషయము. ఈ విషయమునందు, తనకు లభించిన ప్రతిలోనివిగా మఱికొన్ని కారికల నుద్ఘాటించి అప్పకవి ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి ననువదించుచు, ఛందః ప్రధానవిషయవివరణమును మాత్రము పూర్తిగావింప గల్గెను. 'విశ్వశ్రేయఃకావ్యం, తదదోషే పరిష్కృతేచ వాగర్థే। సా వాక్య రసవృత్తి స్స్వర్థోపి రసో యథాతథం కవిభిః' అను చింతామణి కారిక లాధారముగా ఆహోబల పతి, కావ్యప్రకాశ, కావ్యాదర్శాద్యలంకార గ్రంథముల నుండి అనేకవిషయములను తొలి పరిచ్ఛేద వ్యాఖ్యలో నుద్ధరించుచు ప్రపంచించెను. ఇట్టి సంప్రదాయ విధేయతతోడనే కానోపు, చిన్నయసూరికూడ తన బాలవ్యాకరణాంతమునందు 'పాదంబునం బ్రథమ ద్వితీయాక్షరములు వళిప్రాసంబులు వాఁబడు.' (బా. వ్యా. ప్రక. 23 సూ.) 'యవలలు లఘ్వలఘువులు మైత్రింబొరయు, రేఫంబులు పొరయవు' (అందే. 24 సూ.) అని సూత్రించెను.

తెనుఁగునందలి యతి, సజాతీయవర్ణావృత్తి. తన్నిర్ణయమునందు వ్యాకరణ ప్రభావము కలదు. తెనుఁగు వ్యాకరణము తెనుఁగు కావ్యభాషకు. అందుచే

అనేక వ్యాకరణ సూత్రములకు ఛందోనిర్బంధాలు (Prosodical exigencies, etc.,) కారణములుగా నున్నవి. కావ్యభాష సుపరిష్కృతము, దోషరహితమునై యుండవలయును. విసంధికము, భిన్నవచనము, భిన్నలింగము (కా. చూ. VI—98, 100, 101) మున్నగు వ్యాకరణదోషములు కావ్యదోషములుగా పరిగణింపఁబడును. ఈరీతిగా ఛందోఽలంకార వ్యాకరణములు పరస్పరాధారములు కలిగియున్నవి. కవి కాదలచినను. కావ్యార్థములను గ్రహింపఁగల సహృదయుఁడు కానెంచినను, ఈ మూఁడింటిని గూర్చిన ప్రాథమిక పరిజ్ఞాన మవసరము. ఇట్టి కొఱఁతను తెనుఁగునఁ దీర్చుటకు తొలుత నుద్యమించినవాఁడు విన్నకోట పెద్దన. ఈతని కాలము క్రీ. శ. 1407. కేతన తరువాత కనీసము ఒకటిన్నర శతాబ్దముల పిమ్మటివాడు. ఇందలి తొలి యాఱు ఉల్లాసములు అలంకార శాస్త్రసంబంధములు, సప్తమాష్టమోల్లాసములు ఛందస్సునకుఁ జెందినవి. నవమోల్లాసము వ్యాకరణ సంబంధి. ఇందు వ్యాకరణము ప్రధానముగాఁ గాక అనుషంగికము. అందుచే నీ నవమోల్లాసము ప్రథమ ప్రాసంగిక వ్యాకరణముగా పరిగణింపఁబడెను.

ఆంధ్రభాషాభూషణము స్వతంత్రమగు ప్రథమ పద్యాంధ్ర వ్యాకరణము. అయినను అందు 192 పద్యగద్యములేయుండగా నిందు 171 పద్యగద్యము లున్నవి. అందు స్పష్టముగా ప్రకరణవిభాగము లేదు. కాని యిందు తత్సమ తద్భవాదుల లక్షణము; అజంత ప్రకరణము, హలంత ప్రకరణము, సంధిపరిచ్ఛేదము, విభక్తిప్రకరణము, సమాసప్రకరణము, తద్ధితప్రకరణము, క్రియాప్రకరణమను విభాగము లేర్పఱుపఁబడినవి.

సంస్కృత ప్రాకృతాది ప్రశంస

నన్నయభట్టారకుని కాలమందు మాత్రమేకాక, తిక్కనాది మహాకవు లవతరించినపిమ్మట తెనుఁగు కావ్యరచన మఖండముగా సాగిపోవుచున్నను, తెలుగు కావ్యవిరసనము పెద్దనకాలమునఁ గూడ పెద్దగా నున్నట్లు, పెద్దన ఈ క్రింది పద్యమునుబట్టి తెలియుచున్నది.

'విలసద్భావ రసాద్యలంకృతులచే
విప్రాళి, గీర్వాణ భా
షల కబ్బంబుల కెన్ని మంచితనముల్
సంధిల్ల నాచందమై
వలియుం బ్రాసము నంత కగ్గలముగా
వర్తిల్ల సత్కావ్యముం
దెలుఁగందుం జెప్పఁ బెట్టలేమి
యుడుపం దేఁ గల్గు నేమందిలన్.'

(9—4 వ.)

ఈతఁడు త్రిలింగ శబ్దభవమే తెలుఁగని పేర్కొనెను (6). అప్పకవి యీతని యభిప్రాయమునే యామ్రేడించెను. అందుచే ఆంధ్రభాషా వికాస కర్తలు అప్పకవీయమునందలి పద్యము నుద్ధరించి, 'అప్పకవి కాలమునకు అనఁగా క్రీ. శ. 1650 సం॥ నకుఁ దెలుఁగు శబ్దము త్రిలింగ శబ్దభవమనియు, నా త్రిలింగములు ద్రాక్షారామాదులనియు నిశ్చితము' నుట చారిత్రకముగా సరికాదు (పుటలు 17, 18.)

పెద్దన 'ధర శ్రీ పర్వత, కాళేశ్వర దాక్షారామ సంజ్ఞవఱలు' అని వచింపగా, అప్పకవి 'శ్రీక్షితి ధర కాళేశ ద్రాక్షారామంబు' అనెను. శ్రీక్షితి ధర మనుటకన్న 'శ్రీపర్వత' మనుటయే సంజ్ఞను చక్కఁగా నిరూపించుటగును. 'దాక్షారామము'ను 'ద్రాక్షారామము'ని అప్పకవి వచించెను. రేఫ తొలగించిన గణభంగమగును. 'కాళేశ్వర ద్రాక్షారామ నివాసినః ప్రతిదినం త్వ్యచ్ఛ్రేయసే జాగ్రతు' అను విద్యానాథుని శ్లోకపాద మాధారము కావచ్చును. ఇట్టి పాఠమును పెద్దన అనుకరింపక పోవుట సమంజసము. అహోబలపతి యీ విషయమై యిట్లు ప్రస్తావించెను. 'ద్రాక్షారామాణాం భూయిష్ఠత్వాత్ ద్రాక్షారామ సంజ్ఞేతి ప్రౌఢోక్తిః। వస్తుతస్తు దక్షస్య సంబంధాత్ దాక్షారామ ఇతి తన్నామ। తదుక్తం స్కాన్దే భీమేశ్వరఖండే దక్షస్య ఆరామ భూమిత్యాద్దాక్షారామ ఇతీర్యతే' ఇతి ఏత త్సర్వం రత్నాపణే కుమారస్వామియజ్వనా ప్రతిపాదితమ్. (అహో. పుటలు 169—170 హైదరాబాద్ ఆంధ్ర రచయితల సంఘ ప్రచురణ). దక్షుని

ఆరామము ద్రాక్షారామము. ఇట్టి ద్రాక్షతోటలున్నట్లు శ్రీనాథుడును వర్ణింపలేదు. ఇప్పుడును లేవు. అయినను ఆరామమనుటనుబట్టి ద్రాక్షతో ముడిపెట్టిన బాగుండునని యీ పద కల్పన మేర్పడియుండును. సింహాచలమున కుత్తరముగా నార్త్ సింహాచలమను స్టేషనేర్పడగా, వారదుడు తొలుత అచట దిగి, పాదచారిగా సింహాచలమున కేతెంచెననియెంచి కాబోవు దానిని ప్రజలు నారద సింహాచలమనిరి. మదరాసులో 'హామింగ్టన్' అను దొరపేర నొకవంతెన గలదు. దానిక్రింద ప్రజలు క్షురకర్మ గావించుకొందురు. అందుచే అది 'అంబట్టన్' ప్రసిద్ధియైనది. Inland కవరును వేదపండితుడగు మా మామగారు ఇంగ్లాండు కవరని వ్యవహరింతురు. కారణ మాయన తలంపున ఇవియన్నియు అచటనే ముద్రయై వచ్చునవి. ఇట్టి వ్యుత్పత్తులనే 'Folk Etymologies'—లోకనిరుక్తి అందురు. ఇట్టివి పరిశీలించుటకు చాలా కుతూహలముగా నుండును.

అప్పకవి 'ఆంధ్ర' శబ్దము నుపయోగింపగా (I—100, 101, 105, మున్నగునవి) పెద్దన అన్నిచోట్లను ఆంధ్ర శబ్దమునే ప్రయోగించెను. (I—4, 11; IX—5, 8; 'ఆంధ్రభాషా విశేష'—IX—గద్యము). ఇందువలన గణభంగ ముండకపోయినను, 'ఆంధ్రము'కన్న 'ఆంధ్రము' ప్రాచీనమని చరిత్రకారు లంగీకరించిన విషయము. (చూ. తెలుగు సంస్కృతి 1—పుట—1.)

దేశభాషయగు తెలుగుపట్ల పండితులకు గల నిరసనభావమును బాగుగా గుర్తించిన పెద్దన తిరిగి యీ రీతిగా హెచ్చరించెను.

గీ. తెలుఁగు దేశభాష తెలియుఁబోమ్మనఁబోక
తెలియువలయు మించు తేటపడఁగఁ
దొడవుగాక పసిఁడిఁ దొడగిన నొప్పునే
కనక మింటనెంత కలిగనేని?

దేశభాష దైనందిన ప్రయోజనము వెలిగినంత మాత్ర అందులోని 'మించు' తేటపడదనియు; 'మించు' లేక ప్రకాశమనదగు అందలి సాహిత్యము కేవల సంస్కారితభాషా పాండిత్యముచేతనే తేటపడదని పెద్దన భావించెను. దైనందినభాష పసిఁడియైనచో కావ్యభాష తొడవువంటిది. దాని స్వరూపము వ్యాకరణమూలముననే గాని తెలియదు. అందుచేతనే 'సూరిముఖ ప్రవణంబయినట్టి యంధ్ర బంధుర రుచిమత్కవితా స్పదమగు పలుకుల వివరింతుం దెలియఁ జెక్కువిధముల జగతిన్' (IX—2) అని పెద్దన వచించెను.

పెద్దన 'ఆంధ్రభాషయుఁ బ్రాకృతాహ్వయమ' యనెను. 'విశ్రుతులు హేమచంద్ర త్రివిక్రమాదు లొనరఁ జూపిరి ప్రాకృతంబునకుఁ ద్రోవ' అనియు; ఆంధ్రముకూడ ప్రాకృతముకాన, వారు చూపిన మార్గమునందు తానును 'లక్షణమును దెలియఁ' జెప్పవలయునని అతని ఆశయము. సంస్కృతమువలెకాక, ప్రకృతుల వ్యవహార భాషలు ప్రాకృతములు. ఆంధ్ర ప్రకృతుల వ్యవహారభాష ఆంధ్ర ప్రాకృతము. ఇట్లు వ్యుత్పత్తి ననుసరించి దేశభాషలన్నియు ప్రాకృతములే యనవగును. కాని 'రూఢి ర్యోగాత్ బలీయసీ' అని పరిభాష. ప్రాకృత భాషలనగా 1. మహారాష్ట్రి 2. శౌరసేని 3. మాగధి 4. పైశాచి 5. చూళికా పైశాచి 6. అపభ్రంశ మని యాఱు విధములు. వీనికే ప్రాకృతమని రూఢి. తక్కిన వానిని ప్రాకృతములని వ్యవహరించుట పంకమునఁ బుట్టిన వాని నన్నింటిని పంకజములని వ్యవహరించుటను బోలును.

'తనరు వాల్మీకి మూల సూత్రముల వలన
ప్రాకృతాది షడ్భాష లుద్భవముఁ జెందె'నని

యంగీకరించుచునే అప్పకవి, వానిని వివరించుచు, 'ఆంధ్రభాషా మిభవం బాంధ్రమయ్యె' (I - 81 వ) అని ప్రాకృతములతోపాటు ఆంధ్రమును బరిగణించెను. 'ప్రాకృతాది' యనుటలో 'ప్రాకృతము'నగా 'మహారాష్ట్రి' అని యర్థము కావలయును. ఏలన 'When one refers to the Prakrit language in general terms, it is the Maharastri that derives its name from Maharastra, the land of the Maharastras' అని పిషల్ పండితుని వాక్యము. (Comp. Grammar of Prakrit Languages by Pischel. Introduction p. 9). 'మహారాష్ట్రోద్భవా భాషా ప్రాకృతీ పరికీర్తితే' ఇత్యాది భాషా ప్రదీపవాక్యము లాతనికి ప్రామాణికములై యుండును.

కావున నిట్లుగా ఆంధ్రము నొక ప్రాకృత భేదముగా పరిగణించు పద్ధతి పెద్దన తోడనే యేర్పడి నట్లు గుర్తింపనగును. ఆంధ్రమును ప్రాకృతముగా నెంచుటకు కారణము నీ రీతిగా అప్పకవి వచించెను.

'ప్రాకృతాదులు వెడి తజ్జ పదములగుచుఁ
బలు తెలుంగులఁ దనలోన గలసియుండు
కతన నీయాంధ్ర భాషయుఁ గవిమతంబు
నందుఁ బ్రాకృత భేదంబె యనఁగ నొప్పు'

(అప్ప. 1. 77.)

కాని పలువురు లాక్షణికులు వివిధ ప్రాకృతముల నుండి తద్భవము లెట్లేర్పడెనో నిరూపించుటకు శ్రద్ధ వహింపని కారణముగా ఆయా ప్రాకృతములందలి వారి పరిజ్ఞాన మనుమానాస్పదమనక తప్పదు.

కేతన తద్భవముల నిరూపణమునందు ప్రాకృత ముల విషయమే స్మరింపలేదు. కాని పెద్దన 'ప్రాకృత నిభమగునది తద్భవమగున'ని వచించెను. (14 ప). 'ప్రాకృత లక్షణయుతమై, శ్రీకరముగతద్భవంబు క్షితి రూఢంబౌ' అని కవిలోక చింతామణి కర్తయు: 'వికృతి తద్భవమునకుఁ గావింపవలయు, నదియు ప్రాకృతరీతియై యతిశయిల్లు' అని కవిసంశయ విచ్ఛేదకర్త (III—1 ప) మున్నగువారు ప్రాకృత భాషలలో తద్భవము లేర్పడిన రీతిగా తెనుఁగున తద్భవము లేర్పడినట్లు భావించినట్లు విదితము. ఆ కారణముగా ఆంధ్రమును ప్రాకృత సమముగా భావించుట ఆశ్చర్యము. అయినచో సంస్కృత సమ ములుగూడ విశేషముగా నుండుటనుబట్టి దేశభాష లను సంస్కృతము అననగునా?

హేమచంద్రాది ప్రాకృత వ్యాకర్తలు ప్రాకృత భాషాపదజాతమును (i) తత్సమములు (ii) తద్భవ ములు (iii) దేశ్యములు—(Prakrit Grammar of Hemachandra—Edited by Dr. P. L. Vaidya—under Rule. 1. Para 1.) అను రీతిని వింగ డించిరి. ఆంధ్రవ్యాకర్తలుకూడ ఆ విధానము ననుసరించుటనుబట్టి, ఆంధ్రభాషను గూడ ప్రాకృత మందమన్న తద్భాషలో అంతకన్న అచ్చతెమఁగు, గ్రామ్యము మున్నగు విభాగములు కూడ నున్నవి.

అయినచో ఆంధ్రము ప్రాకృత మెట్లగును? ఈ విషయము నిట్లు పరామర్శింపనగును. సంప్రదాయజ్ఞుడగు ఆంధ్రశబ్ద చింతామణికర్త తెనుఁగు భాషను 'వికృతి'గా పరిగణించుచు నిట్లుద్ఘాటించెను:

ఆద్యః ప్రకృతిః ప్రకృతిశ్చాద్యే
విషితయోర్భవే ద్వికృతిః
కేవలతయానుసర్పత్యుభేచ
యేయం యథాతథం భాషా

(సంజ్ఞా. 4 కా)

'సంస్కృత ప్రాకృతభాషలు ఆద్యప్రకృతియు మ ప్రకృతియు నగును. ఈ యాంధ్రభాష యా రెంటికి వికృతి. ఇది యథేచ్ఛగాను, ప్రత్యేకముగను అనుస రించును.' ఈ రీతిగా ఆంధ్రము రెండవుల దూడగా నెంచఁబడెను. ఇట్లేల పరిగణింపఁబడవలయును? దానివలని ప్రయోజన మెంతవఱకు?

పూర్వ మీమాంసలో ప్రకృతి యజ్ఞములు, వికృతి యజ్ఞములని కలవు. ప్రకృతి యజ్ఞములకుఁ జెప్పిన నియమములే వికృతులకును జెల్లును. 'ప్రకృతి వత్ వికృతిః' అను న్యాయమిందుల కేర్పడినదే. తెనుఁగునగల 'సిద్ధసమాసములకు 'సంస్కృత ప్రాకృత సమముల'కుగల మూలరూపాదులనుగాని, రూపనిష్పా దనములుగాని తెలుగున వివరింప నవసరములేదు. ప్రాకృత వ్యాకర్తలుకూడ తమ భాషలలోఁగల తత్సమ శబ్దముల గూర్చి యిట్లే భావించి, 'అనుక్త మన్యశబ్దానుశాసనవత్' అనియు; 'అనుక్త మన్యతో గ్రాహ్యమ్' అనియు; 'సంస్కృత సమంతు సంస్కృత లక్షణే నైవగతార్థ'మనియు వివిధ రీతుల శాసించిరి. ఇట్టి నియమములనే సంప్రదాయజ్ఞులైన తెనుఁగు వ్యాకర్తలును నుద్ఘాటించిరి. 'అన్యేఽన్య వ్యాకరణ స్పష్టాః' అని ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి. 'తదనుక్తస్య కార్యస్య వక్తా భవతి పాణినిః' అని వికృతి వివేకము. ఈ రీతిగా సంప్రదాయజ్ఞులైన వ్యాకర్తలు ప్రకృతి ద్వయవాదులుకాగా, స్వతంత్రులైన పెద్దవాదులు ఏకప్రకృతివాదులై, వ్యాకరణ రచనా విధానమునందు సౌకర్యార్థము ఆంధ్రమును గూడనొక ప్రాకృత భేద ముగా నెంచియుందురు. సంప్రదాయజ్ఞులు 'వికృతి' యని వ్యవహరించిన యర్థమువంటి యర్థమునందే,

పెద్దనాదులు 'ప్రాకృతము'ని వ్యవహరించినారని తలంపనగును. సంక్షిప్త వ్యాకరణ రచనమే దీని లక్ష్యము.

తెలుగు భాషనిట్లు 'వికృతి'గా పరిగణించుట లోని ఉద్దేశ్యమును గుర్తింపజాలక, శ్రీ నిడదవోలు వేంకటరావుగారు భ్రాంతిపడుచు 'Vikrit in the Sanskrit Grammars for Telugu is neither used by any poet, nor mentioned in any Telugu Grammar or work before 1656' అని విద్వద్గోష్ఠిలో తమ వ్యాసమునందుద్ఘాటించిరి. (p. 10—A broad survey and classification of Grammatical literature in Telugu Paper presented to the seminar on Grammatical theories in Telugu on 18th October 1965; Conducted by the joint aupices of departments of Telugu & Linguistics and Department of Dravidian Linguistics, Annamalai University).

ఈ విషయమునే శ్రీ నిడదవోలు వేంకటరావుగారు 'నన్నయ వాగను శాసనుఁడా?' అను వ్యాసమున (భారతి—అగస్టు 1963) నిట్లు వ్రాసిరి.' వికృతి పదము—ఇది తెలుఁగు శబ్దమునకు బదులుఁగా చింతామణియందుపయుక్తము. 'వికృతి' పదము తెలుగుభాషాపర్యాయపదముగానే తెలుగు వ్యాకరణ లక్షణ గ్రంథకర్తలు వాడలేదు. ఇక చిన్నయసూరి బాలవ్యాకరణ రచనకు ముందు పుట్టిన ఈ క్రింది తెలుగు వ్యాకరణములలో 'వికృతి' పదమే లేదు. చిన్నయసూరియు, 'వికృతిపదము, తెలుగుకావ్యములలో, కవి వ్యవహారములలో కానరాకపోవుటచేతనే దానిని ప్రత్యేకముగా వివరింపవలసివచ్చినద'ని వింతగా వ్రాసిరి. ఆమ్రేడితము, సంశ్లేషము మున్నగునవి కావ్యములలోను, ఇతరత్ర ఉన్నవేకదా! మఱి వాని నేల నిర్వచింపవలసివచ్చినది?

దీనినిబట్టి తెలుఁగు, తెనుఁగు, ఆంధ్రము అను వానికి పర్యాయపదముగా 'వికృతి' పదమును భావించుట భ్రాంతిమూలకము. 'వికృతి' యనునది ఒక వర్ణనాత్మక సంజ్ఞ, (A descriptive technical term). తెనుగు వ్యాకరణ రచనమునందు లాఘవమును సంపాదించుట దీని ప్రయోజనము. ఇట్లు 'ప్రాకృతము'ను పెద్దనాదులు పరిగణించిరనుట పరిశీలింపఁదగిన ప్రతిపాదనము. ఇట్లుపోద్ఘాతపూర్వకముగా తన రచన నొక స్వతంత్రవ్యాకృతిగనే యారంభించె ననగును.

శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం సాహితీ వ్యాసంగం

శ్రీ కొలకలూరి ఇనాక్

శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం కథానికా ప్రక్రియా రచనలలో కృషి చేసిన రచయిత. రెండవతరం వారిలో ప్రముఖులైన కొద్దిమంది అగ్రగణ్యులలో చెప్పదగిన రచయిత. శ్రీ రాజారాం రచించిన 'తాను వెలిగించిన దీపాలు' కథల సంపుటికి ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య ఎకాడమీ బహుమతిని ఇచ్చింది. అర్హతను గుర్తించిన ఎకాడమీ వారూ, ఆ బహుమతి నందుకొనే అర్హత నార్జించుకొన్న రచయితా ప్రశంసా పాత్రులు!

కథానికా ప్రక్రియ ఆంగ్లంలోనుంచి ఆంధ్రంలోకి వచ్చిందనీ, ఆంధ్ర కథానికా రచయితల సంఖ్యకు లోపంలేదనీ, తెనుగు కథా సాహితీస్థాయి స్వల్పంకాదనీ, ఇప్పుడు ప్రత్యేకంగా చెప్పవలసిన అవసరం లేదు.

ఆంగ్లంలో అనేక కథ లున్నాయి. అనేక దేశ భాషల కథలు ఆంగ్లంలో పరివర్తింపబడ్డాయి. అవి తెలుగువాళ్ళు చదివారు. ప్రభావితులయ్యారు. తెలుగులో కథలు వ్రాశారు. అంతేకాక, ఆంగ్లభాష అక్షరంముక్కరాని ఆంధ్రులలో కొందరు, రచించిన కథలలో ఆంగ్ల కథానికా ప్రభావం గోచరించటంలో అంతరార్థం ఆంధ్ర సంస్కృతి, నాగరికత, జాతి జీవితంమీద, ఇతర జాతి జీవితం ప్రతిఫలించటమే! శ్రీ రాజారాం కథలపై అటువంటి ప్రభావంలేదు.

బెంగాలీ హిందీ భాషలలో వెలువడిన కథలు వంటివి తెలుగులో రాకపోలేదు. అందుకు శాంతి నికేతన్‌లో చదువుకొన్న ఆంధ్రులు, ఉత్తరహిందూ దేశంలో విద్యాభ్యాసం ముగించుకొనివచ్చిన ఆంధ్రులు ముఖ్యంగా పేర్కొనదగినవాళ్ళు. తెలుగుదేశపు ఎల్లలు దాటి మరో ప్రాంతం చూడని ఆంధ్రులు విరచించిన కథలలో ఇతర రాష్ట్రాల జీవిత విధానం ప్రతిబింబించటంలో కారణం, ఆయా భాషలలోని కథలు పవలు ఆంధ్రంలోనికి అనువదింపబడటమే! శ్రీ రాజారాం కథలపై భారతదేశంలోని ఇతర భాషల కథానికా ప్రభావం మృగ్యం!

తెలుగుదేశంలో ఏ నాగరికతల ప్రభావాలకు లోనుకాకుండా పరిపూర్ణమైన ఆంధ్రత్వాన్ని స్వచ్ఛంగా నిలుపుకొన్న తావులు పల్లెలు. ఆధునిక పరిణామాలకు దూరంగా, పట్టణాలకు ఎడంగా ప్రాచీనసంప్రదాయబద్ధంగా, కలుషితంకాని జీవితంతో మెలుగుతున్న పల్లెపట్టులు ఈ రచయిత కథలకు ఆటపట్టులు.

పట్టణ పరిసరాలలో జరిగే వింతలు వినోదాలు గానీ, నగరాలు నాజూకుగా నడిచే ఒంపుసొంపుల సొగసు సోయగాలుగానీ, రోజుకొక క్రొత్తరూపంలో విలసిల్లే పరిణామశీలమైన నగర వాతావరణంలో ప్రతిఫలించే సమాజంవైపు ఈ కథలు రాలేదు. ఒక వేళ అత్యవసరమై పట్టణాలవైపు ఈ కథలు ప్రాకి వచ్చినా, పని ముగించుకోగానే పల్లెలకువెళ్ళిపోయాయి.

శ్రీ రాజారాం కథల్లో పల్లెలు సజీవంగా గోచరిస్తాయి. పాత్రలు కళ్ళఎదుట ప్రత్యక్షమవుతాయి. సమాజం గ్రామగతమై సాక్షాత్కరిస్తుంది. ఇటువంటి జీవితం చిత్రించే విషయంలో రచయిత కలం సిరాతో నిండుగా తొణికిసలాడుతుంది.

పల్లె జీవితంలో సామాన్యంగా గోచరమయ్యే కష్టసుఖాలు, ఆచారవ్యవహారాలు, సంప్రదాయాలు, నమ్మకాలు, అపనమ్మకాలు, ఆశలు, ఆకాంక్షలు పొలాలలో పంటలు, అందుకు ఎదురయ్యే బాధలు, బాధ్య

తలు, కష్టనష్టాలు ఈ రచయిత కథలలో కనిపిస్తాయి.

పల్లె వాతావరణం, ప్రజల జీవిత విధానం, వారి అనుభూతులు, పల్లెపట్టుల ప్రకృతిరామణీయకం, పర్వతం ప్రక్కగా ప్రవహించే సెలయేరులు, దుమ్ము నిండివున్న వీధులు, పూజలు జరిగే దేవాలయాలు, సంతోష దుఃఖాల సమ్మిశ్రితరూపంగా నిలిచిన గుడిసెలు, మిద్దెలు, విద్యార్థుల కలకలంతో విలసిల్లే పాఠశాలలు, కనులపండువగా ఈ కథలలో కనిపిస్తాయి.

జీవితం గూర్చి రచయిత కలిగివున్న అభిప్రాయం గానీ, వ్యక్తీకరించిన అభిమతంగాని ప్రపంచించేందుకు ఇది అదనుకాదు. ఎందుచేతనంటే రచయిత భావం ఎప్పటికి ఏ తీరుగా మారుతుందో, ఇప్పుడే నిర్ణయించటం కష్టం. అయితే జీవితం గూర్చి ఏ విధమైన దృక్పథంలేని రచనలు ఈ రచయిత చేయటం లేదు.

లభ్యమయిన కథలు పరిశీలించిన తర్వాత, రసజ్ఞులైన పాఠకులు, ఆయా కథలలో రచయిత వ్యక్తంచేసిన జీవితం దృక్పథం వింగడించుకొంటే, ఇది ఏర్పడే అభిప్రాయం. నైతికమైన విలువలకు ప్రాధాన్యంఇచ్చి, ఇతర నాగరికత ప్రభావంలో పడిపోకుండా, మనిషి స్వాత్మస్థాయి పెంచుకొంటే సంఘ జీవితం సుఖప్రదమవుతుంది.

రచయితకు జీవితంపై సమగ్రాభిప్రాయం చూపాలని తొందరలేదు. జీవితమును సమగ్రంగా చూపించాలని పట్టుదల ఉంది. ఆ ప్రదర్శిత జీవిత పరిధిలో పరిశోధించిన పాఠకులు ఊహించుకోగల అభిప్రాయమది.

మనుష్యులలో మంచి చెడ్డలు, తారతమ్యాలు, తప్పనిసరి! పల్లెలలోనూ మనుష్యులే ఉన్నారు. అయితే వాళ్లు పుట్టుకతో మంచివాళ్లుగా కానీ చెడ్డవాళ్లుగా కానీ రచయిత చిత్రించలేదు. మానవుల ప్రవర్తనకు అవకాశమూ, లేదంటే] అవకాశమూ కల్గిన పరిధి విస్తృతంగానో, సంక్షిప్తంగానో చేస్తున్న అదృశ్యహస్తం ఒకటి వుందనే తాత్త్విక చింతన రచయిత కుంది.

ఏ వ్యక్తికి ఏ విధమయిన ప్రవర్తన రచయిత చూపించినా, అది ప్రకృతిగతవ్యక్తియొక్క ప్రతిబింబమేకాని, తదన్యంకాదు. అందుచేత, జీవితంయొక్క విస్తృతిని లేండ్ స్కేప్ లాగా రచయిత చిత్రించటమే పాఠకులు చూస్తారుగానీ, మరి ఇతరమైన ఏ దృష్టీ చూడలేరు.

శ్రీ రాజారాం తన కథలలో చిత్రించిన పాత్రలు సజీవంగా వుంటాయి. ఒక పాత్రను చిత్రింప తలపెట్టినప్పుడు రచయిత ఆ పాత్ర పుట్టు పూర్వోత్తరాలు, పూర్వాపరాలు స్పష్టంగాచెప్పి, తృప్తి చెందినట్లు కనిపిస్తుంది. ఆ సమయంలో కథాగమనం పరీక్షించే అవకాశంవైపు దృష్టి ప్రసరింపకుండా, పాత్రసృష్టిలో లీనమయిపోయే రచయిత ఏకాగ్రత ఒక విధంగా ప్రశంసాపాత్రమే! అయితే కథకంటే ముఖ్యంగా పాత్రను ప్రదర్శించటంలో రచయితవాంఛను పాత్రను పాత్రగతసమాజాన్ని సముజ్జ్వలంగా సందర్శించాలనే తాపత్రయాన్ని చూచిన పాఠకులు బాధపడనక్కర లేదు.

గ్రామంలోఉండే మునసబు కరణం వీరూ, మధ్యరంగంలోకి వచ్చిన ప్రెసిడెంటూ, బడిపంతులు, బడిపిల్లలు, రైతులు, పంచాంగం తెలిసినవాళ్లు, కూతురుపై మమకారం పెంచుకొన్న తల్లిదండ్రులు, క్రొత్తయింటి కాపురంలో ఇమిడిపోదలచిన క్రొత్తకోడళ్లు, దేశాల వెంబడిపోయే పారిపోయే వ్యక్తులు, ఒక విధంగా ఆశోపహతులు, అల్లుళ్లకోసం గాలించే వాళ్లు—వివిధవిధాలుగా పాత్రలు కనిపిస్తాయి.

పసివాళ్ల మనస్తత్త్వం, యువకుల మానసిక అవ్యవస్థ; వృద్ధుల వాంఛలు, భయాలు రచయిత చక్కగా చిత్రింపగలిగినట్లు ఈ కథలలో చూడవచ్చు. కానీ పురుషపాత్రలు దర్శించే నేర్పు రచయితకు ఫోర్ డైమెన్షన్స్‌లో వుంది. అదే స్త్రీ పాత్రలను దర్శించటంలో వీలుకాలేదు. బాధలుపడే స్త్రీలు, జీవితం, కుటుంబం చక్కదిద్దుకొనే స్త్రీలు, తండ్రిని చక్కగా చూచుకొనే కూతుళ్లు, భర్తను భద్రంగా చూచుకొనే భార్యలు, కొడుకుపట్ల వాత్సల్యం చూపే తల్లులు కనిపిస్తారుకానీ, ఒక్క స్త్రీ ఏ కథలోనూ, అన్నికోణాలనుంచి సమగ్రంగా గోచరంకాదు. ['అవ

శేషం'లో అనసూయమ్మ అయినా సమగ్రంగా కనిపిస్తుందేమోనని ఆశించితే, అక్కడా నిరాశే ఎదురవుతుంది.

అయితే పల్లెల్లోవుండే పురుష పాత్రలు అన్ని కోణాలనుంచి సమగ్రంగా కనిపిస్తాయి. దైవసృష్టిలోని పురుషులు పాత్రలుగా కథలలో మలచబడ్డప్పుడు, సమాజానికి కార్బన్ కాపీలుగా కనిపిస్తారు. సమగ్రమైన పురుషపాత్రసృష్టిలో రచయిత అందెవేసిన చేయి!

వస్తువైవిధ్యం శ్రీ రాజారాం అన్నికథలలోనూ చాలావరకు పాటించినా, కాలైక్యం, స్థలైక్యం గూర్చి ఆలోచించ నక్కరలేదు. నవలికలుగా పేర్కొనబడిన 'అవశేషం', 'కారణభూతుడు' 'మరీచిక' పెద్ద కథలు మాత్రమే ఆ దృష్టిలో. కథ సైజ్ చిన్నదయినా పెద్దదయినా ప్రముఖంగా శ్రీ రాజారాం కథారచయిత.

పల్లెలోనయినా పట్టణంలోనయినా, సాధారణంగా నవరసాలకూ ఆలంబనాలుగా మిగిలే మనుష్యులుంటారు. అయితే శ్రీ మధురాంతకం రాజారాంకథల్లో కరుణరసం ప్రధానంగా కనిపిస్తుంది. హాస్యం ఎక్కడో కొంచెంగా మాత్రమే వుంటుంది. శృంగారరసస్థితి కలిగే తావులలోకూడా రచయిత ఆ ప్రయత్నం చేయలేదు. సంసార జీవితం ప్రదర్శితమవుతుంది గానీ 'ప్రేమ' కనిపించదు. యువతీయువకుల ప్రేమ విషయంలో 'అవశేషం'లో 'ఇందుబాల' తొందర కనబడుతుంది, అది రసాభాసం! 'వగపేటికి చల్లదింది నన్'లో మురళీకృష్ణపాత్ర అపర గిరీశం లాగా వుంటుందని ఆశించిన వాళ్ళకు నిరాశే ఎదురవుతుంది. మరో సుగుణం ప్రేమ చిత్రించవలసివచ్చినా, రచయిత గుంభనగా సంయమనం ప్రదర్శించటం! ప్రేమను గూర్చి చెప్పే పరిస్థితి ఎదురైనప్పుడు, మెల్లగా కథను కరుణంవైపు రచయిత లాక్కుపోవటంచూచిన పాఠకులు ఈ రచయిత జీవిత దృక్పథం కొద్దిలో కొద్ది అర్థం చేసుకొనే అవకాశం వుంటుంది.

శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం కథలను కొన్ని తరగతులుగా విభజించుకోవచ్చు. ఆ విభజన పాత్రలను బట్టి కుదురుతుందికాని వస్తువులనుబట్టి కుదరదు. స్థూలంగా వస్తువు గ్రామగతమయింది. పాత్రలూ పల్లెలకు చెందినవే! వస్తువులో వైవిధ్యం వుంది. అంతకంటే పాత్రల వైవిధ్యం ప్రస్ఫుటం.

పల్లెలో పాఠశాల ఒక విధమైన చైతన్యయుత సంస్థ. అందులో అధ్యాపకులు, విద్యార్థులు అనేకులు. వారిని పరిశీలించి పాత్రలుగా మలచుకోగల రచయిత పరిమిత సమాజాన్ని యథాతథంగా చిత్రించినట్లవుతుంది. శ్రీ రాజారాం, అధ్యాపక వృత్తిలో ఉన్న రచయిత. అందుచేత చాలా కథలలో పాఠశాల బడిపిల్లలు అధ్యాపకులు వారి వారి మానసిక పరిస్థితులు పాఠకులకు కనిపిస్తూ కనిపించటం సహజమే!

'తాను వెలిగించిన దీపాలు'లో కృష్ణశర్మ తెలుగు పండితుడు. ఉద్యోగంనుంచి రిటైర్ అయి, తను పనిచేసిన పాఠశాల చూడవచ్చి తిన్న ఎదురుదెబ్బలోనుంచి పొందిన తాత్త్విక చింతన దర్శింపవీలవుతుంది.

'పాఠశాల అనగా యిటుకలతోనూ, సిమ్మెంటుతోనూ రూపొందిన భవనాల సమూహంకాదు. పాఠశాల అనగా విద్యార్థులు అనుకొన్న కృష్ణశర్మ 'దేశమంటే మట్టికాదోయ్, దేశమంటే మనుష్యులోయ్' అన్న గురజాడసూక్తి హృదయంలో తలపోశాడు.

'విధి విలాసము'లో చంద్రమౌళి కాలేజీ లెక్చరరు. ఆ పాత్ర కాలేజీ లెక్చరరుఅయినా, స్కూలు టీచర్ అయినా, జిల్లా కలెక్టరు అయినా కథలో ప్రాధాన్యంలేదు. లక్ష్మికి భర్త కావటానికి, వెంకటసరసయ్య గొంతులో మరణసమయంలో ఇన్ని నీళ్ళు పోయటానికి చంద్రమౌళి కాలేజీలెక్చరరు కావలసిన అవసరంలేదు. అయిదేళ్ల క్రితం పిచ్చివాడుగావున్న చంద్రమౌళి అంత త్వరగా లెక్చరరు ఎలా అయ్యాడో కూడా ఆలోచించదగిందే!

'అవశేషం'లో ఇందుబాల, ప్రకాశం సురేంద్ర పల్లె విడిచి పట్టణంవచ్చి చదువుకొని, కాలేజీ వాతావరణం కల్పించిన తొందరలవల్ల ప్రేమలో ప్రవేశించిన పాత్రలు. అంత కంగారుగా ప్రేమించే అమ్మాయిగానీ, అది చూస్తూ కిమ్మనకుండావుండే అన్నగానీ, అరుదుగానీ అసలు లేకపోలేదు. అయితే ప్రకాశం పాత్ర విశిష్టమయింది, ఆ పాత్ర ఒక పరిపూర్ణ చిత్రణ! మరువురాదు.

'కారణభూతుడు'లో రామన్న సీనప్ప చిన్నతనంనుంచీ స్నేహితులు. పట్నంలో కాలేజీ చదువు ముగించుకొనివచ్చి, కారణభూతుణ్ణి కనిపెట్టగలిగారు.

'మరీచిక'లో ప్రకాశం కాలేజీ చదువు ముగించుకొనివచ్చిన విద్యార్థి. ఈ పెద్ద కథలో రచయిత ఒక సుందరస్వప్నం పాఠకులకు ప్రదర్శించినట్లే!

రచయిత చాలా కథలలో ప్రకాశం ప్రధాన పాత్రగా గోచరిస్తుంది. ఆ పాత్రను చిత్రీకరించేటప్పుడు రచయిత తన ఆత్మను ఆ పాత్రలో చొప్పిస్తున్నట్లేనని, తన ఆశలు నిక్షిప్తం చేసుకొంటున్నట్లేననీ, పాఠకులు భావించే అవకాశం ఉంది.

మనదేశ భవిష్యత్తుకు ప్రాణభిక్ష ప్రసాదింపగలిగినవి పల్లెపట్టులు. అక్కడ జరిగే వ్యవసాయం దేశ సౌభాగ్యానికి అత్యంతావశ్యకం. విద్యావంతులయిన యువకులు వ్యవసాయరంగంలో కృషిచేస్తే దేశం సుభిక్షం అవుతుంది. ఆ ఆశ రచయితలో కనిపిస్తుంది. అందుకే 'ప్రకాశం' వ్యవసాయంలో కృషిచేయ ప్రయత్నించటం 'మరీచిక'లో కనిపిస్తుంది.

'మర్రిచెట్టు'లో రామం స్కూలు విద్యార్థి! ఎక్స్‌కర్షన్‌కు పోవాలని తపన పొందిన తన హృదయం గుర్తించినసత్యం, చివరలో పాఠకుల హృదయం కదిలిస్తుంది,

'మాతృసప్తకం'లో రామకృష్ణ వారాలుచేసి చదువుకొని కాలేజీ లెక్చరర్ అయిన యువకుడు. పెళ్ళాడింతర్వాత, వారంలో ఏడు రోజులు భోజన సదుపాయాలు కలిగించిన తల్లులు ఏడు గురికి బట్టలు ఇవ్వటంలో అతని మనస్తత్వం పాఠకులకు స్పష్టంగా తెలిసిపోతుంది. పైగా రామకృష్ణ సైకాలజీ లెక్చరరు!

'ప్రాణదాత'లో నీరజ తాతయ్య అధ్యాపకుడుగా పలువురికి ప్రాణదాత. శేఖరం జర్నలిస్టుగా నీరజ విద్యార్జనకు డబ్బు పంపుతూ ఒక విధంగా ప్రాణదాత! జబ్బులో పడిపోయిన శేఖరంను రక్షించిన డాక్టర్ నీరజ మరోవిధంగా ప్రాణదాత! ఈ కథ కళాఖండంలా ఆకర్షింపగలిగింది. అయితే వాస్తవిక దృక్పథంతో పరిశీలిస్తే కొంత అసహజంగా భాసించే అవకాశం కలిగివుంది.

'అడిగిరాని వరాలు' పూర్తి పాఠశాలా జీవితం చిత్రించే చక్కని కథ.

శ్రీ రాజారాం కథల్లో ఏదో విధంగా విద్యార్థి కానీ, అధ్యాపకుడుగానీ కనిపించి తీరవలసిందే! సాధారణంగా కథ చెప్పే వ్యక్తిగావున్న పాత్ర, అధ్యాపక వృత్తిలో ఉన్న పాత్రగా గోచరిస్తుంది.

రచయిత ప్రధాన పాత్రగావుండే క శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం కొన్ని రచింపకపోలేదు. రచయిత అయిన శ్రీ రాజారాం కథలలో తీర్చిదిద్దిన రచయిత పాత్రలలోనుంచి, ఈ రచయిత మనస్తత్వం తెలుసుకొనే వీలేమయినా వుందేమోనని ప్రయత్నించే పాఠకులకు అవకాశం ఇవ్వకపోలేదు.

'జారుడు మెట్లు'లో నీలకంఠం ఉత్తమ రచయిత. బీదతనంలో బాధలుపడ్డాడు. భార్యపై అనుమానంతో దేశాలుపట్టుకు వెళ్ళిపోయాడు. పన్నెండు ఏళ్ళ తర్వాత తిరిగి స్వస్థలం చేరుకొనేసరికి తన పేరుతో తను వ్రాయని రచనలు ప్రచురింపబడి ఉండటంచూచి బిత్తరపోతాడు. అవి కాముక రచనలు. బాధపొందుతాడు. అప్పటికే డిటెక్టివ్ సాహిత్యం ఉబ్బడి ముబ్బడిగా దిగుమతి అయివుంటుంది. తీరా తెలుసుకొంటే తన పేరుతో రచనలు సృష్టించింది తన కొడుకేనని తెలిసి ఆశ్చర్యపోతాడు. నీలకంఠ, కంఠంలో శ్రీ రాజారాం కంఠం వినిపిస్తుంది ప్రకాశం గొంతులోంచి వినిపించన ఒక్కమాట తృప్తి కలిగిస్తుంది. నీలకంఠం అనుకొన్న మాటలు 'తీసుకొన్న యితివృత్తంలోగానీ, కుదిరించుకొన్న శైలిలోగానీ, సాగించిన కథనంలోగానీ వీళ్లపోయిందొక క్రొత్త పోకడ. పోకడ అనటంకన్నా పోకడలు అనటం సమంజసం. ఎందుకంటే శైలిగానీ, కథనంగానీ, ఒకచోట ఉన్నట్లు మరొకచోట లేవు'......'రచయితపేరు చెప్పుకొని రచన అమ్ముకోడం సవాలైతే రచనమూలంగా రచయిత మళ్లీ లోకంలోకి తిరిగి రావటం ఎదురు సవాలు'. ఆదే విధంగా గతానుభవం నెమరు వేసుకొని వ్రాసిన రచనను, ఆశ్లేష ప్రచురణాగారం కర్త ప్రకాశం, తన తండ్రి రచన ప్రచురింపకుండా ఆపితే తల్లి ప్రశ్నింపగా ప్రకాశం, రచయిత, పాఠకుడు, పబ్లిషర్ అయిన ప్రకాశం పలికిన మాటలు. 'ఐనా నాన్నగారిపుస్తకాని కిప్పుడేం తొందర. ఎప్పుడై

వేసుకోవచ్చు దాన్ని. అది కాలగతికి మాగాడ్డి కల కాలం నిలిచే పుస్తకం.

'వేదు విజం'లో రాధాపతి నాటక రచయిత. బీదవాడు. రచన వాస్తవికంగా ఉండాలని తలంచేవాడు. కలల్లో బ్రతికే ప్రకాశం పీపుతట్టి కల్పనాత్మకంగా కథచెప్పి గడుసరిగా ప్రవర్తించాడు.

'జగన్నాటకం'లో ఒకప్రక్క నాటకం ప్రయోగింపబడుతూ వుంటుంది. మరోప్రక్క ప్రేక్షకులలో కథసాగుతూ వుంటుంది. నాటకంలో పాత్రలు అసహజంగా వుంటాయి. సంభాషణలు అసహజంగా వుంటాయి. జీవితంనుంచి దూరంగా పోయివుంటాయి. ప్రేక్షకులలోఉన్న సులోచన జీవితం నాటకంలో ప్రధాన పాత్రధారితో ముడిపడివుందని చివరిదాకా తెలియదు. అంత అసహజంగా రచన ఉండకూడదని రచయిత అభిప్రాయం.

'కారణభూతుడు'లో ఒక రచయిత పాత్ర వుంది. ఆ రచయితకు డిగ్రీ వుంది. ఉద్యోగంలేదు. జీవితం గూర్చిన ఆశలు నిరాశ లయ్యాయి. పల్లెలో ఉన్న రెండు ముఠాలకు ఉన్న తగాదాలు అభివృద్ధి చెందేందుకు ఏర్పడ్డ రెండు వారపత్రికలలో ఒక వర్గం గుర్తించకుండా మరో వర్గం వారికి రచనలు అందించి బ్రతుకుదెరువు చూచుకొన్న రచయితమీద పాఠకులకు కోపంకంటే సానుభూతి కలిగేట్లు శ్రీ రాజారాం చేసిన చిత్రణ, పరిశీలింపదగింది.

పల్లెలోగానీ, పట్టణంలోగానీ కన్నకూతురు మీద తండ్రికి మమకారం తప్పదు. పల్లెలోని పుత్రికా జీవులు అల్లుళ్లను వెతకటంలో పడేబాధ, కొన్ని కథలలో గోచరమవుతుంది. 'ఎదురుగాలి' మున్నగునవి.

జాతకాలమీద పల్లె ప్రజలకు నమ్మకం ఎక్కువ. అన్నిపనులకు పంచాంగం తిరగేయటం తప్పనిసరి అవుతుంది. ప్రోనోట్‌లు వ్రాయటం చేత గాక, పంచాంగం చూడటం తెలియక, పల్లెటూరిలో బడిపంతులుగా ఉండటం కష్టం. 'పంచాంగ ప్రసక్తి' 'కాటుక కంటినీరు' అందుకుదాహరణలు.

సన్యాసుల రాకపోకలు, వారికి పరిచర్యలు, వారుచెప్పే మాటకోసం పల్లెప్రజలు చెవులప్పగించి వినటం గ్రామాలలో నేటికీ సామాన్యం. ఆ ఇతి వృత్తంతో శ్రీ రాజారాం రచనలున్నాయి. 'వైరాగ్యంతో వరాగం, మొదలైనటువంటివి ఆరకం రచనలు.

పల్లెలో చాలామంది ఇంటిపట్టున ఉండలేరు. అందుకు కారణాలు అనేకం. దేశాల వెంబడి వెళి పోతుంటారు. మళ్లీ ఎప్పుడో వస్తారు. ఎటో పోతారు. అది ఒక విధంగా సృష్టి వైపరీత్యం అర్థం చేసుకోవాలనే తాపత్రయం. ఈ కోవకు చెందిన రచనలు 'మానవుడి విజయం' మొదలైనవి.

పేదవాడయిన విద్యార్థి డిగ్రీ పుచ్చుకొని ఉద్యోగంలో ప్రవేశించి వివాహ విషయం వచ్చేసరికి కొరకరాని కొయ్యగా తయారయ్యే ప్రమాదం ఉంది. పల్లె వాతావరణం వదిలిపెట్టి పట్టణ పరిసరాలకు పోయి, అక్కడి పద్ధతులు పూర్తిగా అనుకరింపలేక, వెనుకటి గుణం పూర్తిగా వదులుకోలేక పతమత మయిపోయే విద్యార్థులు ఎందరో!

'అవశేషం'లో ప్రకాశం స్వస్థలజ్ఞానం కోల్పోయినవాడుకాడు. వలచివచ్చిన ధనవంతుల బిడ్డను బీదవాడయిన ప్రకాశం కాదనుకొని వెళ్లిపోయి, ఏం సాధిస్తాడో అనే ప్రశ్న మిగిల్చివేస్తాడు. అయితే అతను జీవితంలో పైకిరాడని తెలిసినా ఒక విధమయిన ఆనందమే కలుగుతుంది.

'వగపేటికి చల్లచిందినన్'లో మురళీకృష్ణ బీదవాడు. డబ్బుతో రాగల్గే తేగల్గే అమ్మాయిని తప్ప పెళ్లాడననేవాడు, తల్లి దయనీయస్థితిని మరిచి పోయి, మూర్ఖంగా తన సౌఖ్యం తాను చూచుకొన్నా వాడిపట్ల పాఠకులకు బాధ కలిగినా, వాడయినా బాగు పడ్డాడని సంతోషమే కలగవచ్చు.

'భూపతి జంపితిన్ మగడు భూరి భుజంగము చేత జచ్చె...నృపతీ వగపేటికి చల్లచిందినన్' అనే పద్యంలో చివరి పదాలయిన 'వగపేటికి చల్లచిందినన్' అనే కథాశీర్షిక చూచిన పాఠకులు వేశ్యఅయిన తల్లి దగ్గరకు కొడుకు విటుడై వస్తాడేమోననే బాధ కలిగే అవకాశం వుంది. అయితే ఆ కథలో అటువంటి విషయం ఏమీ వుండదు. అప్పుడా శీర్షికకు అర్థం ఆలోచించుకోవలసివస్తుంది.

నేటి యువతీ యువకుల్లో పెళ్ళి విషయకంగా అవ్యవస్థ వుంది. అర్థం పర్థంలేని తోవల వెంట వాళ్ల ఆలోచనలు పోతూవుంటాయి. 'ఎక్కవలసిన రైలు' 'సబల' అటువంటి రచనలే! ఆ కథలలో రచయిత పాత్ర చిత్రీకరణ ఫలితాంశంగా తీర్మానం పాఠకులను ఆకట్టుకొంటాయి.

పల్లెలో ప్రజాజీవితం, కుటుంబంలో సౌఖ్యాలు, దుఃఖాలు, కలహాలు, కలసికట్టుగా వుండటాలు ఎన్నో వుంటాయి. ఒక పాత్రతో మరో పాత్ర కలిగివుండే సంబంధబాంధవ్యాలవల్ల మనస్సును దాచుకోవటం, వ్యక్తీకరించటంవంటి పరిస్థితులు ఎన్నో ఎదురవుతుంటాయి. ఆర్థికమయిన ఇబ్బందులు, మనఃతాపాలు, వంటపొలాల విషయం, వర్షం రానిబాధ. ఇటువంటి వస్తువుపై సమగ్రంగా చర్చించి, చక్కని కథలు వ్రాసే సామర్థ్యం శ్రీ రాజారాం పుష్కలంగా కలిగివున్నట్లు చెప్పవచ్చు. 'చీమలు పెట్టిన పుట్టలు' 'మరీచిక' 'అవ్రఖలి' 'సంఘజీవి' 'రామారావు చతుర్లోకాలు' ఉదాహరణప్రాయంగా చెప్పుకోవచ్చు.

పై చివరికథలో రామారావు పాత్ర శ్రీ రాజారాం పాత్ర అయివుంటుందని మిత్రులు ఊహించగల్గుతారు. నిజం!

'సుడిగుండం' కూడా ఒకవిధంగా పై కోవకు చెందిన రచనే! అయితే తాసీల్దారు అయిన శేఖరం కోపతాపాలకు కారణం అని కుటుంబంలోని ఆర్థిక పరిస్థితులు అని అందరూ పోల్చుకోలేకపోవచ్చు. శ్రీ రాజారాం మరొక తాసీల్దారు పాత్ర 'ప్రాప్తి'లో సృష్టించి, తమాషాగా రచించటం గమనార్హమే!

రచయితకు తనపాత్రలపై సానుభూతి లేకపోవటం మహాపాపం. శ్రీ రాజారాంకు అటువంటి పాపం అంటుకోదు. ప్రతివ్యక్తి తప్పులు చేస్తాడు. తప్పు చేయుటం కాదు ఆ పాత్ర స్వభావం. అలా చేయవలసి వచ్చింది. అందరూ దుష్టుడు, దుర్మార్గుడు అనుకొనేట్టున్న వ్యక్తిని పాత్రగా స్వీకరించి, సానుభూతితో పాత్ర సృష్టిచేసి, పాఠకులకుకూడా జాలికలిగేట్టు చిత్రించగలనేర్పు రచయితకుంది.

పల్లెలలో ఉండే, వివిధ విధాలుగా మసలుకొనే, మనుష్యుల్ని పాత్రలుగా తీర్చిదిద్ది ఆ పాత్రలకు సాహిత్య స్థితి, ప్రసాదించిన శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం కథలు పల్లెపట్టులకు ప్రతిబింబాలు వంటివి. కాదంటే ఆ కథలు పల్లెలు చూడటానికి పనికివచ్చే దర్పణాలు. పల్లెప్రకృతి అన్ని కోణాలనుంచి పరికించి, ఒక సమగ్ర గ్రామం రచనలలో అందించిన రచయిత కృషి సఫలమయింది.

కవిత్వంలో కల్పన ఎంతవున్నా చింతలేదు. వాస్తవికత వుండి తీరాలన్న నిర్బంధం లేదు. అయితే కథా రచయితకు ఆటంకాలున్నాయి. కథ వాస్తవికంగా లేకపోతే, ఆ రచన చేసిన ప్రయోజనం ఉండదు.

వాస్తవికంగా వుండటం వీలవుతుంది. అయితే అంతా వాస్తవికంగా ఉండదు. కొంతవరకు మాత్రమే! అంతా వాస్తవమయితే అది చరిత్ర అవుతుందిగానీ సాహిత్యంకాదు. కల్పన ఉన్నప్పటికి వాస్తవ భ్రాంతి ఉండేట్టు రచించాలి. కథలో వాస్తవం వుంటే విస్తారంగా వుండవచ్చు. అంతా కల్పనే అయితే అది పాఠకులకు దూరమయిపోతుంది. కాబట్టి కథలో వాస్తవాభాసం వుంటుంది.

'జగన్నాటకం'లో సులోచన అనే బక్కపలుచటి యువతి నాటకం చూస్తూ కూర్చుంటుంది. ఆమె తన గోడు అంతా ప్రక్కనే కూర్చున్న అప్పుడే పరిచయమయిన 'పిన్ని' (అది కలుపుకొన్న సంబంధం)తో చెప్పుకొంటుంది. రంగస్థలం మీద ఆ సులోచన కథతో పోల్చదగిన కథ నాటకంగా సాగిపోతుంది. చివరికి అది నాటకం, ఇది జీవితం అనే ముగింపు ప్రస్తావింపబడింది.

నాటకంలో తనను వదిలేసి మరొకడితో లేచిపోయిన కథానాయికను ఆకస్మికంగా ప్రైజ్ రూపంలో వచ్చిన డబ్బుతో కాపాడిన కథానాయకుడి చిత్రణగానీ, కథాపథకంగానీ అసహజంగా అవాస్తవికంగా ఉన్నట్లు తేల్చటం రచయిత ఉద్దేశ్యం.

తనను వదిలేసి వెళ్లిన భార్యను ఎంత పతిత అయినా తిరిగి తీసుకొనివచ్చి సంసారంచేసే భర్తలు లేరా? ఉండవచ్చు! ఉండకపోవచ్చు! ఈ సందిగ్ధ సమాధానం ఉన్న సమస్య ఎప్పుడూ అవాస్తవంకాదు. ఆకస్మికంగా అంత డబ్బు రావటం సాధారణంగా

జరగదు కాబట్టి అవాస్తవంగా అసహజంగా భ్రమకల్పించే కరింపవచ్చు.

బాగుంది. అయితే సులోచన ముడిచిన గొడుగు మాదిరిగా గుట్టుగా, కష్టనష్టాలు పైకి తెలియకుండా బ్రతుకుతున్న సులోచన, అపరిచితురాలితో తన గోడంతా వెళ్ళగ్రక్కుకొంటుందా? ఆమెకు తెలిసినవాళ్ళతోనే తన దీన జీవితం చెప్పుకొనే ఇష్టం లేకుండా బ్రతుకుతున్న మానిని, సులోచన!

ఇది అసహజంగా ఉండవరాదు. ఎందుకంటే అది కథ కనుక. నిజమైన జీవితంకాదు కాబట్టి.

'జగన్నాటకం'లో ప్రదర్శింపబడిన నాటకంలో అవసరమయినప్పుడు బహుమతి రూపంలో డబ్బు రావటం అసహజంగా ఉంటుందని అంగీకరించి చూస్తే మరొక అవాంతరం ఎదురవుతుంది.

'జారుడు మెట్లు'లో శ్రీపతి సార్థక నామధేయం కలవాడు 'నీలకంఠం' అనే రచయితను చూడబోయి, అతని కష్టాలు చూచి వర్షం కురిసిన రోజు, ఆయిదువందల రూపాయిలు కిటికీలోంచి పడేసి పోవటం సహజంగా వుందా? ఏ రచయితమీదనయినా అమిత ప్రేమఉంటే అతని రచనలన్నీ కొని చదువుతారు, కాఫీ ఇప్పిస్తారు, నాలుగు గొప్పమాటలు చెబుతారు, కాదంటే పది రూపాయిలు అప్పు ఇస్తారు, దంటే పది రూపాయిలు గొప్పకోసం దానంచేస్తారు గానీ, అయిదువందలు గుప్త దానం చేస్తారా? చేస్తే చేయువచ్చునమకొంటే నీలకంఠం అనుమానం విచిత్రంగా వుంటుంది. తన భార్య సహధర్మచారిణి ఎన్నిరోజుల్నుంచి ఇంత డబ్బు అధర్మమార్గంలో సంపాదించింది అని అనుమానిస్తాడు నీలకంఠం. ఇంత కాలం తనతో కాపురంచేసిన భార్యను గూర్చి నీలకంఠం అంతేనా తెలుసుకొంది?పోనీ ఇంట్లో గంజికాచుకోవటానికి గింజలులేని పరిస్థితిలో అంత డబ్బు ఉంచుకొని ఆమె పిల్లల దుఃఖం చూస్తూ ఉండగలదా? ఇదేదీ అసహజంగా లేదా? జీవితమైతే అసహజమే! కథ అయితే అసహజం కాదు. ఆమాత్రం కల్పన లేకపోతే కథ మలుపు ఎలా తిరుగుతుంది? నీలకంఠం ఇల్లు విడిచి వెళిపోవటానికి కారణం ఏమి చిక్కుతుంది? అతను భవిష్యత్తులో సాధింపబోయే లేదా సాగింపబోయే జీవితానికి నాంది తప్పనిసరికదా!

'వర్షించిన మేఘం'లో కారుక్రింద పడబోయిన స్వర్ణలతను రక్షించి శేషాద్రిని ఇది 'ప్రణయగాథ'కాదు గదా అని మిత్రులు పశ్నించినప్పుడు, అతను చెప్పిన సమాధానంలో రచయిత అభిమతం వుంది. 'రాజకుమారి తోటమాలిని పెళ్ళాడటానికి ఇది జానపద గాథకాదు. ప్రథమ పరిచయంలోనే ప్రణయానికి అంకురార్పణ జరగడమనేది లోకంలో అరుదుగానూ కథలలోనూ తరుచుగా జరిగే సంఘటన. పైగా దారంట వెళ్ళే దాసయ్యను ప్రేమించటానికి స్వర్ణలత అంత మూర్ఖురాలు గాదు.'

అయితే 'సబల'లో నీళ్ళలో పడిన విశాలను రక్షించిన రామారావు విశాలను ప్రేమించాడు. ఆమె కూడా ప్రేమించింది. పెళ్ళయిపోయింది. అంత ఆకస్మికంగా, అంత కుపూర్వం కనీసం పరిచయమైనా లేని రామారావును ఆమె ఎలా పెళ్ళాడగలిగింది? తను నీటిలో చావబోతుంటే ఎవరు రక్షిస్తారో అతన్ని పెళ్ళాడదామనే నిశ్చయంతో నీటబడిందనుకొనటం సమాధానం అయితే, ఎవరో ముసలివాడో, ముతకవాడో, గుడ్డివాడో, కుంటివాడో ఆమెను రక్షించివుంటే ఆ వ్యక్తినే పెళ్ళాడి వుండేదా?

కథ ఎప్పుడూ జీవితంవలె ఉంటుందికానీ పూర్ర వాస్తవం ఉండదు. ఆ దృష్టితో కథలు చదవనక్కరలేదు. వాస్తవం అనే భ్రమ కల్పించి ఎంత అవాస్తవం అయినా వ్రాయువచ్చు. కథలు వాస్తవంగా ఉన్నట్లు అనిపించాలి. శ్రీ రాజారాం కథలు అన్నీ వాస్తవికంగా వుంటాయి. ఈ రచయిత మరొకచోట సంభాషణగతంగా కల్పన కథలో అవసరమనే అంగీకరించటం పాఠకులు గమనిస్తారు.

శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం 'మధు' అనే గుప్తనామంతో వ్రాసిన 'దేశీయత—వాస్తవికత' అనే వ్యాసం 'భారతి'లో ప్రచురితమయింది. ఆ వ్యాసం ఒక కథలాగా ప్రారంభింపబడింది. ప్రధానపాత్ర అయిన మధుసూదనంకు చక్రపాణి వ్రాసిన ఉత్తరంలో కథల చర్చ ఉంది. మధుసూదనం చక్రపాణిపై సదభిప్రాయం కలిగింపలేదు. అందుచేత చక్రపాణి ఉత్తరంలో ఉన్న

ఖించిన అన్ని సంగతులు మధుసూదనం మాటలు కావని, తన్మూలంగా 'మధు' మాటలు కావని, అందువల్ల శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం మాటలు కావనీ అనుకొనే అవకాశం వుంది.

ఆ వ్యాసంలో 'పదింట తొమ్మిదివంతుల కథల్లో ఈ నాడు కనిపిస్తున్న కాలేజీ వాతావరణాన్ని గురించే మాట్లాడుకొందాము......ఓ అబ్బాయి ఓ అమ్మాయిని ప్రేమించడంగానీ, ప్రేమించకపోవడం గానీ పెళ్ళాడడంగానీ, పెళ్ళాడక పోవడంగానీ వాటంతటవి మహత్తర పరిణామాలేవీ కావు.' ఈ సిద్ధాంతం అందరికీ సమ్మత మవుతుందని ఆశించే అవకాశం తక్కువ. ఎందుకంటే ఎక్కువమంది అటువంటి రచనలే వ్రాస్తున్నారు. పాఠకులు చదువుతున్నారు కాబట్టి.

ఇటువంటి రచనలు విరివిగా వెలువడితే క్షీణ యుగంలో ప్రబంధాలకు పట్టినగతే ఆధునిక యుగంలో కథాసాహిత్యానికి పట్టవచ్చునని అంగీకరించవచ్చు. పైన పేర్కొనబడిన వస్తువుతో అడ్డమాకలులేకుండా రచనలు ఇప్పుడు వచ్చినట్లే ముందు ముందు వెలువడితే కథారచన ప్రమాదంలోపడే పరిస్థితి తప్పని సరేకావచ్చు కానీ ప్రేమించటం ప్రేమించకపోవటం మహత్తరం పరిణామం కాకుండా పోదు. స్త్రీ పురుష సంబంధంకంటే లోకంలో మిగిలివున్న ఉదాత్తధర్మం ఏమిటో ఆలోచించవలసి వస్తుంది. అయితే ఆ ప్రేమ రచనకు పూనుకునే రచయితలు నిస్సారమైన రచనలు చేస్తున్నారనీ, అవి అవాస్తవికంగా వుంటున్నాయనీ, అలా కాక సహజంగా ఉండే రచనలు వెలువడితే బాగుంటుందనీ ఆశించవచ్చును. ప్రతిభావంతుడు, సమర్థుడు అయిన రచయిత ఏ వస్తువు అయినా తీసుకొని ఉన్నత సృష్టి చేయవచ్చు. అయితే కొన్ని వస్తువులు మహోత్తమ సృష్టిచేయ వీలుగానివి అయితే అవుతాయి గాని, చక్కని రచన చేయటానికి సమర్థాలు కాకపోవు.

ప్రేమ కథలు పరిణతి చెందిన రచయితల చేతులలోకాక, రచనా పద్ధతులు అభ్యాసం చేసుకొంటున్నవారి హస్తాలలో నలిగిపోవటంవల్ల నేటి కథలు అటువంటి అభిప్రాయం కలిగిస్తున్నాయి.

దేశీయత—వాస్తవికత అన్న వ్యాసం చదివి, ఆపైన శ్రీ రాజారాం కథలు చదివితే, వ్యాసంలో స్థాపించిన సిద్ధాంతాలకు అనుగుణంగా, ఉదాహరణ ప్రాయంగా ఈ కథ లున్నాయి అనిపిస్తుంది. 'పేరు చెప్పని ఒక కథ క్లుప్తంగా ఉదాహరింపబడింది.

ఏ వ్యాసరచయిత అయినా ఏ వస్తువు కథకు పనికిరాదని తలపోస్తాడో, ఆ వస్తువే కథకు ఎంత వరకు తగిందవుతుందో ఆలోచించి ఆపైన సిద్ధాంతం చేయటం మంచిది. ఒకటి రెండు విషయాలలో పాక్షికంగా అభిప్రాయభేదం ఉన్నప్పటికీ పై వ్యాసం కథా ప్రక్రియాత్మను ప్రదర్శించేదిగా వుంది. రచయితలు తాము రచనలుచేసే ప్రక్రియలపై వ్యాసరచనచేస్తే అది పై వ్యాసంలాగా మిక్కిలి ఉపయోగకరం అవుతుంది.

ప్రతి రచయితకు వ్యక్తిగతమైన రచనాశైలి ఉంటుంది. అది అనుకరింప సాధ్యంకానిది. శ్రీ రాజారాం వచనశైలి రమణీయంగా వుంటుంది. 'కథకు ఇతివృత్తం శరీరంలాంటిదైతే శైలిని వేషంతో ఉపమించవచ్చు'నని రచయిత అభిప్రాయం.

ఈ రచయిత శైలిలో తూగు ప్రధానమయింది. వాక్యనిర్మాణంలో క్రమత సమత వుంటాయి. వస్తుతః కావ్యాత్మ ఉన్న శ్రీ రాజారాం శైలిలో ఎడనెడ కవితా స్ఫూర్తి గోచరమవుతుంది. కథంతటా ఒక సమానత్వం, ఒక ఋజుమార్గం గోచరమయి, ఈ కథ ఈ రచయితదే అని చెప్పగల ముద్ర వుంటుంది.

వర్ణనల సందర్భంలో రచయిత చూపే సంయమనం గమనార్హం. ప్రకృతి వర్ణనలో కవితారీతి వున్నా, పాత్రల స్వభావస్వరూప వర్ణనంలో స్వభావోక్తి కనిపిస్తుంది. శైలిలోని విశిష్టతను ఎక్కువగా యథావస్తు వర్ణనంలో పాఠకులు చూడగలుగుతారు.

ఆధునిక యుగలక్షణమయిన వేగం ఈ రచయిత శైలిలో గోచరంకాదు. మూర్తి దాల్చిన సంయమనం ప్రదర్శిస్తుంది శైలి. ఆంధ్రులలో ఆవేశపరులు అధికమే అయినా, అటువంటి పాత్రలు ఈ కథలలో అరుదు. అందుచేత ఆ పాత్రలు ప్రదర్శించే తొందర లేదు. అది ఉండి ఉన్నట్లయితే శైలిలో ఏమయినా మార్పు ఉండేదా అనిపిస్తుంది.

ఈ రచయిత అధికంగా సంభాషణలతో వ్రాసిన కథలు వేళ్లపై లెక్కింప వచ్చునేమో! రచయిత కథ చెబుతూ వెళుతూ ఉండటమే కాని,

సంభాషణ గతంగా పాఠకుంకు కథ చెప్పిన తావులు అత్యల్పాలు.

కథా శిల్పం విషయంలో శ్రీ రాజారాం మార్గం ప్రత్యేక మయింది. ఆంగ్లంలో ఉన్న ఉత్తమ కథా లక్షణాలు అన్నీ సంతరించుకొని కథలు ఈ రచయితవి. ప్రారంభోపసంహారాలు మాత్రం ప్రసిద్ధాంగ్ల కథలలోలాగా కథాలక్షణానుగుణంగా వుంటాయి.

కాలక్షేపంకంటే ప్రయోజనం సాధించేదిగా కథ ఉండాలన్నది రచయిత అభిమతం. ప్రయోజనం ప్రవేశపెట్టినప్పుడు కథాశిల్పం దెబ్బతినకుండా రచన చేయటం అసిధారావ్రతం! కత్తిమీది సాము!

శ్రీ రాజారాం కథలు ఓపికగా చదవకపోతే కథాత్మ గోచరంకాని పరిస్థితి ఎదురవుతుంది. అదెందుకు జరుగుతుందంటే, కథను దూరంగా వుంచి, పాత్ర రూపరేఖలో స్వభావమో, తన ఉద్దేశమో రచయిత స్పష్టంచేస్తున్న సందర్భంలో కథ ఎక్కడ ఆగిపోయిందో, మరెక్కడ ప్రారంభమవుతుందో తేలదు కాబట్టి. కథాగమనం కుంటుబడకుండా ఏంచెప్పినా రాణింపుకు వస్తుంది.

చక్కని ప్రారంభం లిఖించి, కొంతదూరం కథ నడిపి, ఆ మధ్యలో రచయిత తన జీవిత దృక్పథం చెప్పటం సాగించి, చివరిలో చక్కని ముగింపు చెప్పటం, శ్రీ రాజారాం కథ లన్నింటిలో స్పష్టంగా కనిపించే సత్యం.

ముగింపుతో కథకు ఒక ఉన్నతస్థితినిచ్చే నేర్పు రచయితకుంది. 'పర్కునుడేరా'లో 'మేక పిల్ల పులినెలా నమ్మగలిగింది' అన్నప్రశ్నకు 'అవి జంతువులు గదండీ!' అనే జవాబుతో ముగింపు మనుష్యులకు కొరడా దెబ్బ! 'నాకు ఈత బాగావచ్చు' అని విశాల 'సబల' ముగింపులో చెప్పినమాట పాఠకుడి హృదయంలో ఒక్కక్షణం స్పందన అవుతుంది. క్షయతో బ్రతికివున్న భార్యను ఖాతరు చేయని వాడు నాటకంలో పాత్రగా నాయికకు క్షయనస్తే అల్లాడిపోయిన తీరుతో ముగింపు చెందిన 'జగన్నాటకం' పాఠకుల గుండెలో నిలిచిపోతుంది. 'పోసిలే నాయనా! ఇది నాకు దక్కాలని లేదు' అని ముగిసిపోయిన కథ 'నగపేటికి చల్లచిందినన్'లో తులనమ్మ మాట ద్వ్యర్థికావ్యం. 'అడిగిరాని వరాలు'లో రమణయ్య సెలవు పెట్టాడో, కొడుకు పెట్టించాడో ఆలోచించుకోమంటుంది ఉపసంహారం. 'ప్రాప్తి' సమాప్తి పక్కెడు సత్యం ఇంత పని చేయుస్తుందా అని ఆశ్చర్యం కలిగిస్తుంది. 'మాతృనవ్తకం'లో సుమిత్ర ముగింపులో జగన్నాథంగారి అమ్మాయిగా రామకృష్ణ భార్యగా ఒకే పనిచేసి కనిపిస్తుంది. 'మర్రిచెట్టు' శతాబ్దాలపాటు ఇక్కడే వుంటుందనే పరిసమాప్తి, మనిషి గతించినా మానవత్వం నిలిచి వుంటుందనే సూచనను కలిగిస్తుంది. శ్రీ రాజారాం కథలన్నింటిలో ముగింపు తటిల్లతలాగా మెరిసి ఆలోచనాలోచనాలు విచ్చుకొనేట్టు చేస్తుంది.

ఈ మధ్య ముద్రితమైన శ్రీ రాజారాం 'పాటలతోట' కవిత్వం కంటే కవితాహృదయాన్ని, కవితా హృదయం కంటే సంగీతాన్ని, సంగీతం కంటే సంగీతహృదయాన్ని, ఉత్తరోత్తర బలీయంగా ప్రదర్శిస్తుంది.

పట్టణ నాగరికత ప్రతిబింబింప చేసే రచయితలూ, పల్లెజీవితం చిత్రించే రచయితలూ, మనస్తత్త్వం రూపొందించే రచయితలూ, సమస్యలు పరిష్కరించే సదుద్దేశంతో కథానిర్మాణం చేసే రచయితలూ పలువురు ఆంధ్ర సాహితీలోకంలో కథానికా భవితవ్యం ప్రసాదిస్తున్నారు. గ్రామ గత సమాజ సందర్శనం చేసే ప్రతిభావంతులయిన కథా రచయితలలో శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం విశిష్ట స్థానం పొంది వున్న సత్యం సరస పాఠకలోకం గుర్తించింది. మరింత సాహితీ తపశ్చర్య వల్ల కేంద్ర సాహిత్య ఎకాడమీ బహుమతి ఈ రచయిత పొందాలని మిత్రుల అభిమతం.

గ్రంథ విమర్శలు

రామాయణ సమీక్ష

[సంపాదకులు: శ్రీ ఇ. ఆర్. శ్రీకృష్ణశర్మ, ఎం. ఏ., పిహెచ్. డి; ప్రకాశకులు: శ్రీ వేంకటేశ్వర యూనివర్సిటి, తిరుపతి. డెమి 1/8 పేజీలు 116 - రాపరుకవరు. వెల: రు. 5/-]

శ్రీ వేంకటేశ్వర యూనివర్సిటీ కాలేజి, సంస్కృతశాఖవారు 1965 ఫిబ్రవరిలో జరిపిన సెమినార్ ఉపన్యాసాలు ఇందులో ప్రచురించినారు. మొత్తముమీద వ్యాసము లన్నియు ఆయావిషయము లను గూర్చి చక్కగా సమీక్ష చేసినవి. ఇందులో చేర్చి నంతవరకు, పరిమితమైన సమగ్రతతో ప్రదర్శింప బడుటచే, పాఠకులకు రామాయణ ప్రభావము గోచరించుచున్నది.

శ్రీ సంపావతిరావు ప్రారంభోపన్యాసములో రామాయణములో ధర్మము, రాముని శీలము ప్రధానము లనుచు, వాల్మీకి శ్రీరాముని మానవమాత్రునిగనే చిత్రించిరని వాలి వధమును ఉదాహరించిరి.

శ్రీ బి. ఆర్. శర్మ తమ అధ్యక్షోపన్యాసములో క్రీస్తుకు పూర్వమే దూరప్రాచ్య భూములలో (Greater India) భారతీయ సంస్కృతి ముఖ్యముగా రామాయణము మహాభారతము పంచతంత్రముల ద్వారా వ్యాపించినదనుచు, అవి యక్కడ స్థానిక జాతీయత సంతరించుకొన్నవనిరి. భరత భూమిలో వాల్మీకి రామాయణము రాముని ఉత్తమాదర్శ పురుషునిగా ప్రజాహృదయములలో హత్తుకొనజేసినదనియు, ఇక అవతారమూర్తిగా ప్రదర్శించువానిలో అధ్యాత్మ రామాయణము ప్రాధాన్యము వహించుననియు తెలుపుచు, ఉత్తరకాండము వాల్మీకి కృతమా కాదా యను వివాదమును స్పృశించిరి.

డాక్టరు పి. నాగరాజరావు రెండవనాటి అధ్యక్షోపన్యాసములో వాల్మీకిని 'కవీనాం కవిః' అనిరి. 'రామాయణము సర్వకాలములకు అనువర్తించు సద్గ్రంథమే ఐనను, ముఖ్యముగా నేటికాలము వారికి ఉత్తమోద్బోధము కావించుచున్నది. రాముడు ధర్మాత్ముడు, ధర్మనిష్ఠుడు, ధర్మజ్ఞేయుడు— 'రామో విగ్రహవాన్ ధర్మః'. ఇట్లనుచు చివరి పేరాలో శ్రీమద్రామానుజుల దృష్టిలో రామాయణము కావ్యమే కాదు, 'శరణాగతి' ప్రాధాన్యమును ప్రదర్శించు సాక్షాద్వేదమే ప్రాచేతసునివలన రామాయణ రూపమున అవతరించినదని సూచించిరి.

ఆ చివరి పేరాకు వివృతిగానే శ్రీ టి. కె. గోపాలస్వామి అయ్యంగారి 'న్యాసవిద్య—రామాయణము' అను వ్యాసము భావింపదగియున్నది. వేదాంతములలో ప్రసిద్ధమైన 32 బ్రహ్మవిద్యలలో న్యాసవిద్యయొకటి. అదియే ప్రపత్తి, శరణాగతి, శరణవరణము, ఆత్మనిక్షేపము—అను నామములతో వ్యవహరింపబడుచున్నది. నమశ్శబ్దము కూడ ప్రపత్తికే అన్వయించును. ఇట్లు చెప్పి రామాయణము ఏయేకాండములలో ఏయే సందర్భములలో ప్రపత్తిని ప్రదర్శించునో తెలిపిరి. కాని ఇందులో వేదాంత వచనములతోగాని బ్రహ్మవిద్యా స్వరూపముతోగాని తమ యాశయమును సమన్వయించుటకు ఏమాత్రము పూనుకొనకుండుట శోచనీయము.

'జైన సంప్రదాయములో రామాయణ కథ' ఎట్లు పెనవేసికొనినదో శ్రీ ఎచ్. సి. భయాని చక్కగా తమ వ్యాసములో వివరించిరి. అందులో వానరులు కపిధ్వజులైన విద్యాధరులు. రావణాదులుకూడ విద్యాధరులే. వారి సంప్రదాయములో బలదేవులు, వాసుదేవులు, ప్రతివాసుదేవులు ప్రతిమహాయుగమునను తొమ్మండుగురు చొప్పున అవతరింతురు. అందులో శ్రీరాముడు 8 వ బలదేవుడు, లక్ష్మణుడు 8 వ వాసుదేవుడు, రావణుడు 8 వ ప్రతివాసుదేవుడు. కన్నడ వాఙ్మయముతోడను! జైన సంప్రదాయ గ్రంథములతోడను పరిచయములేని పాఠకులు ఈ వ్యాసము ముఖ్యముగా గమనింప దగినది.

శ్రీ భగీరథమిశ్ర 'హిందీలోని రామాయణములు' అను వ్యాసములో రామాయణకథ హిందీలో 4 అంచెలుగా వ్యాపించినదని ప్రారంభించి ఏదశలో ఏ ఏ ప్రధాన గ్రంథములు వెలువడినవో చక్కగా ప్రదర్శించిరి. ప్రథమదశలో వాల్మీకి రామాయణమునకు అనువాదములు వెలసినవి. వానిలో విశేషము పేర్కొనదగినవి లేవు. రెండవదశలో రాముడు భగవంతుడే లోకోద్ధరణమునకై అవతరించి ఆదర్శజీవితము గడిపిన అవతార పురుషుడైనవాడు. వీనిలో కొన్నిటి నుదాహరించి అన్నిటిలో తులసీదాసు రామచరితమానసము అగ్రగణ్యమైనదని యథోచితముగా విస్తరించిరి. దానితర్వాత ఎన్నదగినవి ఆచార్య కేశవదేవుల 'రామచంద్రిక'యు సహజరాముల 'రఘువంశదీపిక'యు నని వానిని కొంత స్పృశించిరి. మూడవ దశలో శ్రీరామ పూజ ప్రత్యేక సంప్రదాయమై రసికోపాసనా సాహిత్యము వెలసినది. అందులో సీతారాములు రసస్వరూపులు. ఈ సంప్రదాయములో రమారమి 70 మందికవులు 200 గ్రంథములు రచించిరట. ఇక నాల్గవదశ ఆధునిక కాలము. ఈదశలో రాముడు ఆదర్శమానవుడు; సత్యము, ప్రేమ, ధర్మము అనుష్ఠించి సంఘమునకు మార్గదర్శకుడైనవాడు. వీనిలో మైథిలీ శరణగుప్త గారి 'సాకేత' నిరాలాగారి - 'రామకీ శక్తి పూజా' ప్రధానమైనవి. ఈ చక్కని వ్యాసము ముగించుచు, "But the idea that the theme of the Ramayana is out of date is gaining ground among the Hindi poets because of the feeling that more than what is sufficient has already been written on the theme," అని వ్యాసకర్త వ్రాసిన వాక్యముమాత్రము చింత్యము. అది వ్యాసకర్తవంటివారి కొందరిభావమునే ప్రదర్శించును గాని సాధారణముగా హిందీ కవులకు అన్వయించునని భావింపము. కొన్నివేల సంవత్సరములుగా భరతభూమిలోనేకాక, భారతీయ సంస్కృతి ప్రసరించిన ప్రదేశములందెల్ల నాటుకొనిన రామకథకు ప్రాతదనముండునా ? రామచరిత మానసమునకు ప్రతిస్పర్ధిగా శ్రీ విశ్వనాథ 'రామాయణ కల్పవృక్షము' రచన చేయుటయే ఆంధ్రదేశములోని కవులకు రామాయణకథ ప్రాతపడలేదనుటకు ప్రబలమైన నిదర్శనము. అట్టివారు హిందీ కవులలోమాత్రములేరా ? కంకంటి పాపరాజు అన్నట్లు 'రాఘవేశ్వరు చారిత్రము నెందరెన్ని గతులన్ వర్ణించినన్ గ్రాలదే!'

'తెలుగు వాఙ్మయములో రామాయణ కథ' అను వ్యాసములో శ్రీ టి. కోదండరామయ్య తెలుగులోపుట్టిన ప్రధాన రామాయణములనుగూర్చి చాలవరకు చక్కగా వివరించిరి. రామకథ స్త్రీల పాటలలో ఆంధ్రత్వము కూర్చుకొనినదికూడ 'లక్ష్మణదేవర నవ్వు' 'ఊర్మిళ నిద్ర' ఇత్యాదు లుదహరించి ప్రదర్శించినారు. కాని సుబ్రహ్మణ్యకవి కీర్తనాత్మకముగా అద్భుతమైన కావ్యశిల్పమును అద్భుతతరమైన గేయశక్తితో జోడించి రచించిన అధ్యాత్మ రామాయణమును ప్రస్తావింపకుండుట లోటుగా తోచినది. శ్రీ విశ్వనాథ 'రామాయణ కల్పవృక్షము'నకు నేడున్న విస్తార ప్రచారమునుబట్టి చవ్వని ఒక్కవాక్యముతోనే పూర్తిచేయుటయు తృప్తిగా లేదు. అట్లే వాసుదాసుగారి రామాయణము గూడ దాని ప్రచార విస్తృతినిబట్టి కొంత వివరింపవలసినది. వ్యాసకర్త క్లుప్తీకరించుట కట్లు చేసిరనలేము. రంగనాథ రామాయణ కర్తృత్వము విషయము అనవసరముగా దీర్ఘముగా ప్రస్తావించి గోన బుద్ధారెడ్డి తండ్రిపేరు పాండురంగ విఠలనాథుడై యుండగా దానిని క్లుప్తీకరించి రంగనాథుడని వాడియుండునని నిరాధారముగా ఒకానొకరు చేసిన ఆకాశసౌధతుల్యమైన ఊహను సమాదరించి విస్తరింపవలసిన అవసర మీ వ్యాసములో లేదు గదా! మరియు 44 వ పుటలో 'In the Valmiki Ramayana it is stated that Rama installed the idol of Siva at Rameswaram.' అని వ్రాసిరి. వావిళ్లవారు ప్రచురించిన రామాయణము యుద్ధకాండము, 125 వ సర్గములో నిట్లున్నది.

'ఏతత్తు దృశ్యతే తీర్థం సాగరస్య మహాత్మనః
సేతుబన్ధ ఇతిఖ్యాతం త్రైలోక్యేనాభిపూజితమ్.
ఏతత్పవిత్రం పరమం మహాపాతక నాశనమ్
అత్రపూర్వం మహాదేవః ప్రసాద మకరోత్ప్రభుః
అత్రరాక్షస రాజోఽయ మాజగామ విభీషణః'

అని మాత్రమే యున్నది. గోరఖపూరు గీతా ప్రెస్సువారు వేసిన రామాయణములో గూడ యుద్ధకాండము

123 వ సర్గలో పై శ్లోకాలే కొంచెము ముందు వెనుకలుగా ఉన్నవి. రామేశ్వరములో శ్రీరాముడు శివ విగ్రహము ప్రతిష్ఠచేసినట్లు వాల్మీకి రామాయణములో చెప్పవేలేదు. పై వాక్యములు పుష్పకవిమానములో తిరిగివచ్చుచు శ్రీరాముడు సీతతో పలికినవి. ఇట్టి విపరీతప్రమాదములు క్షంతవ్యములు కావు. ఇట్టివి ఆంధ్రులపై నాంధ్రేతరులకు అనాదరము కలిగించును. మరియు రామాభ్యుదయమును గురించి, 'The next work is the Ramabhyudayam a treatise on the Ramayana written in the Prabandha style.' (P. 33) అని వ్రాసిరి. అది Treatise కాదు. Treatise అంటే వ్యాసమువంటి వివరణ గ్రంథము కాని కావ్యముకాదు. పరభాషయైన ఆంగ్లము వాడుటలో మనకు కొన్ని పొరపాట్లు తప్పవుకాని ఇట్టివి అపార్థము కలిగించును.

'కన్నడ వాఙ్మయములో రామకథ'ను గూర్చి శ్రీ యు. కె. సుబ్బరాయాచార్ వ్యాసము కలదు. కన్నడములో భారతమునువలెనే రామాయణమును గూడ ముందు వ్రాసినవారు జైనకవులు. వారు జైన రామాయణములనే అనుసరించిరి. జైన రామాయణ కథలలో రెండు సంప్రదాయములు కలవు. ఒకటి గుణభద్రునిది ఉత్తరపురాణకథ. రెండవది విమలసూరి 'పఉమచరిఅ' ననుసరించునది. చాముండరాయ పురాణము గుణభద్రునికథ ననుసరించెను. దానికిని వాల్మీకి కథకును గల పది ప్రధానభేదములను వ్యాసకర్త తెలిపిరి. మరి విమలసూరి కథ ననుసరించియే అభినవపంప బిరుదాంకితుడగు నాగచంద్రుడు 'రామచంద్ర చరిత పురాణము' రచించెను. ఈ రామాయణమే కన్నడ రామాయణములలో చిరస్థాయికాంచినదని దానిలోని కొన్నిభాగములు వ్యాసకర్త అనువదించి వర్ణించిరి. కాని ఈ కథకును గుణభద్రుని కథకును గల ప్రధానభేదములుకూడ వివరించినచో బాగుండెడిది. మరియు వాల్మీకి రామాయణము, ఆనంద రామాయణము, అధ్యాత్మ రామాయణములనుకూడ కన్నడములోని కనుపడించిన ఇతర కవులను పేర్కొనిరి. 12 పేజీలున్న ఈ వ్యాసములో సజీవులైయున్న నేటి కవుల రామాయణములకు 6 పేజీలు ప్రత్యేకించుట చిత్రముగా తోచినది. అందును పద్మభూషణ డా. కె. వి. పుట్టప్ప (కువెంపు) 'రామాయణ దర్శనము'నకు $3\frac{1}{2}$ పేజీలు ప్రత్యేకించుట మరింత విచిత్రమనిపించును. అభినవపంప నాగచంద్రుని కృతికి $1\frac{1}{4}$ పేజీలు మాత్రమే వినియోగించి, దీనికింత విస్తృతిచూపుట వ్యాసకర్తకా గ్రంథమందుగల ప్రత్యేకాభినివేశమునే ప్రకటించునుగాని ఔచిత్యమును ప్రదర్శింపదు. తెలుగు రామాయణముల వ్యాసకర్త 19 పేజీల వ్యాసములో 19, 20 శతాబ్దముల ఆంధ్రరామాయణముల ప్రశంస 9 పంక్తులలో ముగింపగా, ఈ కన్నడ వ్యాసకర్త ఆధునికుల నింత విస్తరించెను. ఒకరిది అతివ్యాప్తి, ఒకరిది అవ్యాప్తి!

శ్రీ కె. ఎన్. ఎజుతచ్చన్ 'మళయాళములో రామాయణములను' గూర్చి వ్రాసిన వ్యాసము అట్లు కాక యథోచిత విన్యాసముతో సమగ్రసుందరమై విలసిల్లుచున్నది. నేటి మళయాళమునకు పిత యనదగిన తుంచత్ ఎళుతచ్చన్ (16 వ శతాబ్దము) రామాయణమునకు యథోచితోన్నత స్థాన మిచ్చిరి. ఆ కవి వాల్మీకి రామాయణము ననుసరింపక అధ్యాత్మ రామాయణము ననుసరించుట మళయాళ వాఙ్మయములోని విశిష్టత. ఆధునికులలో ప్రసిద్ధుడగువల్లథోల్ కవి వాల్మీకి వాడిన ఛందస్సులను గూడ మార్పుచేయక పద్యమునకు పద్యము చొప్పున చేసిన అనువాదమును గూర్చి ప్రస్తావించి, శ్రీ కుమారన్ ఆశాన్ 'చింతావిష్ట'యాయ సీత' అను కావ్యములోని భావసౌందర్యమును శ్లాఘించిరి. మళయాళ వాఙ్మయములో బహువిధ రంగములలో రామకథ ఎట్లు విస్తరించినదో తెలిపి, వ్యాసము పరిసమాప్తి చేయుచు, తక్కిన భాషాకవులవలెగాక మళయాళ కవులు రామాయణ కథావృత్తాంతములను సంప్రదాయసిద్ధమగు కథను వదలి మార్పులుచేయుట కిచ్చగింపక దాని పవిత్రతను భద్రపరచిరని వక్కాణించిరి. ఇది రామకథాభిమానులందరు గమనింపదగిన విశేషము!

శ్రీ ఈ. ఆర్. శ్రీకృష్ణశర్మ 'రామాయణములో ప్రదర్శించిన ధర్మమును గూర్చి ఒక భావము' అను వ్యాసములో శ్రీరాము డవలంబించిన ధర్మస్వరూపమును కొంత విచారణ చేసిరి. అందులో మూడు ముఖ్యసందర్భము లెత్తుకొనిరి. (1) దండ

కారణ్య మునుల ప్రార్థనచే వైరము లేకుండ రాక్షస వధమునకు పూనుకొనుట (2) వాలివధము (3) సీతను అగ్నిశుద్ధి కోరుట. వ్యాసకర్త జీవితములవలెనే ధర్మ స్వరూపమును మార్చుచెందుచుండుననుచు శ్రీరాము డనుష్ఠించినది 'శ్రేష్ఠధర్మము' అని శ్రీరాముని వచనములనే ఒత్తిపలికిరి. వ్యాసకర్త సమర్థన మూడగా జర్మనుతత్త్వవేత్త నీచే (Nietzsche) ప్రవచించిన అతిమానవ (Superman) ధర్మముగా భాసించినది.

ఈ సంపుటములోని వ్యాసము లన్నిటికి చివర నున్న 'వాల్మీకేః గేయ పరిస్పన్దః' అను సంస్కృత వ్యాసము మకుటాయమానమైనది. అది ఒక్కటే సంస్కృతములో నున్నది. తక్కినవి ఆంగ్ల వ్యాసములు. ఈ సంస్కృత వ్యాసరచయిత మన రా. అనంత కృష్ణశర్మగారవుట ఎంతయు సమ్మోదావహమైనది. దీనిలో రామాయణము నెడల గౌరవభావము వదలకయే, మోమోటము లేకుండ శ్రీ శర్మ విషయ విచారణ చేసిరి.

'పాఠ్యేగేయే చ మధురమ్'—'ప్రమాణై స్త్రిభి రన్వితమ్'—'జాతిభిః సప్తభి ర్బద్ధమ్' 'తన్త్రీలయ సమన్వితమ్'—'సమ తాల సమన్వితమ్'—'మార్గ విధాన సమ్పదా'—ఇత్యాది ప్రయోగములు రామాయణము నందే కలవు. ఈ ప్రయోగముల అర్థమును విచారణచేసి వాల్మీకి ఉద్దేశించిన రామాయణ గాన సంప్రదాయము నేడు కానరాదని నిర్ధారణ చేసిరి. అంతే కాక నాట్యశాస్త్రములోగాని సంగీత రత్నాకరాది శాస్త్రగ్రంథములలోగాని చెప్పబడిన లక్షణములు కొన్ని నేడు దురవగాహముగా నున్నవి. ఒకనాడు దేశిగా పరిగణింపబడినదానికే తర్వాత లక్షణము ఏర్పడగా, నది మార్గగా పరిగణితము కాసాగినది. అందుచే కుశలవులు రామాయణ గానముచేసిన మార్గ విధాన సమ్పద నేడు కానరాకున్నది. ఐనను నేటికిని అనన్యసామాన్యమైన సంగీత పరిస్పంద మున్నది కనుక—ఆనాటి మార్గ విధానము కాకపోవుగాక—అద్యతన దేశీయపథముననే యథారుచిగా యథాశక్తిగా శ్రీ రామాయణమును విస్రబ్ధముగా గానము చేయుచు పఠించుచు ధన్యుల మగుదముకాకయని శర్మగారు కావించిన ఉద్బోధము సహృదయు లందరికి సమ్మతమై ధైర్యము కలిగించునదిగా నున్నది.

ఈ సభలు జరిగిన రోజులలో రైళ్ల రాకపోకలకు కలిగిన ఆటంకములవలన కొందరు విద్వాంసులు సభలకు రాలేకపోవుట ఈ సమీక్ష అసమగ్రతకు కారణముగా సంపాదకులు నివేదించిరి. సభలకు రాని వారి వ్యాసములు కొన్ని యిందున్నవి. తక్కిన వట్లేల తెప్పించి ప్రచురింపలేదో సంపాదకులు తెలుప లేదు. ప్రక్కనే ఉన్న తమిళ రామాయణముల వ్యాసమైన నిందులో లేదు. మహారాష్ట్రము, గుజరాత్, ఓఢ్రము, బంగాళీ, కాశ్మీరీ ఇత్యాదిభాషల రామాయణములగూర్చి ప్రయత్నించిరా? జావా, బలి, మలయా, కాంబోడియా, సయాము, బర్మా మొదలగు దూరప్రాచ్యభూములలో రామాయణకథ బహుముఖముల వ్యాప్తిచెందినది. ఆ వివరములు కూడ తెలుపని రామాయణ సమీక్ష సమగ్రము కానేరదు. పైవన్నియు నొకవిత్తు, సంస్కృత మొకయెత్తు. ఇది సంస్కృత శాఖవారు కూర్చిన పరిషత్తు. సంస్కృతములో ఏయే రామాయణములున్నవో, సంస్కృత కావ్యములలో, నాటకములలో రామకథాగంగ ఎట్లు సంపన్నమై పొంగి పారినదో తెలుపకుండుటమాత్రము క్షంతవ్యము కాదు.

పుస్తకము కూర్పు కూడ సరిగా యూనివర్సిటీవారి సెలెక్షన్సు టెక్స్టు పుస్తకమువలెనే అనాకర్షకముగా ప్రచురింపబడుట కూడ విషాదకరముగా నున్నది. ఈ విధముగానున్న ఈ 116 పేజీల గ్రంథము వెల రు. 5/- లు పెట్టుటలో ప్రచురణకర్తల ఉద్దేశము బోధపడుటలేదు. అచిరకాలముననే సమగ్రమైన రామాయణ పరిషత్తు జరిపి, సర్వాంగ సుందరముగా మరొక సమీక్షాగ్రంథమును శ్రీ వేంకటేశ్వర యూనివర్సిటీవారు ప్రకటించి శ్రీమద్రామాయణ ప్రియులయు సహృదయులయు మన్ననలకును కృతజ్ఞతకును ఇతోధికముగా పాత్రులగుదురు గాక!

—నోరి నరసింహ శాస్త్రి.

ఆధునిక చరిత్ర

('ఆధునిక చరిత్ర' మూలం: ఎ. వి. ఎఫిమోవ్. అనువాదకుడు: రాచమల్లు రామచంద్రా రెడ్డి. విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్‌హౌస్. విజయవాడ—2. వెల: 9-00.)

ఎఫిమావ్ మరియు ఐదుగురు యితర రచయితలు కలిసి 'ఆధునిక చరిత్ర' అను యీ గ్రంథాన్ని రష్యన్ భాషలో వ్రాశారు. దానిని ఆంగ్ల భాషనుండి తెలుగులోనికి రాచమల్లు రామచంద్రారెడ్డిగారు అనువదించారు. అనువాదం సరళంగా వుంది.

'మహా విప్లవకారులూ, మహావిద్యావంతులూ ఐన మార్క్స్-ఏంగిల్సులు సమాజ అభివృద్ధిని గురించి ఒక సిద్ధాంతం రూపొందించారు. ఆ సిద్ధాంతాన్ని చరిత్ర గతి పూర్తిగా బలపరుస్తున్నది' (పేజి. 10) అని యీ 'ఆధునిక చరిత్ర' కర్తల విశ్వాసం. ఆ సిద్ధాంతాన్ని లక్ష్యంగా పెట్టుకొని యీ పుస్తకం రచింపబడింది.' కనుక అందలి సత్యాసత్యాలను తర్కించవలసిన అవసరం ఏర్పడుతున్నది.

19-వ శతాబ్దిలో కారల్‌మార్క్స్, ఫ్రెడరిక్ ఏంగిల్సులను యిరువురు మేధావులు గతితార్కిక భౌతికవాదమనే నూతన దర్శనాన్ని వెలయించారు. ఆ దార్శనిక సిద్ధాంతాలను వారు సమాజ పరిణామానికి అన్వయించి ఆర్థికనియతి సూత్రాన్ని ప్రతిపాదించారు. ఈ ఆర్థిక నియతి సూత్రం ప్రకారం ఉత్పత్తి విధానం, ఆర్థిక స్థితిగతులు చరిత్ర పరిణామాన్ని నిర్ణయిస్తాయి. వాని మూలంగా సమాజంలో ప్రధానంగా రెండు వర్గాలు యేర్పడుతాయి. ఉత్పత్తి సాధనాలు స్వాధీనమందున్న వర్గమెప్పుడూ పాలకవర్గమవౌతుంది. అట్లులేనివర్గం పాలితులు. పాలకవర్గం పాలితులను దోచుకుంటుంది. ఈ రెండు వర్గాలమధ్య సంఘర్షణ అనివార్యం. ఈ సూత్రాన్ని పురస్కరించుకొని సమాజ పరిణామం అర్థం చేసికోవలసి వుంటుంది. సమాజం తొలిదశలో మానవుని జీవితం సాక్షాత్తు ప్రకృతిమీద ఆధారపడి వుంది. అప్పుడు సొంత ఆస్తి లేదు. ప్రాకృతిక వస్తువులను సమాజం ఉమ్మడిగా అనుభవిస్తూ వుండేది. తర్వాత సొంత ఆస్తి యేర్పడి బానిస యుగం ప్రారంభమైంది. బానిస యుగంలో బానిస యజమానులకూ బానిసలకూ మధ్య వర్గపోరాటం జరిగింది. తర్వాత భూస్వామిక యుగం వచ్చింది. ఈ యుగంలో పాలకవర్గంగావుండిన భూస్వాములకూ దళితవర్గంగావుండిన రైతులకూ, పరిశ్రమలను అభివృద్ధి చేస్తూవున్న బూర్జువాలకూ మధ్య వర్గపోరాటం జరిగి పెట్టుబడిదారీ యుగం ప్రారంభమైంది. ఈవిధంగా చరిత్ర పరిణామంలో వర్గపోరాటం అనివార్యమని మార్క్సిస్టు సిద్ధాంతం తీర్మానించింది. ఇక పెట్టుబడిదారీయుగంలో ప్రధాన ఉత్పత్తి సాధనం యంత్రం. యంత్రాధిపతులు అనగా పెట్టుబడిదారులు అధికారం స్వాయత్తం చేసికొంటారు. లాభంకోసం పెట్టుబడిదారులు ఉత్పత్తి సాగిస్తారు. వారు కార్మికులకు కేవలం బ్రతకటానికి కావలసినంతమాత్రమే యిస్తూ, అదనపు విలువను అపహరిస్తారు. దీనివల్ల పెట్టుబడిదారులకూ శ్రామిక వర్గానికీమధ్య పోరాటం తప్పదనీ, విప్లవం రాక తప్పదనీ, శ్రామికవర్గం జయించితీరుతుందనీ, ముందుగా శ్రామికనియంతృత్వం నెలకొల్పబడుతుందనీ, తర్వాత వర్గాలు అంతరించి, దోపిడీరహితమైన సోషలిజం యేర్పడుతుందనీ మార్క్సిస్టు సిద్ధాంతం ఉద్ఘాటిస్తున్నది.

పైన పేర్కొన్న మార్క్సీయ చారిత్రకవాదం సిద్ధాంతరీత్యా అహేతుకం. అనుభవం దృష్ట్యా అవాస్తవికం. సమాజపరిణామానికి ఉత్పత్తి విధానమే మూలకారణం కాదు. రాజకీయ విప్లవాలు, శాస్త్రపరిజ్ఞానం, వ్యక్తుల ప్రాబల్యం, భావాలప్రభావం కూడ ముఖ్యకారణాలే. ఆర్థికస్థితిలోనిమార్పే మానవచరిత్రలోని ఇతర పరివర్తన లన్నిటికీ పరమకారణం అయితే ఆర్థిక స్థితిలో వస్తున్న యీ మార్పు దేనివల్ల కలుగుతున్నది ? ఈ ప్రశ్నకు మార్క్సిజంలో సరియైన సమాధానం లభించదు. ఉత్పత్తి విధానం సర్వం నిర్ణయిస్తుందన్న వాదం శాస్త్రకారుల, మహాపురుషుల ప్రాముఖ్యాన్ని వివరించలేదు. పైగా యీ వాదం చరిత్రను ఒక సాంఘికశాస్త్రంగా పరిగణించటంలేదు. అహేతుకమైన గతితర్కాన్ని సమాజపరిణామానికి సంధించి, వర్గపోరాటమనే ఏకగతిని చరిత్రకు కల్పించి, యీ వాదం చరిత్రను ఒక కర్మసిద్ధాంతంగా, ఒక జోస్యం చెప్పేపద్ధతిగా చిత్రిస్తున్నది. అందుకే ప్రొఫెసర్ సెబైన్ ఈ క్రింది విధంగా వ్రాస్తున్నాడు:—
("The notion that society advances with iron necessity toward an inevitable goal

belongs to the realm of religion or fate rather than to that of science or history.")

ప్రాచీన చరిత్ర మాట ఎలా వున్నా, కనీసం గత వందయేండ్లలో వచ్చిన చారిత్రక పరిణామాలనైనా యీ వాదం సహేతుకంగా వివరింపగలదా? అంటే లేదనే చెప్పాలి! మార్క్సీయ సిద్ధాంతం ప్రకారం పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థలు విచ్ఛిన్నం కాలేదేమి? ఆ సిద్ధాంతం ప్రకారం పారిశ్రామిక దేశంలో రావలసిన సోషలిస్టు విప్లవం పారిశ్రామికంగా నుకబడిన రష్యా, చైనాలలో ఎలా వచ్చింది? సోషలిస్టు వ్యవస్థకు ప్రతిగా ప్రజాస్వామ్యం బలపడిందేమి? ప్రజాస్వామికదేశాలలో కార్మికుల స్థితిగతులు నానాటికీ మెరుగైనవేమి? సోషలిస్టురాజ్యాలమధ్య సయోధ్య ఎందుకులేదు? ఈ ప్రశ్నలకు ఆర్థిక నియతివాదం సంతృప్తికరమైన సమాధానాలు యివ్వలేదు. కాగా మార్క్సీయ చారిత్రక సిద్ధాంతం గత చరిత్రను తప్పుగా అర్థం చేసుకొంది. భవిష్యత్తును తప్పుగా చిత్రీకరించింది.

అయినప్పటికీ యీ 'ఆధునిక చరిత్ర' మార్క్సిస్టు సిద్ధాంతాలు అనుల్లంఘనీయాలనీ, కారల్ మార్క్స్—లెనిన్ మహాశయుల సూక్తుల ప్రకారమే చరిత్ర నడిచిందనీ, 'ప్రపంచంలోని అన్నిజాతుల ప్రజలకూ కమ్యూనిజమే భవిష్యత్తు' (పేజి. 30) అనీ ఘోషిస్తుంది. ఈ గ్రంథంలో 1640 నుండి 1918 వరకు జరిగిన చరిత్ర సమీక్ష చేయబడినది. 1640 లో ఇంగ్లండులో వచ్చిన విప్లవం పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థకు నాంది యనియూ, 1917 అక్టోబర్‌లో జరిగిన రష్యా విప్లవం సోషలిస్టు వ్యవస్థకు నాందియనియూ గ్రంథకర్తల విశ్వాసం. మార్క్సిస్టు సూత్రాలను తు. చ. తప్పకుండా అన్వయించాలంటే కొన్ని వాస్తవాలను మరచి, కొన్ని సంఘటనలను విరిచి, చరిత్రనూ, చారిత్రక వ్యక్తులనూ 'చిత్రవధ' చేయవలసివుంటుంది. అందువలన అతివ్యాప్తి, అవ్యాప్తి దోషాలు బహుళం కాకతప్పవు. అందుకు యీ 'ఆధునిక చరిత్ర'యే నిదర్శనం.

ఈ పుస్తకంలో 'ప్రవేశిక' అను భాగంలో ప్రాచీన యుగంలోనూ, మధ్యయుగంలోనూ జరిగిన సామాజిక అభివృద్ధి యొక్క ముఖ్యలక్షణాలు వివరింపబడినాయి. ఈ భాగంలో నవీనయుగోదయానికి తోడ్పడిన సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవనం (రినైజాన్సు), మత సంస్కరణోద్యమం (రిఫర్మేషన్)వంటి ఉద్యమాల ప్రాముఖ్యం చర్చింపబడలేదు. పైగా యెటువంటి ఉపపత్తులు చూపకుండా కొన్ని తీర్మానాలు చేయబడినాయి. ఉదాహరణకు:—'క్రీ. పూ. నాల్గవ సహస్రాబ్దికి. క్రీ. పూ. మొదటి సహస్రాబ్దికి మధ్య నైలునదీ లోయలోనూ, టైగ్రిస్, యూఫ్రటిస్ నదుల లోయల్లోనూ, భారతదేశంలోనూ, చైనాలోనూ విశాలమైన ప్రాంతాల్లో బానిస నియంతృత్వాలు విస్తరించి ఉండేవి. గ్రీసులోనూ, రోములోనూ అవి అత్యున్నత దశను అందుకున్నాయి.' (పేజి 15). యూరప్‌లో 5 వ శతాబ్ది కాలంలో ఫ్యూడల్ వ్యవస్థ యేర్పడిందంటూ 'ఆసియాలో ఈ మార్పు కొన్నిదేశాల్లో ముందుగానూ, కొన్నిదేశాల్లో కొంత తర్వాతనూ వచ్చింది.' (పేజి 18) అంటే పాఠకుడు యేమని నిర్ణయించుకోవాలి? చారిత్రక గ్రంథాల్లో స్పష్టతలేని యిటువంటి వాక్యాలు గర్హ్యణీయాలు.

ఈ గ్రంథంలో చరిత్రను వర్గపోరాటంగా ఋజువు చేయటానికి యత్నం జరిగింది. అందువల్లనే ఒక్కకలం పోటుతో ఆంగ్ల, ఫ్రెంచి, అమెరికా విప్లవాలూ, వలసదేశాల్లోవచ్చిన జాతీయ పోరాటాలూ, వర్గపోరాటాలుగా బూర్జువా విప్లవాలుగా వర్ణింపబడినాయి. 'అమెరికన్ రాజ్యాంగచట్టంలోని కొన్ని వకాలిక సూత్రాలూ, రాష్ట్రాల రాజ్యాంగచట్టాలూ

ఉపయోగకరమైన
సరికొత్త గ్రంథములు
వ్యవసాయము — ఫిషరి — కోళ్ళ పెంపకం — ఆడవులు — తోట పని — యింజనీరింగ్ — వైద్యము — వివిధ సాంకేతిక విషయములపై గ్రంథములు గలవు. కేటలాగు ఉచితము.
ఇంగ్లీషులో వ్రాయుండి :
N. K. PAUL & SONS,
P. B. No. 12202, Calcutta—5.

స్పష్టంగా ప్రజలకు వ్యతిరేకంగా ఉద్దేశింపబడినాయి' (పేజి 76) అనియూ, అమెరికాలోని సుప్రీంకోర్టు 'సామాన్య ప్రజలకు వ్యతిరేకంగా బూర్జువాలను పదేపదే బలపరిచింది' (పేజి 77) అనియూ యీ చరిత్ర కర్తల తీర్పు. ఫ్రెంచి విప్లవం వ్యక్తిగతమైన ఆస్తి హక్కును గుర్తించి వర్గపీడనను సమర్థించినదని వీరి నిర్ణయం. (పేజి 107). నెపోలియన్ ప్రవేశపెట్టిన చట్టాల ప్రధాన ఉద్దేశం తమ ఆస్తులను అనుభవించుకోటానికి బూర్జువాలకు హామీలు యివ్వటమేనట! (పేజి 144). ఈ చరిత్రకర్తల నిర్ణయాలు ఎంత అస్పష్టంగా, అవాస్తవికంగా వుంటాయో యీ క్రింది ఉదాహరణలు ఋజువు చేస్తాయి. 'భారతదేశంలోని అస్పృశ్యులు మొత్తం సమాజానికి చెందిన బానిసలు' '18-వ శతాబ్ది మధ్యలో ఫ్యూడల్ యుద్ధాలమూలంగా, రైతు తిరుగుబాట్లమూలంగా, మొగల్‌సామ్రాజ్యం విచ్ఛిత్తి పొందింది' (303 పేజి), '1857—1859 లో భారతదేశంలో బలీయమైన ప్రజా తిరుగుబాటు జరిగింది. ప్రధాన తిరుగుబాటుదారుల్లో సిపాయిలూ, రైతులూ, చేతివృత్తులవాళ్లు వున్నారు'. (308 పేజి). 'ఇంగ్లీషు కార్మికులకు మార్క్సిస్టు రకం రాజకీయ పార్టీని నిర్మించుకోవలసిన అవసరం గుర్తించేటంత పరిణతిలేదు.' (458). 'ఐశ్వర్యాల్లో పొరలాడే కొద్దిమంది దురహంకృత కోటీశ్వరులకూ, నిత్యం కటిక దరిద్రపు అంచులో బ్రతికే లక్షోపలక్షల కార్మికులకూ మధ్యవుండే అగాధంవిషయంలో అగ్రదేశం అమెరికా.' (501 పేజి).

కొందరు చారిత్రక వ్యక్తులను వర్ణించిన తీరు యీ గ్రంథకర్తల దృక్పథంలోని బలహీనతను చాటుతోంది. అందుకు ఈ క్రింది ఉదాహరణలు చూడండి: —'వోల్టేరుకు విప్లవమంటే భయం' (95 పేజి). 'రూసో బూర్జువా పరిపాలన స్థాపించటానికి పోరాడినాడు.' (97 పేజి). 'లాయిడ్ జార్జి సామాన్య ప్రజలను మోసగించటంలో సిద్ధహస్తుడు.' (460 పేజి). 'అమెరికన్ సామ్రాజ్యవాదుల్లో అత్యంతదురాక్రమణశీలవర్గాల ప్రతినిధి రూజ్వెల్టు' (513 పేజి). 'ప్రెసిడెంట్ విల్సన్ అమెరికన్ కోటీశ్వరుల ప్రతినిధి' (520 పేజి). కమ్యూనిస్టులు ప్రతిపాదించిన విప్లవమార్గాలను తిరస్కరించిన సోషలిస్టు నాయకులను యీ గ్రంథం పెట్టుబడిదారుల ఏజెంటులనీ, అవకాశవాదులనీ అవహేళన చేస్తోంది. 'లూయీబ్లాంక్ సోషలిస్టునని చెప్పుకున్నా, కార్మికులకు ద్రోహం చేసినాడు' (245 పేజి). 'ఫ్రెంచి రచయిత, పాత్రికేయుడూ అయిన ప్రౌధన్‌కు యేమీ తెలియకపోయినా అహంకారం యెక్కువ' (352 పేజి).

1917 లో రష్యాలో జరిగిన సోషలిస్టు మహావిప్లవం 'భూములను పారిశ్రామికసంస్థలనూ సమాజ ఆస్తిగా ప్రకటించి, దోపిడీని సకలరూపాలలోనూ రద్దుచేసింది' (107 పేజి) అని యీ గ్రంథం విశ్వసిస్తోంది. భూములనూ, పరిశ్రమలనూ సమాజఆస్తిగా ప్రకటించితే దోపిడి ఎలా రద్దు అయిపోతుంది? అప్పుడు అదనపు విలువ ఏమయిపోతుంది? సమాజపరం చేయటమంటే ప్రభుత్వ యాజమాన్యంలో వుంచటమేగదా? దానివలన ప్రభుత్వానికి విస్తృతమైన నిరంకుశాధికారాలు దత్తంచేయటమేగదా?— ఇటువంటి ప్రశ్నలకు యీ గ్రంథంలో సమాధానాలు దొరకవు.

మార్క్సిస్టు కళ్లజోడుతో చరిత్రను పరిశీలించినందువల్ల ఈ 'ఆధునిక చరిత్ర' రచయితలు అనేక ముఖ్యవిషయాలను వదలిపెట్టినారు. వారు ఉత్పత్తి విధానానికీ, ఆర్థికస్థితిగతులకూ, కార్మికోద్యమాలకూ అత్యంతప్రాధాన్యం యిచ్చారు. శాస్త్రపరిశోధనలకూ, సాంకేతిక విజ్ఞానానికీ, భావవిప్లవాలకూ, తాత్త్విక పరిణామాలకూ, సంస్కృతీ వికాసానికీ యీ 'చరిత్ర'లో స్థానం లభించలేదు. ఇక ఆధునికయుగంలో చెప్పుకోతగిన అనేక చారిత్రక సంఘటనలు—ముఖ్యంగా జాతీయరాజ్యాల ఆవతరణ, జాతీయవాద విజృంభణ, ప్రజాస్వామ్య వికాసం, సోషలిస్టుభావాల ప్రగతి, సెక్యులర్ సమాజపరిణామం, పెట్టుబడిదారీవ్యవస్థలో వచ్చిన సంస్కరణలూ—మొదలయినవి ఇందులో కనపడవు. పైగా ఆసియా రాజ్యాల చరిత్రకు తగినంత ప్రాధాన్యం లేకపోవటం యీ గ్రంథంలోని మరొక లోపం.

ఈ 'ఆధునిక చరిత్ర' సంకుచిత మార్క్సియ

సిద్ధాంతపు చట్రంలో పోతపోయబడిన గ్రంథం. మార్క్సిస్టు సిద్ధాంతంలోని ముఖ్యలోపాలన్నీ ఇందులో గోచరిస్తున్నాయి. మార్క్సిజంపట్ల మూఢ విశ్వాసం కలవారు బహుశా దీనిని మెచ్చుకోవచ్చు. సమగ్రమైన యదార్థ చరిత్రనూ, సాంస్కృతిక వికాసాన్నీ తెలిసికొనగోరు సత్యప్రియులకు ఇది నిరుప యోగం!

—కె. వి. ఆర్.

పైరుగాలి

[కథల సంపుటి: రచన: శ్రీ కలువకొలను సదానంద. ప్రకాశకులు: విశ్వప్రభ ప్రచురణలు పాకాల, చిత్తూరుజిల్లా వెల: రు. 2—25.]

ఈ సంపుటిలో పైరుగాలి, సూత్రధారి, అప్పిచ్చువాడ, వింతరైలు, ఆదర్శం, భేతాళకథ, అన్నదాత, ఉన్నమాట, పిల్లనగ్రోవి, చక్రం—అనే పది రచన లున్నాయి. అన్నీ యింతకుముందు వివిధ పత్రికలలో ముద్రితమైనవే...

ఈ రచనలన్నీ 'కథ'లని చెప్పేందుకు వీలు లేదు. రచయిత తాను చెప్పదలుచుకున్నదాన్ని మాటిగా, శేరుగా చెప్పడంతప్ప కథా స్వరూపాన్ని గురించి ఎక్కువగా పట్టించుకోలేదనిపిస్తుంది. రచనలలో చక్కని కథనమూ, శక్తివంతమైన ఆలోచనా ధోరణీ గోచరిస్తున్నాయి కాని, 'కథలు'గా పఠితల మనసులలో నిలిచిపోగల లక్షణం లోపించిందని చెప్పక తప్పదు. అయినా రచయితకున్న కథనచాతురీ, ఆహ్లాదకరమైన శైలీ మిక్కిలి మెచ్చదగినవి.

'పైరుగాలి'లో బుద్ధిగా చదువుకుంటున్న రాధమ్మ నిమా చదువుకోని రాముడికి మనసిచ్చి, మను వాడటం రచయిత నేర్పుగా చిత్రించారు. 'సూత్రధారి' కథలో ఇంకా ఉయ్యాలలోనే ఉన్న తన పసి కందు పెరిగి పెద్దవాడైనతర్వాత ఆడుకునేందుకు పనికివస్తుందని సుభద్రమ్మ పొరుగుపిల్ల లాడు కుంటున్న బంతిని మురుగుకాల్వలోనుంచి తీసి దాచింది. కాని గంగాబాయి గయ్యాళిలా బంతి దొంగను నానాదుర్భాషలూ ఆడుతూవుంటే వినలేక కళ్లనీళ్ల పర్యంతమై చివరకు ఆ బంతిని చాటుగా అక్కడే పారేస్తుంది సుభద్రమ్మ......ఇది ఈ సంపుటిలో మరొక చక్కని రచన......నిరంతరదానశీలుడైన విశ్వనాథం చాలామందిని క్షుద్బాధనుంచి రక్షించాడు. కాని అవసరసమయంలో అతన్ని ఆదుకునేవారే కరువైనారు. విశ్వనాథం మరణం మంచితనానికి మరణం వంటిది. 'అన్నదాత' అనే శీర్షికక్రింది ఆ రచన అందు వల్లనే గుండెలను కదిలించగలదు.

'అప్పిచ్చువాడ', 'వింతరైలు', 'భేతాళకథ', 'చక్రం', కూడా బాగున్నాయి. ఆదర్శం, ఉన్నమాట, పిల్లనగ్రోవి ఈ మూడూ అంతంతమాత్రపు రచనలు.

రచయిత కథాస్వరూపాన్నిగురించి మరికొంచెం ఆలోచించి కృషిచేస్తే మిక్కిలి మంచిరచనలు చేయ గలరని ఆశించేందుకు ఈ సంపుటి బలమైనసాక్ష్యమే యిస్తున్నది.

—పి.

హౌస్ సర్జన్

[నవల. రచయిత : శ్రీ కొమ్మూరి వేణుగోపాల రావు. ఎమెస్కో పాకెట్ బుక్ ప్రచురణ: యం. శేషాచలం అండ్ కో. మచిలీపట్నం, మద్రాస్, సికింద్రాబాద్. ప్రతులకు: ఆంధ్రప్రదేశ్ బుక్ డిస్ట్రిబ్యూటర్సు, రాష్ట్రపతి రోడ్, సికింద్రాబాద్. వెల: రు. 2–00 పేజీలు: 228]

డా॥ ఎస్. మధుకరరావు హౌస్ సర్జన్సీ చేస్తున్న, ఉత్సాహవంతుడైన, పెళ్లికాని యువకుడు. ప్రేయసిని చూడాలని ప్రియుడుపొందే తపనతో తుల్య మయింది, మధు, వైద్యవిద్య లోతులు తెలుసుకొనే కోర్కెతో పొందుతాడు.

ఈ నవలలో రకరకాల జబ్బులు, (ఎందరు మనుష్యులో అన్నిరకాల జబ్బులు) వాటికి డాక్టర్లు ఏం మందులు వాడుతారో, ఆమందులు —వాటిపేర్లు, హాస్పిటల్లో తిరిగే డాక్టర్లు, నర్సులు పేషెంట్లు, రోగులవెంట వచ్చినవాళ్లు, మందుల వాసనలు అదొక ప్రత్యేక లోకం.

ఒక వృత్తికి సంబంధించిన నవల, 'డాక్టరు కథ' తప్ప ఇంతవరకు ఆంధ్రసాహిత్యంలో వెలువడి

నట్లు లేదు. అంతా వైద్యవృత్తి సంబంధి సంగతిగా ఉన్న ఈ నవల ఈకోవలో గుర్తింపదగింది.

శ్రీ కొమ్మూరి వేణుగోపాలరావు యం.బి.బి.యస్. పూర్తిచేసి, హౌస్ సర్జన్సీ పూర్తిచేసి డాక్టరుగావున్న రచయిత. పేరు ముందు 'డా॥' అని పెట్టుకోక పోవటం పఠనపాఠకులు గమనించిన రచయిత. సంయమనం హర్షింపదగింది.

ఈ నవలలో పాత్ర అయిన మధు వైద్యవృత్తి ప్రాణప్రదంగా భావించుకొన్న యువకుడు. ఆ రంగంలో ఈ జీవితంలో తెలుసుకో గలిగిందంతా తెలిసికొని, దానివల్ల తన ప్రజలకు ఏమో మేలుచేయాలని భావించే యువకుడు. కాల్పనిక మనస్తత్వం విస్తారంగా గుండెలనిండ నింపుకొన్న సమాజాభ్యుదయ కాంక్షాజీవి. అంతకంటే పైకి పైపైకి పోవాలని తలంచే తృష్ణ కలవాడు. హౌస్ సర్జన్సీ పూర్తి అయిన వెంటనే పై చదువులకోసం పైదేశం అయిన యునైటెడ్ కింగ్‌డమ్ వెళ్ళిపోయాడు.

ఈ మధుచుట్టూ చాలా పాత్రలు ఉన్నాయి. డాక్టర్లు, హౌస్ సర్జన్లు, మొదలైనవాళ్లు. ఇంకా రోగులూ వాళ్ళవాళ్ల రోగాలూ ఉన్నాయి. అయితే ముఖ్యమయిన పాత్రలు రెండు. నళిని నర్సు! మృదుల హౌస్ సర్జన్!

మృదుల, నళిని అక్కచెల్లెళ్లవంటి వారు. ఇద్దరూ మధును ప్రేమించారు. నళినిపాత్ర ఎగ్రెసివ్‌గా వుంటుంది. మృదుల పాత్ర డిఫెన్సివ్‌గా వుంటుంది. ఇద్దరికీ మాట్లాడటం బాగాచేతనవుతుంది. మృదులలో వక్రోక్తి ఎక్కువ. నళినిలో స్వభావోక్తి.

నళిని మాటలు నిష్కల్మషంగా, ఆత్మీయంగా, వుంటాయి. ఆమె ప్రేమలో స్వార్థంలేనట్లు రచయిత చిత్రీకరణ కొంతవరకు సహజంగానే వుంటుంది.

మృదుల పెద్దయింటి అమ్మాయి. మధుమ పెళ్లిచేసుకోవాలని ఆశపడుతుంది. అయితే కంగారు పడదు.

మధు తండ్రిలేడు. తల్లివుంది. బీద కుటుంబం. కష్టాలుపడి చదువుకొన్నాడు. ఆశలున్న వాడు. అనురాగం ఉండీ లేనివాడు. నళినిని ప్రేమించాడో లేదో, మృదులను పెళ్లాడగలడో లేడో తెలుసుకో లేనివాడు. యువకుల అవ్యవస్థకు ప్రతీకవంటివాడు.

అర్ధరాత్రి, ఎవరూ లేనప్పుడు ఒంటరిగా ఉన్న వాడి ప్రక్కలో – భార్యగానీ, ప్రేయసిగానీ, కానటువంటి యువతి, ప్రేమించిందే అయినా – కూర్చుంటుందా? అవుననికాని, కాదనికాని చెప్పటం కష్టం! వృద్ధి విశాలమయింది. ఏమయినా జరగవచ్చు.

అయితే, ఆ యువతిని, యువకుడయినవాడు కోర్కెలున్నవాడు, మాటలతో మానిని మనస్సు దొంగిలించగలవాడు, ఏదోఉన్నట్లు మాట్లాడే అలవాటున్న–యువకుడు 'నీ కేమైనా పిచ్చిపట్టిందా?... ఈ సాహసం బాగులేదు.' అంటాడా? లోకంలో ఏం జరుగుతుందోగానీ, నవలలోమాత్రం, మధు ఆమాటలు అన్నాడు. మరి, ఆమె వెళ్లిపోయిందా? పోలేదు. అయితే ఆపైన ఏంజరిగింది! కొంచెం జరిగింది. ఆ కథ కమామీషు బ్లాక్ అండ్ వైట్‌లో ఉన్న నవలలో చదవండి.

ఈ నవలలో లేడీడాక్టర్లు చేసేపనులు వగైరా వగైరా చదివింతర్వాత, కాల్పనిక జగద్విహారంచేసే యువకు లెవరైనా, పెళ్లికాని ఆడపిల్లలయిన డాక్టర్లను పెళ్లిచేసుకొందామనే ఆశ ఇంకా జీవింప జేసుకొంటారా? అనుమానం!

మధు చాలా రోగాలకు, చాలామందులు నవలలో చెప్పేశాడు. వైద్యవృత్తి స్వీకరించిన శ్రీ కొమ్మూరి వేణుగోపాలరావు వ్రాసిన నవల కొబట్టి ఆ యా జబ్బులకు ఆయామందులు సరైనవే అయివుంటాయి. ఆ దృష్టితో ఇదొక కేటలాగ్ అయ్యే అవకాశం వుంది.

నవలలో రోగులు పొందే వేదన బాధలు కళ్లకు కట్టినట్లు గోచరిస్తాయి. హాస్పటల్ వాతావరణం నవల చదువుతుంటే నేత్రాలముందు అవృత మవుతూ వుంటుంది.

బ్రెస్ట్‌కేన్సర్‌ను గూర్చి పట్టించుకోని డాక్టర్! గుండెనొప్పి అని చెబుతున్న పహిల్వాన్‌వంటి వ్యక్తి హౌస్ సర్జన్ పరాచికం భరించలేక కూలబడటం,

ఆ రాత్రి హౌస్ సర్జన్ బద్ధకించటంవల్ల మరణించిన పసిబిడ్డ, తమ జబ్బులు నయంచేసే భగవంతుడుగా డాక్టరుకు అన్నిసంగతులూ చెప్పుకొనే పల్లెజనం. పెన్సిలిన్ ఇంజక్షన్ రియాక్షన్ వచ్చి చనిపోయిన పసిబిడ్డ, ఎన్నోకేసులు కళ్లముందు తారాడుతాయి. హాస్పటల్ వాతావరణం హృదయవిదారకంగా వుంటుంది. చూచి భరించలేని వ్యక్తులు ఈ నవల చదివికూడా భరించలేరు. ఈ నవల చదవటానికి కొద్దో గొప్పో ధైర్యం కావాలి!

నిద్రపోతున్న రాజేశ్వరిని తట్టిలేపిన రోగి వ్యవహారం నవ్వు తెప్పిస్తుంది. అది భరింపదగిందిగానే వుంది. అయితే మందరం ఎగ్జామినర్స్ ఎదుట నిలబడటం, ఆ ఘట్టం నవ్వుతెప్పిస్తుందికాని వాస్తవికంగా వుండదు. హాస్యంకోసం, అవాస్తవికత నవలకు ఆపాదించుకోనక్కరలేదు.

డాక్టర్ చాగంటి సూర్యనారాయణమూర్తి వ్రాసిన 'డాక్టరు కథ' ఈ 'హౌస్ సర్జన్' చదువుతుంటే తేపతేపకూ గుర్తుకు వస్తూవుంటుంది. ఒక రోగి, రోగం గూర్చి డా॥ మూర్తి ఆ పుస్తకంలో స్వగతంగా పలుక్కొనే దానికీ, అదే స్థితిలో ఈ నవలలో శ్రీ కొమ్మూరి వేణుగోపాలరావు అనుకొనే దానికి సంబంధం కనిపిస్తూ వుంటుంది.

ఈ 'హౌస్ సర్జన్'లో హౌస్ సర్జన్సీ చేస్తున్న డాక్టరు మధు తన అనుభవాలు క్రమంగా చెప్పుకుంటూ పోతూవుంటాడు. నవల అంతా ఉత్తమ పురుషలో చెప్పబడింది. 'సౌభాగ్యవతి' ఉత్తమ పురుషలో వ్రాయబడిన ప్రథమాంధ్ర నవల. తరువాతిది. 'గ్రహణం విడిచింది'. 'సౌభాగ్యవతి'లో డాక్టర్ మాధవ్ తన జీవితం, హాస్పిటల్ అనుభవాలుతో సహా చెప్పుకుపోవటం కనిపిస్తుంది. ఈ 'హౌస్ సర్జన్' ఆ కోవలో మూడో నవల.

ఇటువంటి నవలలు ఆంధ్ర సాహిత్యంలో ఇంతకు పూర్వం లేవు. వస్తు విశిష్టత, రచనా విశిష్టతలచేత, ఇటువంటి నవలలు పాఠకలోకం బాగా ఆదరిస్తుంది.

మధు, మృదుల, నళిని ఈ మూ పాత్రలు కొద్దిలో కొద్ది కాల్పనికంగా కనిపిస్తాయి. మృదుల స్వార్థ కాంక్షామయజీవితం తప్పులేదనిపిస్తుంది. నళిని త్యాగమయశీలం వెనుక కోరిన ఆనందపు కలయిక తృణీకరింపబడి జారి కలుగుతుంది. మధు అమాయకుడు, అర్భకుడులాగా కనిపిస్తాడు.

ఇటువంటి కథలు సినీమాకు బాగా పనికి వస్తాయి. అసహజంగావుండే సినీమా కథలకు, సహజతాసహజతల సమ్మిశ్రితరూపంలో ఉన్న ఈ నవలలోని కథ తీసిపోదు.

ఉత్తమ నవలా రచయితగా పేరొందిన శ్రీ కొమ్మూరి వేణుగోపాలరావు రచించిన ఈ నవల 'హౌస్ సర్జన్' పాఠకుల ఆమోద పాత్రమవుతుంది.

పిడికెడు ఆకాశం

[నవల : రచయిత: శ్రీ గొల్లపూడి మారుతీ రావు. ఏమెస్కో పాకెట్ బుక్. వెల: రూ 2—00. పేజీలు 208]

దేశం ఎదగడం మానుకొంది. సమాజం తలలోంచి పుట్టగొడుగులు పుట్టుకువస్తున్నాయి. జాతి జీవితం వక్రపథంలో పయనిస్తూవుంది. వెనుదిరిగి చూచుకోకపోతే పరిష్కారం వుండని పతనంలో పడుతుంది. ఎందుకీసమాజంలో కొందరి నుదుటమీద ప్రొద్దు పొడుస్తుంది? ఎందుకు కొందరి బ్రతుకులిలా తెల్లవారుతాయి? ఇదంతా వాళ్లు చేసుకొన్న పాపమా? అందరి పాపాలు ఏకీకృతమై సీతరూపం రూపొందిందా అనిపిస్తుం దీనవల చదివి ముగించిన తర్వాత.

ఏం తప్పుచేసింది సీత? ఎందుకింత పరిష్కారం అసాధ్యం అయ్యే జీవిత విషవలయంలో బంధింపబడింది— అనే ఆలోచన రేకెత్తిస్తుం దీరచన.

సీత అయినింట పుట్టిన అమ్మాయి కాదు. అయినా ఆమెలో ఆర్థికలోపం వ్యక్తిత్వలోపంగా, గుణలోపంగా రూపొందలేదు. వయస్సు కొనితెచ్చిన గుండె బరువు పండువెన్నెల అయితే, ఆ వెన్నెల వలచిన వాళ్లు వంచించే వాళ్లవుతారని ఆమె అనుకోలేదు.

ప్రేమించినవాణ్ణి సర్వాత్మతో నమ్మటం తప్పుకాదు. వయస్సుకు సహజమైన కోర్కెలకు

మనస్సు సంచలించటం వింతకాదు. ఆమె వెర్రెక్కి గట్లు దాటి ప్రవర్తించే కోవలోకివచ్చే యువతీ కాదు. తనని తాను అదుపులో ఉంచుకోగల ఆత్మస్థైర్యం అలవర్చుకొన్న అమ్మాయి కాకపోలేదు. అయినా పతన మయింది. తిరుగులేని దెబ్బతింది.

గోపాలం సీతను మోసం చేయటంకోసం పుట్ట లేదు. ఆ మాటకొస్తే లోకం అంతటినీ జాలుం చుట్టి చలాయించి పరిపాలించాలని సృజింపబడలేదు. అయితే అందిన ఆనందం ఆరక్షణంకూడా ఆలస్యం చేయకుండా అభిమానించే గుణం పుంజుకొన్నవాడు, అందుకే బలహీనపు వేలలోంచి బలంగా పెరుక్కు వచ్చిన పిచ్చిమొక్కను నేర్పుగా గుంజుకొన్నాడు. సీత శీలం చెడిం దయిపోయింది.

ఆమె అలాగే అయిపోవాలని అతను అనుకో లేదుగానీ, అనుకోని అవాంతరంవచ్చి, సీతకు దూర మయి పోయాడు. అంతరంకాని అవక తవకలు బాహిరంగా బాహిరిల్లి లోలోపలి లోతుల్లో హృద యాలనిండా ఎలాంటి గతుకులు సృష్టించి బ్రతు కులకు అతుకులు వేస్తాయో నవల విలువుటద్దం లాగా చూపుతుంది.

ఆ పైన నాగరాజు కథ నాజూకుగా ప్రారంభ మవుతుంది. అతనికి సీతపై ఎనలేని గౌరవం వుంది. ఉన్నది వూరికే వుండలేదు. ఆమెను ఉద్ధరిద్దా మనే తలంపును తలుపుచాటు నుంచి తయారుచేసి సిద్ధమయిన రంగస్థలంమీదికి ఒద్దికగా తీసుకు వచ్చింది.

గోపాలం మిత్రుడిగా, సీతను ఓదార్చవలసిన బాధ్యత తమ భుజస్కంధాలమీద గందరగోళంగా ఉందని నమ్మిన నాగరాజు సహృదయుడే అయికూడా, సీతా సముద్ధరణ కాంక్షా సంయుతుడై కూడా, పెళ్లి చేసుకొందా మనుకున్న వాడయికూడా సీత మొండి తనం, బండతనం, ఎండుగుండెతనం, మూర్ఖపు రాబందతనంవల్ల పరిస్థితుల ఒత్తిడికి లొంగిపోయి, సీతకు దూరమయి పోతాడు. ఆమె నుదుటిమీద రెండో మచ్చ కాంతిమంతంగా ముద్రితమయి పోయింది.

మాధవరావు చిన్నవాడు చితకవాడూ కాడు. పిల్లాజెల్లాలేని, అల్లాటప్పయ్య వెంకటప్పయ్య ఏమీ కాడు. ఎభై ఏళ్లు [దాటాయి. పిల్లలు పెళ్లీడు కెదిగిన వాళ్లు, కూతుళ్లున్నారు. కుంటికాలయితే నేమి కూతురుకు పెళ్ళి చేయగలవాడు, లౌక్యం తెలి సినవాడు. సీత నుదుటిమీద మంచితనం చాటున సహాయంమాట వెనుకనుంచి పెద్దతనం భద్రంగా మూట గట్టుకొని, ఆ మూటకు మూట సీతముఖం మీద క్రుమ్మరించి, ఆమె ముఖమంతా మచ్చ పడేట్లు చేస్తాడని ఎవరనుకొన్నారు? అయితే అంతా అయింది.

టైప్ నేర్చుకొన్న సీత ఉద్యోగంలో ప్రవేశించి గుర్నాథం అభిమానం సంపాదించుకొని జీవితం భారంగా నెట్టుకు వస్తున్న ఘడియల్లో తిరిగిన మలుపు సీత జీవితంలో ఏమయినా కాంతి ప్రస రిస్తుందా? ఆమె ముఖంలోని మచ్చల మాలిన్యం సౌజన్యం రబ్బరుతో తుడిచివేస్తుందా అ[illegible]ం పరిస్థితి ఎదురవుతుంది.

రచయితలకు దయాదాక్షిణ్యాలు తక్కువగా వుంటాయనటానికి సీత నిదర్శనం. ఆమెకన్నీ కష్టాలే రావటం ఏమిటి? గుర్నాథంపై అధికారివచ్చి ఇన్స్పెక్షన్‌చేసి, అన్ని హంగులలో పార్టీ కావాలనటం ఏమిటి? అందుకు హంగుల్లో ఒక హంగుగా అంగంగా అంగన కావాలనటం సబబే అయితే అందుకు సీత సిద్ధంకావటం కోమల హృదయం ఉన్న పాఠకుల గుండె రంపపుకోతలో తెగిపోతుంది.

గుర్నాథం మంచివాడనుకొంటే, ఇంకింత మంచి పని చేస్తాడనుకొంటే సీత జీవితంలో సౌఖ్యపు వెలుగు పూవు కాంతుల పరిమళం విరజిమ్ముతుందనుకొంటే తపీమని గుర్నాథం ఆమెను సిస్టర్ అనటం ఏమంత బాగుంది? ఆమె తన శీలం తూలనాడబడాలని అనుకో నప్పుడు దయనీయంగా పరాభవింపబడింది. అర్థ ఇష్టంతో, ఆమె అంగీకరించినప్పుడు అపజయం ఎదురుకొంది. ఇద్దరు మంచివాళ్లమధ్య ఆమె—అంత దాకా దుష్టుడైన ఒకడు—జీవిత పునరుద్ధరణ చేజేతులా చేసుకొంది పాపంకాదు పుణ్యం.

నవల చివరలో సీత ఒకప్రశ్నగా మిగిలిపోతుంది. అది సమాధానం కాంక్షించే ప్రశ్న! పట్టిప్రశ్న కాదు.

శ్రీ గొల్లపూడి మారుతీరావు వ్రాసిన ఈ నవల ఒక మంచి సృష్టి! వాస్తవమో, అవాస్తవమో. గాని

కార్యకారణ సంబంధంతో వ్రాయబడిన ఈ నవలను పాఠకులు బాగా ఆదరిస్తారు.

రచయిత సృష్టించిన అన్ని పాత్రలు కళ్ల ముందు మెదులుతాయి. చైతన్యవంతమయిన పాత్ర సృష్టి! మరుపురాని పాత్రలు చిన్నవే అయినా కుటుంబరావు! గోవిందరావు! వర్ధనమ్మ! ఎంత చిన్న పాత్రలు అయినా ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వంతో భాసించేవిధంగా రచయిత చిత్రించిన తీరు అభినందనార్హం.

శృంగార సంబంధి విషయాలు వ్రాసేటప్పుడు రచయిత వ్యక్తిగతంగా కంగారుపడటం నవలలో అంతమంచిదికాదు. ఎంత విషయం అయినా చెప్పవచ్చుగదా, పదాలు జాగ్రత్తగా ప్రయోగించుకొంటూ. 'ఆమె అతనికి ప్రయోగాలు నేర్పింది' అనటం బాగుంటే ఇక ఏమయినా వ్రాయవచ్చు.

గోపాలం పేరును కుదించి పాల్‌గా పిలవటంతో 'పాలు ఏమిటీ – పాలూ పెరుగు' అని అపహాస్యం చదువుతుంటే 'విష్ణుశర్మ ఇంగ్లీషు చదువు'లో డానియెల్ అనే పేరును డానియెల్ ఏమిటి ధనియాలులాగా అన్న అపహాస్యం గుర్తుకు వస్తుంది.

'గోపాలానికి పెళ్లి ముఖ్యంకాదు – ప్రేమ ముఖ్యం' ఈ ప్రేమ అనే పదం స్త్రీ శారీరకవాంఛ అనే అర్థంలో ప్రయోగింపబడింది. అది సరసంకాదు.

నవలలో అక్కడక్కడ సమకాలీన సాహిత్యంపై చెణుకులున్నాయి. అవి నవలకు ఆధిక్యం అర్జింపవు. రచయిత అసహనంమాత్రం వ్యక్తం చేస్తాయి.

ఎక్కడో చదివిన వాక్యాలులాగా, గుర్తుంచు కొన్న భావాలులాగా, అక్కడక్కడా కొన్ని వాక్యాలు అనిపిస్తుంటాయి. ఈ రచయిత ఇతర రచనలలోని వాక్యాలో, మరి ఇతరుల సాహిత్యంలో ఏమూలనోవున్న వాక్యాలో ఇదమిత్థంగా చెప్పటానికి కుదరదుగానీ, కొన్ని వాక్యాలు చదువుతుంటే, ఈవాక్యాలు మేమెక్కడో చదివినట్లున్నాము అనిపిస్తుంది పాఠకులకు.

పాత్రలు, సంఘటనలు, కథ, అపురూపమయినవి కావు. కాని తీర్చిదిద్దిన తీరు, అందుకు వాడిన నేర్పు నవలకు శక్తిని ప్రసాదించాయి.

తెలుగు సాహిత్యంలో యువకుల ఉత్కంఠకు ఆహారంగా వెలికివచ్చిన రచన ఈ నవల. దీనిని చదివిన కోమల హృదయులు నీతపొందిన దయనీయ జీవితం తలుచుకొని ఒక నిమిషం అయినా బాధపడతారు.

నిరీక్షణ

[నవల: రచయిత్రి: శ్రీమతి ఉన్నవ విజయలక్ష్మి. ఏమెస్కో పాకెట్ బుక్. వెల: 2–00. పేజీలు 160.]

'రాధ అత్తవారింటికి వెళ్లిన మరునటిరోజు నుంచి, క్రొత్త పెళ్లికూతురనే సంకోచం అయినా లేకుండా ఇంట్లో పనిపాటులన్నీ చేయిస్తూండేవారు.

తల్లిచాటు బిడ్డగా పెరిగిన రాధకు పెళ్లితో బాధలు ప్రారంభమయ్యాయి. అత్తింట్లో అందరూ ఆమెను బాధించారు. చివరకు భర్త కూడా ప్రేమగా చూచుకొంటున్నట్లు నటించి పుట్టింటినుంచి డబ్బు తీసుకురమ్మనే ప్రబుద్ధుడు.

రచయిత్రి రచన గనుక అత్తింటిలో అటువంటి కష్టాలుంటాయా అని సంశయం కలిగించుకో నక్కరలేదేమో!

రాధ ఏడుస్తూ ఇప్పించిన డబ్బుతో మోటారు సైకిల్ కొనుక్కొన్న భర్త, పట్టణనుంచి తిరిగి వస్తూ ప్రమాదంలో పడి గతించాడు.

ఇక్కడ రచయిత్రి సాధించిన కవితా సత్యం గమనించిన పాఠకులు ఆనందిస్తారు.

చెడి, అన్నదగ్గరకు చేరుకొంది రాధ. అన్న ప్రకాశం, వదిన కామాక్షి. వదిన తమ్ముడు ఆంజనేయులు సార్థక నామధేయుడు.

'నిన్ను చూస్తే వెర్రి జాలేస్తుంది రాధా. నువ్వు పాపం, జీవితంలో ఏం చూశావని?...పోనీ అని మా అక్కయ్యకీ బావకీ అయినా నీకు మళ్లీ పెళ్లి చేద్దామన్న వుద్దేశ్యం ఎందుకు కలగదో......మా అక్కయ్య మరీను!...ఇంటి పనంతా నీచేత చేయిస్తూ నిన్నో దాసిదానిలా చూస్తోంది.'

ఆంజనేయులకు రాధంటే జాలి లేదు. వాంఛ వుంది. ఆమెను పెళ్లాడుదామనే సత్సంకల్పంలేదు.

అతని మూలంగా ఆమె కష్టాలు మూడు పూలూ ఆరు కాయలుగా విరాజిల్లాయి. రైలు క్రింద పడబోయింది. సినీమాలో కథానాయకుడులాగా వేణుగోపాలరావు వచ్చాడు. ఆమెను రక్షించాడు.

నవల ఈ సంఘటనతో ప్రారంభమవుతుంది. అంతకుముందు కథంతా ఫ్లాష్ బేక్‌లో చెప్పబడింది. ప్రయోజనం పరిశీలనార్హం!

అతను వేణుగోపాలరావు, ఆమె రాధ! ఇంకే ముంది వాళ్ళిద్దరికీ పెళ్ళయిపోతుంది. అయితే అంత త్వరగా కథ ముగిసి పోలేదు. రాధ మానసిక చాంచల్యం ఆంజనేయులు దుష్టబుద్ధి, వేణుగోపాలరావుకు కలిగిన అవాంతరాలు అన్నీ ఏకంఅయి కథ పెంచాయి.

పార్వతివంటి ఉత్తమ స్నేహితురాలు, ఇందిరమ్మవంటి మంచి వాళ్ళు ఉంటే ఎవరకయినా ఎందుకుంటాయి కష్టాలు! అందుకే రాధ కష్టాలు మంచుతెరలు విచ్చిపోయినట్లు తొలిగిపోయాయి.

'జరిగిందంతా మరిచిపోయి మనచేతిలో ఏమీ లేదు. మనం కేవలం పరిస్థితులకు బానిసలం' అని వేణు అంటే 'మిమ్మల్ని భర్తగా పొందగలిగిన నేనెంతో అదృష్టవంతురాలని' అంది రాధ. ఆ పైన 'తృప్తిగా భర్త గుండెల్లో తలదాచుకొంది రాధ' నవల సమాప్తం.

రచయిత రచనలో స్త్రీ స్త్రీని ఎలా చూస్తుందో తెలిసిం దానికంటే, రచయిత్రి రచనలో స్త్రీ స్త్రీని ఏ విధంగా దర్శిస్తుందో తెలిసి ఆనందం కలుగుతుంది. ఈ నవలలో ఆ దృక్కోణం వుంది.

ఈ నవలలో అంతా మంచితనం, లేదా అంత చెడ్డతనంతో పాత్రలున్నాయి కాని, మంచి చెడ్డల కలగలుపుగా పాత్రలు లేవు.

మంచివాడయిన వేణుగోపాలరావు — డాక్టర్— మంచిదయిన రాధతో, మంచిగా మసలుకొంటే కలిగిన కష్టం వాళ్ళకు ఎన్నో కష్టాలు కలిగించింది.

సంఘటనలు బలంగానూ లేవు. పాత్ర సృష్టి సహజంగానూ లేదు. కానీ స్త్రీ హృదయార్తి, కల్పనామయమయిన వాంఛలు, వాంఛాసిద్ధికోసం ప్రయత్నించే తీరు, ఈ నవలలో గోచరమవుతాయి.

టైం ఎక్కువగావుంటే, ఏం చేయాలో తెలియకపోతే పొద్దుపుచ్చటంకోసం ఈ నవల కాలక్షేపంగా చదువుకోవచ్చు.

—రవి.

బాలగంగాధరతిలక్ నాటికలు

[1. సుప్తశిల. వెల: రూపాయి. 2. సుచిత్ర ప్రణయం. వెల: 75 పైసలు. ప్రతులకు: విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్. ఏలూరు రోడ్డు విజయవాడ—2.]

'సుప్తశిల' అహల్య గాథ. ప్రప్రథమంగా పుస్తక రూపంలో ముద్రితమయింది.

'సుచిత్ర ప్రణయం' యువతీ యువకుల విచిత్ర ప్రణయగాథ. ఇంతకుముందు 'భారతి'లో ముద్రితం.

అందరికీ తెలిసిన కథలాగా 'సుప్తశిల'లోని అహల్య కథ లేదు. మార్పుచెందింది. ఆమార్పు సరసంగా వుంది. సహృదయ హృదయామోదకరంగా రూపొందింది.

'సుప్తశిల'లో నాటకీయత వుంది. అలోపం లేదు. అయినా అది కావ్యంగా రచింపబడితే మరింత శోభావహంగా వుండేది.

'సుప్తశిల' నాటిక అయినప్పటికీ రసజ్ఞుడైన కవి చేతిలో అందాలు సంతరించుకొన్న రసపారమ్య సిద్ధిపొందిన కావ్యంలా కనిపిస్తుంది.

తిలక్ కవిత్వంలాగా సుప్తశిల గోచరిస్తుంది. ప్రతిపదంలోను, ప్రతివాక్యంలోను కవితాస్ఫూర్తి గోచరించి కవితాకళాఖండికగా 'సుప్తశిల' ఎదుట నిలుస్తుంది.

సమర్థులయిన నటీనటులు ప్రదర్శించితే ఒక పూర్ణరసమయ స్వప్నంలా నాటిక ముగుస్తుంది.

నాటికలో స్వప్నం సాధించిన ఫలితం నాటిక అంతటికీ తేజస్సు ప్రసాదించింది.

అహల్య సౌందర్యం భావించిన తిలక్ సౌందర్య దృష్టి రసజ్ఞులు నాటికలో పరికింపగల్గుతారు. ఆనందపారవశ్యంలో మునిగిపోగలుగుతారు.

ఆమె, 'అవయవాల పొందికలో మెత్తని మెరుగులో, కాలాన్ని ఓడించే శక్తి కనిపిస్తుంది. ఆమె పరిపూర్ణ యౌవనవతి.'

ఆమెకు కలవచ్చింది. అందరికీ వస్తాయి కలలు. కలల్లో ఎందరో కనిపిస్తారు. ఆమెకు ఒక మనోహర, సుందరాకారం గోచరించింది. హృదయ గతభావపరిశుభ్రతవల్ల వ్యష్ట సౌందర్యం వ్యక్తమవుతుంది.

ఆమె వెన్నెల్లో ఆకాశపథంలో ఎగిరిపోతూ వుంది కలలో. 'వెన్నెలజరీఅంచుగల లేతమబ్బుగముల్ని' తొంగించుకొంటూ వెళుతూవుంది. ఎంత చక్కని కల!

కలలో ఉజ్జ్వల, బలిష్ఠ తనుయష్టిగల యువకుణ్ని చూచింది అహల్య. నాతో నృత్యోత్సవంలో పాల్గొనమని ఆహ్వానించింది. ఆమె మన్మథతాపం—రచయిత చిత్రించిన తీరు హృదయం కదిలిస్తుంది.

అతని కౌగిలిలో ఒదిగిపోతున్న సమయంలో ఆమె రాయిగా మారిపోతున్నట్లు వచ్చిన కలమూలంగా భావి కథా సూచనవల్ల ప్రరోచన పలికినట్లయింది.

కల కరిగిపోయింతర్వాత నందినితో ఆమె తన కల చెప్పుకోవటంతో హృదయం చెప్పుకొన్న తీరు చూచి, ప్రచండార్షధర్మ పతివ్రత గౌతమ మహర్షి సహధర్మచారిణి శారీరక సంక్షోభం దూరీకృతం వేయలేకపోవటంవట్ల పాఠకులు మనస్సు చిత్రహింస పొందుతుంది.

అహల్య వాంఛ అసహజం అనలేరు, గౌతమ మహర్షి విష్మ అసంగతం అనలేరు పాఠకులు. ఆ ధర్మ సంఘర్షణ ఈ నాటిక—సుప్తశిల.

గౌతమ మహర్షి సామాన్య మానవుడిలాగా రూపొందలేదు. ఆమె వ్యథ అర్థం చేసుకోలేదు. సునంద సుమంతుల ప్రణయైక జీవనం అహల్య బాధోద్దీపన కారకమయింది.

ఇల్లాలు ఇల్లువిడిచి అర్థరాత్రి వెలుపలికి పోవటం ధర్మబద్ధంకాదు. ఎంత శారీరక చాంచల్యం ఉన్నా, కులసతి అయిన అహల్య అర్థరాత్రి అలా వెళ్ళటం తప్పుకదా!

కాదని చెప్పటానికే సునంద సుమంతుల పాత్రలు. వాళ్ళు లేకపోతే ఆమె గడప దాటేది కాదు.

ఇక్కడ మంచివెడ్డం విరామాంసవచ్చి సుమంతుడు 'నాకు సుఖమూ దుఃఖమూ కావాలి. రెండూ ఉన్న యీ లోకమే కావాలి' అని పలుకుతాడు. అయితే అది రచయిత గొంతు!

కలలో కనిపించిన యువకుడువంటి వ్యక్తి ఇంద్రుడై ఎదురై, ఆమెను అనురాగభిక్ష అర్థిస్తే, ఆత్మార్పణ, శరీరార్పణ చేసుకొంటుంది అహల్య.

సమీపనదీజలావగాహుడై గౌతమమహర్షి తిరిగివస్తూ చూడరానిదృశ్యం చూచి క్రోధావేశంతో, 'నీవు శిలగా మారిపోవాలని—అహల్యనూ, 'నీ దేహం వలెనే నీ చరిత్రకూడా యీ కళంకాన్ని మోసుకుపోతుందని ఇంద్రుణ్ణి శపిస్తాడు.

'ఇంద్రుడి మాటలలో'—'భూలోకవాసులు తమ మధ్య సౌందర్యాన్ని బతకనివ్వరు'—రచయిత హృదయం.

ఈ నాటికలో పాటలూ, పద్యాలూ ఉన్నాయి. వచనం కొంతవరకు పౌరాణిక నాటకాలలోవలే సాగింది. అయితే వచనంలో కవిత్వం ధ్వనించింది. ప్రత్యక్షర రససాక్షాత్కారంగా నాటిక నడిచింది.

భావంలో తిలక్ దృష్టిని నిరసించే—సంప్రదాయాల సంకెళ్ళతో నీతినియమాల జైళ్లలో నివసించాలనుకొనే వాళ్లెవళ్లయినా—అవకాశం వుంది.

ప్రదర్శనలోని సాధకబాధకాల ప్రసక్తి అటుంచి అందరూ పఠింపదగిన చక్కని—రసమయ కావ్యంవంటి—నాటిక సుప్తశిల.

'సుచిత్ర ప్రణయం' ప్రదర్శనానుకూలత సంతరించుకొన్న నాటిక. ఎన్నోచోట్ల ప్రదర్శింపబడి చక్కగా రక్తి కట్టించింది.

శేఖరం ఆత్మవిశ్వాసం, అచంచలమైన పట్టుదల పాఠకుల, ప్రేక్షకుల హృదయాలకు గిలిగింతలు పెడుతాయి.

అతను పేదవాడు. బి. ఏ. చదువుకొన్నవాడు.

తెలివైనవాడు. 'అద్దెగది అద్దె చెల్లించలేనివాడు. వీధుల వెంట తిరిగేవాడు. 'మధ్యతరగతి యువకుడు.'

రంగనాథం శేఖరంను గూర్చి 'నువ్వు పత్రికా సాప్పిక జీవివిరా. కథలు వ్రాయడానికీ నాటకాల్లో వేషాలు వెయ్యడానికీ పనికొస్తావు' అంటాడు.

అయితే శేఖరం ప్రేమించటానికికూడా పనికి వస్తావని నిరూపించుకొన్నాడు. సుచిత్రను ప్రేమించాడు. ఆ ప్రేమ వ్యక్తం చేసుకొన్నాడు. తిట్లు దీవెనలుగా స్వీకరించాడు.

సుచిత్ర కలవారి అమ్మాయి. కనురుకోవటం కళగా అభ్యసం చేసింది. అంతగా ప్రేమించే శేఖరంను ఇంతగా తిసిపారేసింది. ఆమె నటన గమ్మత్తుగానే వుంది.

సోమయాజులు సరయిన పాత్ర! డబ్బుకోసం అలా పీడించే వాళ్ళు తక్కువమంది ఉండరు. వంతులతో శేఖరం మాట్లాడిన తీరు, ఇచ్చిన తోకరా విచిత్రంగా వుంటాయి.

రామనాథం వుత్రికా జీవి. ఆయనకు 'ప్రపంచంలోకల్లా ప్రాణ సమానమయింది' 'కూతురు సుభద్ర'. ఆమెకోసం ఆయన చేయని పనిలేదు.

రామనాథం పాత్ర, ప్రారంభంలో ఉన్న పాత్రలు లిస్ట్‌లో చేరలేదుగానీ, చేర్చుకోవచ్చు. అదెవరి పాత్ర పాటు అయినా రామనాథంతో కలిపి నాటికలో మొత్తం ఆరు పాత్రలు. అందులో ఒక స్త్రీ పాత్ర! ప్రదర్శనకు అన్నివిధాలా అనుకూలంగా వుందీ నాటిక.

శేఖరం 'ఆప్టిమిజమ్' అతన్ని రామనాథం ఇంటికి సుచిత్ర వెంట తీసుకువస్తుంది. అక్కణ్ణుంచి మంచినాటకీయతతో సాగింది నాటిక. సుచిత్రతండ్రితో శేఖరం తనను బాధించాడని చెప్పబోతుంది. ఆమె ప్రతి పదమూ మధ్యలో తుంచి, నేర్పుగా కథ అల్లుకుపోతుంటాడు శేఖరం. అనుకోకుండా మంచిఉద్యోగం ఇచ్చేస్తాడు శేఖరంకు రామనాథం.

సోమయాజులు రంగస్థల ప్రవేశం చేశాక కథ క్లయిమాక్స్ అందుకొంటుంది. అప్పుడే చూస్తూ వుండగా వేదికపైన ఉన్నట్టుండి దెబ్బలాట మొదలవుతుంది.

అప్పుడు సుచిత్ర మరీ సుచిత్రంగా అందరికీ ఆశ్చర్యకరంగా శేఖరం నాకు కాబోయే భర్త అని పలుకుతుంది.

అది నాటికలో చక్కని మలువు. ప్రేక్షకులకు, పాఠకులకు కావలసిన ముగింపు. పుస్తకంలో వాళ్ళు, చదివేవాళ్ళు, రంగస్థలంమీద వున్నవాళ్ళు, ప్రేక్షకులూ అందరూ ఆనందం పొందుతారు.

'సుచిత్ర ప్రణయం' నిండా హాస్యం. వినోదం కలిగింపగలిగే నాటిక.

రెండు నాటికల ముద్రణ చక్కగా వుంది. అచ్చుతప్పులు అధికంగా లేవు.

అనాయాసంగా 'సుచిత్ర ప్రణయం', ప్రయత్నించి 'సువ్తశిల' ప్రదర్శించుకోవచ్చు.

ఉత్కంఠతో ఆనందంగా 'సువ్తశిల, వినోదంగా 'సుచిత్రప్రణయం' చదువుకోదగిన నాటికలు.

తిలక్ రచనలు అన్నీ పుస్తకాల రూపంలో ప్రచురిస్తున్న విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్ కృషి ప్రశంసనీయం.

—మనోరాణి

పురుషోత్తమ చరిత్ర

అలెగ్జాండర్‌ను ఎదిరించిన పురుషోత్తమ చరిత్రను వర్ణించే పది ఆశ్వాసాల మహాకావ్యం. రచయిత—శ్రీ పోతరాజు పురుషోత్తమరావు. పుటలు—300—వెల—4--00. ప్రాప్తిస్థానం—శ్రీ పోతరాజు పురుషోత్తమరావు, సీనియర్ తెలుగు పండితులు, మాజేటి గురవయ్య హైస్కూలు, బ్రాడీపేట, గుంటూరు - 3.

సమస్యాపూర

రచయిత — శ్రీ రావిపాటి లక్ష్మీనారాయణ. దీనిలో రచయిత, అడపదడప పూరించిన సమస్యలున్నాయి. పుటలు—38. వెల—0—50. ప్రాప్తిస్థానం—శ్రీ రావిపాటి లక్ష్మీనారాయణ, ఆంజనేయస్వామి గుడివద్ద, అరండల్‌పేట, నరసారావుపేట, గుంటూరు జిల్లా.

ఏ రి న వి రు లు

సమస్యాపూరణములు : రచయిత—శ్రీ వి. పి. శ్రీరాములు. పుటలు – 26. వెల - 0—50 ప్రాప్తిస్థానం—శ్రీ వి. పి. శ్రీరాములు, అజంతా ప్రింటర్స్, పుత్తూరు.

ప్ర తి జ్ఞా ర్హ నీ య ము

నాటకం. రచయిత శ్రీ వృషాద్రిపతి,పుటలు—112. వెల: 2—50. ప్రాప్తిస్థానం-శ్రీ వేణుగోపాల స్వామి సేవాశ్రమము, పూడివాడ, దూళిపూడి, వయా రేపల్లె తాలూకా. గుంటూరుజిల్లా.

శ్రీ వేంకటేశ్వర శతకము

శ్రీ వాడ్రేవు నారాయణమూర్తి. పుటలు-34. వెల : తెలియదు. ప్రాప్తిస్థానం —శ్రీ సాహితీవాహిని, పిండిప్రోలు వారివీధి, కాకినాడ.

జై జవాన్ – జై కిసాన్

స్వాతంత్ర్యదేవి నాటకం. రచయిత—శ్రీ దుగ్గిరాల గౌరీమనోహరరావు. పుటలు—28. వెల—1—00. ప్రాప్తిస్థానం-ఎస్. వి. ఆర్. పబ్లికేషన్స్, మండపేట, తూర్పు గోదావరిజిల్లా.

భక్తవత్సల శతకము

రచయిత-శ్రీ సబ్బిసెను సత్యకేశవరావు; పుటలు—30. వెల-తెలియదు. ప్రతులకు-శ్రీ సబ్బిసెను సత్యకేశవరావు, అనకాపల్లి, విశాఖ జిల్లా.

హృ ద య వీ ణ

ఖండకావ్య సంపుటి. రచయిత—శ్రీ ముప్పగోని నాగేంద్రగౌడు. పుటలు—54. వెల-0-50. ప్రాప్తిస్థానం సాహితీ కళాసమితి, కల్యాణదుర్గము, అనంతపురంజిల్లా.

ప్ర ణా ళి కా గీ తా లు

పలువురు రచించిన గీతాల సంపుటి. పుటలు : 14. వెల తెలియదు. ప్రాప్తిస్థానం-ప్రణాళికావేదిక, వ్యవసాయ కళాశాల : బాపట్ల, గుంటూరు జిల్లా.

మొగ్గతొడిగిన ఎర్రగులాబీ

శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీ జీవిత చరిత్ర. రచయిత—కె. ఎ. అబ్బాస్. అనువాదం-శ్రీ రావూరి భరద్వాజ. పుటలు—112. వెల—సాదా ప్రతి రూ. 5-00; అట్ట బైండు రూ. 7-00. రాజా బైండు 10-00 ప్రాప్తిస్థానం-ఆంధ్రప్రదేశ్ బుక్ డిస్ట్రిబ్యూటర్సు, రాష్ట్రపతి రోడ్డు, సికింద్రాబాద్.

Printed & Published For Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by Radhakrishna
The Andhra Patrika Press 6 & 7, Thambu Chetty Street, Madras 1
Editor : S. Sambhu Prasad

అమృతాంజనం

వాడి శీఘ్రంగా నివారణ పొందండి

అమృతాంజన్ నొప్పుల జలుబుల
నివారణకు 10 రకాల ఔషధాలు
చేరిన మందు

AMRUTANJAN

బెణుకునొప్పి
ఎంత ఎక్కువగా ఉన్నా
బెణికినచోటేకదా!